

DIAGNOZA
SYTUACJI SPOŁECZNEJ,
GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ
GMINY BROK

- SPIS TREŚCI -

WSTĘP	4
1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAŁOŻEŃ, POLITYK I DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH POSZCZEGÓLNYCH SZCZEBLI TERYTORIALNYCH	5
1.1. POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ I JEJ ODZWIERCIEDLENIE NA POZIOMIE KRAJOWYM	5
1.2. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU KRAJU	9
1.3. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA	12
1.4. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU POWIATU	15
2 POŁOŻENIE, DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ	16
2.1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE	16
2.2. POŁOŻENIE FIZYCZNOGEOGRAFICZNE	17
2.3. WENĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA	18
2.3.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA	18
2.3.2. INFRASTRUKTURA KOLEJOWA	20
2.3.3. INFRASTRUKTURA ROWEROWA	20
2.3.4. TRANSPORT WODNY	21
2.3.5. TRANSPORT ZBIOROWY	21
2.3.6. POŁOŻENIE WZGLĘDEM WIĘKSZYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH	21
2.3.7. DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA GMINY W UJĘCIU KRAJOWYM	22
2.3.8. PLANY INWESTYCYJNE W ODNIESIENIU DO SIECI TRANSPORTOWEJ	24
2.3.9. PLANY INWESTYCYJNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ CENTRALNEGO PORTU KOMUNIKACYJNEGO	25
2.4. TELEKOMUNIKACJA I INTERNET	26
2.5. WNIOSKI	28
3 LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE	29
3.1. STAN LUDNOŚCI	29
3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	29
3.1.2. STRUKTURA PŁCI	30
3.1.3. STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI	30
3.2. PROCESY DEMOGRAFICZNE	31
3.2.1. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI	31
3.2.2. MIGRACJE	32
3.2.3. RUCH RZECZYWISTY LUDNOŚCI	33
3.3. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA	34
3.4. WNIOSKI	36
4 ROLNICTWO, GOSPODARKA I RYNEK PRACY	37
4.1. ROLNICTWO	37
4.2. PODMIOTY GOSPODARCZE	38
4.2.1. LICZEBNOŚĆ	38
4.2.2. WIELKOŚĆ	41
4.2.3. RODZAJ	41
4.3. RYNEK PRACY	42
4.3.1. PRACUJĄCY	42
4.3.2. BEZROBOCIE	43
4.4. TERENY INWESTYCYJNE	44
4.5. WNIOSKI	44
5 ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA	45
5.1. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE	45
5.1.1. UKSZTAŁTOWANIE TERENU	45
5.1.2. LITOSFERA I GLEBY	46
5.1.3. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE	46
5.1.4. UDOKUMENTOWANE ZASOBY KOPALIN	47
5.1.5. ZASOBY LEŚNE	48
5.2. ZASKLEPIENIE GRUNTÓW	48
5.3. FORMY OCHRONY PRZYRODY	49
5.3.1. USTANOWIONE FORM OCHRONY PRZYRODY	49
5.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	51
5.4.1. INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA	51
5.4.2. INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA	52
5.4.3. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA	53
5.4.4. INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA	53
5.4.5. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII	53
5.4.6. INFRASTRUKTURA GAZOWA	53
5.4.7. GOSPODARKA ODPADAMI	53
5.5. WNIOSKI	54

6	KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE.....	56
6.1.	ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	56
6.1.1.	OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	56
6.1.2.	OBIEKTY UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTKÓW	57
6.1.3.	STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE.....	59
6.1.4.	ZAGROŻENIA DLA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	62
6.2.	INSTYTUCJE KULTURY	63
6.3.	LOKALNE DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE	64
6.4.	WNIOSKI.....	64
7	SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA.....	65
7.1.	INFRASTRUKTURA SPORTOWO-REKREACYJNA I JEJ WYKORZYSTANIE	65
7.2.	ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA	65
7.2.1.	WALORY PRZYRODNICZE	65
7.2.2.	WALORY ANTROPOGENICZNE	66
7.2.3.	BAZA MATERIALNA TURYSTYKI	66
7.3.	WNIOSKI.....	67
8	PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	68
8.1.	PLANOWANIE PRZESTRZENNE W GMINIE	68
8.1.1.	STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	68
8.1.2.	MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	69
8.1.3.	DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO	69
8.2.	STRUKTURA OSADNICZA	70
8.3.	REWITALIZACJA	70
8.4.	OBSZARY ZINTEGROWANEGO INWESTOWANIA I WYKLUCZENIA Z INWESTOWANIA	71
8.5.	OBSZARY ROZMIESZCZENIA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM	72
8.6.	WNIOSKI.....	72
9	BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	73
9.1.	PODMIOTY I INSTYTUCJE REALIZUJĄCE ZADANIA Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA.....	73
9.2.	PRZESTĘPCZOŚĆ	73
9.3.	ZAGROŻENIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO	74
9.3.1.	ZAGROŻENIE ZANIECZYSZCZENIEM POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO	74
9.3.2.	ZAGROŻENIE ZMIANAMI KLIMATU	75
9.3.3.	ZAGROŻENIE ZALEWOWE	75
9.3.4.	ZAGROŻENIA RUCHAMI MASOWYMI	77
9.3.5.	ZAGROŻENIA SUSZĄ I ZAGROŻENIE POŻAROWE	78
9.3.6.	ZAGROŻENIE POWAŻNĄ AWARIĄ	79
9.4.	WNIOSKI.....	80
10	POLITYKA SPOŁECZNA	81
10.1.	OCHRONA ZDROWIA	81
10.2.	POMOC SPOŁECZNA	82
10.3.	MIESZKALNICTWO	83
10.4.	WNIOSKI.....	85
11	EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY	86
11.1.	PLACÓWKI OŚWIATOWE	86
11.2.	LICZBA UCZNIÓW I WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI.....	86
11.3.	KAPITAŁ SPOŁECZNY	88
11.3.1.	ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA	88
11.3.2.	AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA, FREKWENCJA W WYBORACH	88
11.4.	WNIOSKI.....	89
12	FINANSE SAMORZĄDOWE	90
12.1.	DOCHODY GMINY	90
12.2.	WYDATKI GMINY	93
12.3.	ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA	94
12.4.	WNIOSKI.....	95
13	PODSUMOWANIE BADANIA ANKIETOWEGO	96
	MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	97

WSTĘP

Niniejsza diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej stanowiła punkt wyjścia i bazę dla opracowania zaktualizowanej Strategii Rozwoju Gminy. Zawarte opisy i analizy pozwoliły na sformułowanie wniosków i ocen oraz zidentyfikowanie najważniejszych trendów rozwojowych gminy Brok oraz potencjalnych kierunków rozwoju w przyszłości.

Diagnozę sporządzono w trzecim kwartale 2023 roku, w związku z czym większość analizowanych wskaźników dotyczy roku 2022 (najnowsze, możliwe na ten czas dane do pozyskania za pełny rok sprawozdawczy¹), który nierzadko przedstawiany jest w zestawieniu z latami poprzedzającymi.

Zakres diagnozy oparto o wytyczne Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia Rozwoju Gminy. Poradnik praktyczny”, 2021) oraz wymagania ustawowe. Zidentyfikowano najważniejsze wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwojowe. Określono główne szanse i bariery oraz potencjał Gminy, nawiązujący do posiadanych zasobów i lokalnej specyfiki, w tym zróżnicowana terytorialnego. W diagnozie zawarto zarówno elementy retrospektywne, jak i opisujące przyszłość. Ponadto, analizy dokonywane były z uwzględnieniem otoczenia o charakterze lokalnym i ponadlokalnym, w tym zastosowano metodę porównawczą charakteryzowanych zjawisk.

Poza diagnozą sytuacji w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, w tym środowiskowym, dokonano opisu uwarunkowań wynikających z założeń, polityk i dokumentów strategicznych poszczególnych szczebli terytorialnych. Szczegółowo omówiono także wyniki przeprowadzonego badania ankietowego.

Efektom końcowym diagnozy są wnioski, sformułowane w formie analizy SWOT, stanowiące jeden z początkowych rozdziałów zaktualizowanej Strategii Rozwoju Gminy.

¹ Dotyczyło to większości baz danych, w tym w szczególności danych GUS, dane pochodzących z Raportu o stanie Gminy itd.

1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAŁOŻEŃ, POLITYK I DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH POSZCZEGÓLNYCH SZCZEBLI TERYTORIALNYCH

Stosownie do Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Art. 10e, ust. 2): *Strategia rozwoju gminy jest spójna ze strategią rozwoju województwa oraz strategią rozwoju ponadlokalnego, obejmującą tę gminę.*

Ponadto, cele i działania określone w strategiach rozwoju gmin powinny być skoordynowane z założeniami dokumentów programowo-strategicznych i planistycznych szczebla unijnego, krajowego, regionalnego, ponadlokalnego oraz lokalnego.

W niniejszym rozdziale dokonano syntezy założeń **najważniejszych** polityk i dokumentów strategicznych opracowanych na poszczególnych szczeblach terytorialnych.

1.1. POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ I JEJ ODZWIERCIEDLENIE NA POZIOMIE KRAJOWYM

Kontekst aktualnej polityki Unii Europejskiej

Unia Europejska liczy obecnie 26 państw² i stanowi jednolity rynek, o ogromnym potencjale. Unia, która na początku była wyłącznie wspólnotą gospodarczą, stopniowo zaczęła obejmować różne obszary polityki: od klimatu, ochrony środowiska i zdrowia, po stosunki zewnętrzne i bezpieczeństwo oraz sprawiedliwość i kwestie migracyjne. Obecnie Unia stanowi unię gospodarczą i polityczną, której Polska jest jej członkiem od 1 maja 2004 r.

Założenia rozwojowe Unii Europejskiej na przestrzeni lat stale ewoluują. Wpływ na politykę UE wywierają nie tylko zmieniające się warunki społeczno-gospodarcze poszczególnych krajów Wspólnoty, ale także dynamiczna sytuacja geopolityczna świata i związane z nią liczne wyzwania, przed jakim staje „stary kontynent”.

Po wyborach do Parlamentu Europejskiego w maju 2019 roku, Rada Europejska określiła **program strategiczny dla UE na lata 2019-2024**, obejmujący cztery obszary priorytetowe³:

- **Ochrona obywateli i swobód** – zapewnienie skutecznej kontroli granic zewnętrznych Unii oraz dalszy rozwój kompleksowej polityki migracyjnej. Zwalczanie terroryzmu i przestępczości transgranicznej i internetowej, zwiększenie odporności UE na klęski żywiołowe i katastrofy spowodowane przez działalność człowieka.
- **Rozwijanie silnej i prężnej bazy gospodarczej** – budowanie odpornej gospodarki poprzez pogłębienie unii gospodarczej i walutowej, aby ukończenie tworzenia unii rynków bankowych i kapitałowych, wzmocnienie międzynarodowej roli wspólnej waluty, inwestowanie w umiejętności i edukację, wspieranie europejskich przedsiębiorstw, uwzględnienie transformacji cyfrowej oraz opracowanie solidnej polityki przemysłowej.
- **Budowanie neutralnej klimatycznie, ekologicznej, sprawiedliwej i socjalnej Europy** – inwestowanie w ekologiczne inicjatywy, które poprawiają jakość powietrza i wody, promują zrównoważone rolnictwo oraz chronią systemy środowiskowe i różnorodność biologiczną. Stworzenie wydajnej gospodarki o obiegu zamkniętym (trwałość produktów, energooszczędność wielokrotność użytku, recykling) oraz dobrze funkcjonującego unijnego rynku energii,

² Po opuszczeniu przez Wielką Brytanię struktur unijnych.

³ Materiał źródłowy: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities_pl

zapewniającego zrównoważoną, bezpieczną i przystępną cenowo energię. Szybsze przejście na odnawialne źródła energii i efektywność energetyczną, przy jednoczesnym ograniczeniu zależności UE od zewnętrznych źródeł energii. Wdrażanie Europejskiego filaru praw socjalnych.

- **Promowanie europejskich interesów i wartości na scenie światowej** – budowa solidnej polityki zagranicznej w ramach ambitnej polityki sąsiedztwa z 16 najbliższymi sąsiadami na wschodzie i południu, a także kompleksowego partnerstwa z Afryką. Propagowanie pokoju, stabilności, demokracji i praw człowieka na świecie. Zapewnienie solidnej polityki handlowej zgodnie z multilateralizmem i światowym międzynarodowym porządkiem opartym na zasadach. Większa odpowiedzialność za bezpieczeństwo i obronę, przy ścisłej współpracy z NATO.

Konsekwentnie, opierając się na strategicznym programie Rady Europejskiej i wynikach dyskusji z grupami politycznymi Parlamentu Europejskiego, w 2019 roku przewodnicząca Komisji Europejskiej (KE) określiła **sześć priorytetów politycznych KE**, do których zaliczono⁴:

- **Europejski Zielony Ład** – przekształcenie UE w nowoczesną, zasobooszczędną i konkurencyjną gospodarkę, przy jednoczesnej ochronie środowiska, przeciwdziałaniu zmianie klimatu oraz zwiększaniu neutralności względem emisji dwutlenku węgla i zasobooszczędności do roku 2050.
- **Europa na miarę ery cyfrowej** – wspieranie transformacji cyfrowej poprzez inwestowanie w przedsiębiorstwa, badania naukowe i innowacje, reformę ochrony danych, wyposażenie obywateli w umiejętności niezbędne do obsługi technologii nowej generacji i opracowanie odpowiednich przepisów.
- **Gospodarka służąca ludziom** – wzmocnienie unijnej gospodarki, a jednocześnie zapewnienie miejsc pracy i zmniejszenie nierówności, wspieranie przedsiębiorstw, pogłębienie unii gospodarczej i walutowej oraz dokończenie budowy unii bankowej i unii rynków kapitałowych.
- **Silniejsza pozycja Europy na świecie** – wzmocnienie UE na arenie międzynarodowej poprzez poprawę jej pozycji jako lidera silnego, otwartego i sprawiedliwego handlu, multilateralizmu i ładu światowego opartego na zasadach. Zacieśnienie stosunków z krajami sąsiadującymi i partnerami, a także zwiększenie zdolności UE do zarządzania kryzysami w oparciu o jej zdolności cywilne i wojskowe.
- **Promowanie naszego europejskiego stylu życia** – poszanowanie praw podstawowych i praworządności jako ości równości, tolerancji i sprawiedliwości społecznej. Uwzględnienie zagrożeń dla bezpieczeństwa, ochrona konsumentów i wzmocnienie ich pozycji, a także opracowanie systemu legalnych i bezpiecznych kanałów migracji przy jednoczesnym skutecznym zarządzaniu zewnętrznymi granicami UE, modernizacji unijnego systemu azylowego oraz ścisłej współpracy z krajami partnerskimi.
- **Nowy impuls dla demokracji europejskiej** – wzmocnienie procesów demokratycznych w Europie poprzez zacieśnienie stosunków z Parlamentem Europejskim i parlamentami krajowymi, ochrona demokracji w UE przed ingerencją z zewnątrz, zapewnienie przejrzystości i integralności całego procesu legislacyjnego, a także szersze zaangażowanie Europejczyków w kształtowanie przyszłości UE.

Zaistniała w 2020 roku pandemia COVID-19 i związane z nią nowe zagrożenia i wyzwania spowodowały konieczność weryfikacji polityki wspólnotowej, w tym fiskalnej. Odpowiedzią Unii Europejskiej na pandemię stał się **Plan odbudowy dla Europy**. Został on oparty na największym długoterminowym budżecie w historii UE oraz na tzw. **Funduszu Odbudowy** (ang.: *Next Generation EU*) o wartości ponad 700 mld euro⁵. Ma na celu on złagodzenie gospodarczych i społecznych skutków pandemii koronawirusa oraz zapewnienie zrównoważonej gospodarki przygotowanej na wyzwania i możliwości związane z transformacją ekologiczną i cyfrową.

⁴ Materiał źródłowy: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities_pl

⁵ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_pl

Najważniejsze elementy porozumienia w ramach Funduszu Odbudowy⁶:

- badania naukowe i innowacje z wykorzystaniem programu „Horyzont Europa”,
- sprawiedliwa transformacja klimatyczna i cyfrowa z wykorzystaniem Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i programu „Cyfrowa Europa”,
- gotowość, odbudowa i odporność na kryzysy, finansowane za pomocą Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, *rescEU* i nowego programu działań w dziedzinie zdrowia – UE dla zdrowia,
- modernizację realizowanych od dawna polityk, takich jak polityka spójności i wspólna polityka rolna, aby zmaksymalizować ich wkład w realizację priorytetów Unii,
- walkę ze zmianą klimatu – 30 proc. środków unijnych, czyli dotychczas największy odsetek na ten cel w europejskim budżecie,
- ochronę różnorodności biologicznej i równouprawnienie płci.

W konsekwencji przyjętego projektu budżetu UE na lata 2021-2027 i Funduszu Odbudowy (*Next Generation EU*), stanowiący Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*), dla Polski przypada ok. 23,9 mld euro dotacji i ok. 11,5 mld euro pożyczek (w cenach bieżących)⁷. Korzystanie z w/w funduszy poszczególnych krajów członkowskich opiera się na tzw. Krajowych Planach Odbudowy, które są przełożeniem wsparcia finansowego na konkretne reformy, programy i inwestycje.

Wydarzenia zapoczątkowane w lutym 2022 r. (pełnoskalowa agresja militarna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę), z pewnością doprowadzą do kolejnej rewizji unijnej polityki fiskalnej. W wielu aspektach zmiany mogą być fundamentalne. Prawdopodobnie nowego wymiaru nabierze polityka energetyczna, polityka spójności i współpraca międzynarodowa.

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności⁸

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) został zaakceptowany w dniu 01.06.2022 r. przez Komisję Europejską, zaś 17.06.2022 r. przez Radę UE.

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) jest dokumentem programowym określającym cele związane z odbudową i tworzeniem odporności społeczno-gospodarczej Polski po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19 oraz służące ich realizacji reformy strukturalne i inwestycje, w horyzoncie czasowym do 2026 r. Dokument stanowi podstawę ubiegania się o wsparcie z europejskiego Funduszu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*).

(KPO) koncentruje się na interwencjach, które przyczyniać się będą do pobudzenia gospodarki, inwestycji, wzrostu gospodarczego oraz zatrudnienia. Zaplanowano realizację reform i inwestycji w tych obszarach, które są najbardziej istotne z punktu widzenia konieczności odbudowy gospodarki, ale także w tych, które tworzą trwałe podwaliny pod budowę gospodarki odpornej na kolejne wstrząsy.

W ujęciu generalnym KPO skupia się na wsparciu pięciu komponentach:

- 1) **Odporność i konkurencyjność gospodarki;**
- 2) **Zielona energia i zmniejszenie energochłonności.**
- 3) **Transformacja cyfrowa.**
- 4) **Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia.**
- 5) **Zielona, inteligentna mobilność.**

⁶ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_pl#najwikszy-w-historii-pakiet-rodkw-na-rzecz-oywienia-gospodarki

⁷ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility/recovery-and-resilience-plan-poland_pl

⁸ Materiał źródłowy: <https://www.gov.pl/web/planodbudowy/o-kpo> (lipiec, 2022 r.)

Wokół w/w komponentów koncentruje się wsparcie na rzecz przedsiębiorców, instytucji publicznych oraz innych podmiotów społeczno-gospodarczych. W każdym komponencie ujęto także działania na rzecz spójności terytorialnej – w zależności od zidentyfikowanych problemów – adresowane do obszarów wiejskich, miast, czy też obszarów szczególnie poszkodowanych w wyniku pandemii, gdzie występuje kumulacja problemów społeczno-gospodarczych.

Adresatami proponowanych działań w ramach KPO są: obywatele, przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa, samorządy terytorialne, instytucje publiczne oraz podmioty spoza systemu administracji publicznej (np. podmioty społeczne, stowarzyszenia, organizacje pozarządowe).

Krajowy Plan Odbudowy objęty jest **zasadą do no significant harm (DNSH) – niewyrządzenia znaczącej szkody środowisku**.

Zgodnie z rozporządzeniem dotyczącym Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*) większość środków należy przeznaczyć na działania w obszarze związanym z realizacją **celów klimatycznych** oraz na **transformację cyfrową**. Do KPO mogą być włączone reformy i inwestycje, które rozpoczęły się 1 lutego 2020 r., jednak ich realizacja musi się zakończyć w sierpniu 2026 r. (płatności mogą być dokonywane do końca 2026 r.).

Polityka spójności⁹

Polityka spójności w latach 2021-2027 ma zadanie wdrażanie dwóch celów traktatowych UE: **inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu** oraz **Europejską Współpracę Terytorialną** (Interreg). Wyodrębniono także pięć dodatkowych celów polityki spójności:

- 1) **Bardziej konkurencyjna i inteligenta Europa,**
- 2) **Zielona, nisko-emisyjna, zmierzająca w kierunku zero-emisyjności Europa,**
- 3) **Bardziej skomunikowana Europa,**
- 4) **Europa społeczna i włączająca społecznie,**
- 5) **Europa bliska obywatelom.**

Podstawowym dokumentem określającym współpracę UE z Polską, jest Umowa Partnerstwa (UP) – uzgodniona z Komisją Europejską strategia wykorzystania funduszy unijnych.

Polityka spójności na lata 2021-27 obejmuje następujące fundusze:

- **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego** – służy wzmocnieniu spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej. Ma on łagodzić dysproporcje w rozwoju europejskich regionów i zmniejszać braki w zakresie rozwoju regionów znajdujących się w najmniej korzystnej sytuacji.
- **Fundusz Spójności** – służy redukowaniu dysproporcji gospodarczych i społecznych oraz promowaniu zrównoważonego rozwoju. W jego ramach realizowane są strategiczne projekty w obszarach ochrony środowiska i transportu, w tym transeuropejskich sieci transportowych (TEN-T).
- **Europejski Fundusz Społeczny+** – służy zwiększaniu spójności społecznej i gospodarczej, odpowiadaniu na wyzwania rynku pracy i wyzwania społeczne oraz stymulowaniu zrównoważonego rozwoju gospodarczego poprzez inwestowanie w kapitał ludzki. EFS+ będzie obejmować obecnie rozproszone instrumenty: EFS, Inicjatywę na rzecz osób młodych (YEI), Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD) oraz Europejski Program na rzecz Zatrudnienia i Innowacji Społecznych (EaSI).
- **Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji** – jest częścią Europejskiego Zielonego Ładu i elementem (I filarem) Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. Celem FST jest łagodzenie skutków społecznych i ekonomicznych transformacji energetycznej.

⁹ Materiał źródłowy: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/dowiedz-sie-wiecej-o-funduszach-europejskich-na-lata-2021-2027/>

- **Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury** - służy unijnej polityce morskiej i rybołówstwa. Celem funduszu jest szeroko rozumiane wsparcie społeczności nadmorskich, w tym m.in. wspieranie rybaków w przechodzeniu na zrównoważone rybołówstwo czy finansowanie projektów przyczyniających się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz podnoszenia jakości życia społeczności nadmorskich w Europie.

Do realizacji założeń Umowy Partnerstwa służą **programy krajowe i regionalne**, określające obszary wsparcia i wyznaczają konkretne działania. Podobnie, jak w poprzednich latach (perspektywach: 2007-2013, 2014-2020), tak również w perspektywie 2021-2027 około 60% funduszy z polityki spójności trafi do programów realizowanych na poziomie krajowym. Pozostałe 40% otrzymają programy regionalne.

1.2. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU KRAJU

Podstawowe (nadrzędne) uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju Polski w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, w horyzoncie czasu dziesięcio-piętnastoletnim oraz podstawowe działania na okres czterech lat, określa średniookresowa strategia rozwoju kraju. Obecnie jest nią, uchwalona przez Radę Ministrów w 2017 roku, Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020, z perspektywą do 2030 r.

Dokument powyższy realizowany jest przez inne strategie odnoszące się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego (opisane w tabeli poniżej) oraz przez strategię rozwoju województwa (opisaną w rozdz. 1.3.).

Tab. 1 Główne założenia najważniejszych dokumentów strategicznych szczebla krajowego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020, z perspektywą do 2030 r. (SOR)	<p>SOR jest obowiązującym, kluczowym dokumentem kraju w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2020 i 2030. Przedstawia model rozwoju kraju, jako rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Jest on oparty o indywidualny potencjał terytorialny, inwestycje, innowacje, rozwój, eksport oraz wysoko przetworzone produkty. Przyjęty model rozwoju zakłada odchodzić od dotychczasowego wspierania wszystkich sektorów/branż na rzecz wspierania sektorów strategicznych, mogących stać się motorami polskiej gospodarki. Celem głównym SOR jest: Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności, w wymiarze społecznym, ekonomicznym środowiskowym i terytorialnym. Wyszczególniono także cele szczegółowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna); II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie); III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE); <p>oraz obszary wpływające na osiągnięcie celów Strategii: Kapitał ludzki i społeczny, Cyfryzacja, Transport, Energia, Środowisko, Bezpieczeństwo Narodowe.</p>

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
<p>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)</p>	<p>KSRR 2030 określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalnej. Odegra on w nadchodzących latach ważną rolę w procesie programowania środków publicznych, w tym funduszy UE. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030.</p> <p>KSSR 2030 r. kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich.</p> <p>W strategii przewidziano skuteczniejszą identyfikację potrzeb rozwojowych wszystkich obszarów kraju, a także efektywniejsze rozpoznanie zasobów, jakimi dysponują, wskazanie wyzwań i barier rozwojowych. Takie podejście przełoży się na lepsze dopasowanie narzędzi interwencji (np. programów) do możliwości i potencjałów rozwojowych poszczególnych obszarów kraju.</p> <p>Jednym z celów KSRR jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo. Dlatego w dokumencie wskazano obszary strategicznej interwencji (OSI), które otrzymają szczególne wsparcie (będą to obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej).</p> <p>Strategia wspiera konkurencyjność regionów i zakłada kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. W związku z tym wspierane będą lokalne przedsiębiorstwa.</p> <p>W strategii istotny nacisk położono na rozwijanie kompetencji administracji publicznej. Chodzi o umiejętności niezbędne do prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym, a zwłaszcza wspieranie powiązań między lokalnym i regionalnym sektorem publicznym a światem biznesu i nauki.</p> <p>W dokumencie przewidziano zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych, jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej. Strategia tworzy warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnym.</p>
<p>Polityka energetyczna Polski do 2040 r. (PEP 2040)</p>	<p>PEP 2040 wskazuje ramy transformacji energetycznej w Polsce. Zawiera strategiczne przesądzenia w zakresie doboru technologii służących budowie niskoemisyjnego systemu energetycznego. Stanowi wkład w realizację Porozumienia Paryskiego z uwzględnieniem konieczności przeprowadzenia transformacji w sposób sprawiedliwy i solidarny. PEP2040 stanowi krajową kontrybucję w realizację polityki klimatyczno-energetycznej UE. Polityka uwzględnia skalę wyzwań związanych z dostosowaniem krajowej gospodarki do uwarunkowań regulacyjnych UE związanych z celami klimatyczno-energetycznymi na 2030 r., Europejskim Zielonym Ładem, planem odbudowy gospodarczej po pandemii COVID i dążeniem do osiągnięcia neutralności klimatycznej zgodnie z krajowymi możliwościami, jako wkładu w realizację Porozumienia Paryskiego. Niskoemisyjna transformacja energetyczna przewidziana w PEP2040 inicjować będzie szersze zmiany modernizacyjne całej gospodarki, gwarantując bezpieczeństwo energetyczne, dbając o sprawiedliwy podział kosztów i ochronę najbardziej wrażliwych grup społecznych.</p> <p>Zgodnie z PEP 2040 celem polityki energetycznej państwa jest: bezpieczeństwo energetyczne, przy zapewnieniu konkurencyjności gospodarki, efektywności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania sektora energii na środowisko, przy optymalnym wykorzystaniu własnych zasobów energetycznych.</p> <p>Cele szczegółowe PEP 2040 to:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych. 2) Rozbudowa infrastruktury wytwórczej i sieciowej energii elektrycznej. 3) Dywersyfikacja dostaw i rozbudowa infrastruktury sieciowej gazu ziemnego, ropy naftowej oraz paliw ciekłych. 4) Rozwój rynków energii. 5) Wdrożenie energetyki jądrowej. 6) Rozwój odnawialnych źródeł energii. 7) Rozwój ciepłownictwa i kogeneracji. 8) Poprawa efektywności energetycznej gospodarki.

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
<p>Polityka ekologiczna Państwa 2030 (PEP 2030)</p>	<p>Rolą PEP 2030 jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego Polski oraz wysokiej jakości życia dla wszystkich mieszkańców. PEP2030 ma stanowić podstawę do inwestowania środków europejskich z perspektywy finansowej na lata 2021–2027. Strategia wspiera także realizację celów i zobowiązań Polski na szczeblu międzynarodowym, w tym na poziomie unijnym oraz ONZ, szczególnie w kontekście celów polityki klimatyczno-energetycznej UE do 2030 oraz celów zrównoważonego rozwoju ujętych w Agendzie 2030.</p> <p>Celem głównym PEP 2030 jest: Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców, który został przeniesiony wprost z obszaru „Środowisko” w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR). PEP 2030 doprecyzowuje zapisy SOR i przedstawia praktyczne rozwiązania dla poszczególnych kierunków interwencji. PEP 2030 wyznacza następujące cele środowiskowe, które są wspierane przez cele horyzontalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Cel szczegółowy I: Środowisko i zdrowie. Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego; – Cel szczegółowy II: Środowisko i gospodarka. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska; – Cel szczegółowy III: Środowisko i klimat. Łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do nich oraz zarządzanie ryzykiem klęsk żywiołowych; – Cel horyzontalny 1: Środowisko i edukacja. Rozwijanie kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw) ekologicznych społeczeństwa; – Cel horyzontalny 2: Środowisko i administracja. Poprawa efektywności funkcjonowania instrumentów ochrony środowiska.
<p>Strategia Produktywności 2030 (SP 2030)</p>	<p>Głównym celem SP 2030 jest: wzrost produktywności w warunkach gospodarki niskoemisyjnej, o obiegu zamkniętym i opartej na danych. Strategia przewiduje działania w ramach siedmiu obszarów interwencji, wraz z przypisanymi do nich celami szczegółowymi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Obszar I. Zasoby naturalne (ziemia i surowce): (a) Wzrost wydajności surowcowej gospodarki, (b) Wzrost wykorzystania surowców odnawialnych i biomasy w gospodarce; – Obszar II. Praca i kapitał ludzki: (a) Szybki rozwój praktycznego kształcenia przez całe życie, (b) Przygotowanie kompetentnych kadr na potrzeby scyfryzowanej gospodarki; – Obszar III. Inwestycje (kapitał trwały i finansowy): (a) Trwałe zwiększenie stopy inwestycji prywatnych, (b) Automatyzacja, robotyzacja i cyfryzacja przedsiębiorstw; – Obszar IV. Organizacja i instytucje: (a) Podniesienie jakości zarządzania w przedsiębiorstwach i instytucjach publicznych, (b) Stymulowanie mechanizmów współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi; – Obszar V. Wiedza: Wzrost intensywności wykorzystania wiedzy i nowych technologii w gospodarce; – Obszar VI. Dane: Szybki rozwój algorytmicznej gospodarki opartej na danych; – Obszar VII. Umiędzynarodowienie: (a) Zwiększenie liczby eksporterów, w szczególności na rynki pozaeuropejskie, (b) Zwiększenie eksportu towarów w obszarze wysokich technologii i kanałami e-commerce.
<p>Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030 (SRKL 2030)</p>	<p>Celem głównym SRKL 2030 jest wzrost kapitału ludzkiego i spójności społecznej w Polsce. Strategia wyznacza ponadto cztery cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Cel szczegółowy 1: Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych; – Cel szczegółowy 2: Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej; – Cel szczegółowy 3: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy; – Cel szczegółowy 4: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.
<p>Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (SRKS 2030)</p>	<p>Głównym celem SRKS 2030 jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja niniejszego celu jest oparta na trzech celach szczegółowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne; – Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich; – Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
<p>Strategia Sprawne i Nowoczesne Państwo 2030 (SSiNP 2030)</p>	<p>Celem głównym SSiNP 2030 jest sprawne i nowoczesne państwo służące obywatelom, środowisku oraz gospodarce. Do jego osiągnięcia w perspektywie do 2030 r. przyczynić się będzie 5 celów szczegółowych</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cel szczegółowy I: Lepsze prawo. - Cel szczegółowy II: Sprawne instytucje państwa. - Cel szczegółowy III: Podniesienie sprawności realizacji zadań państwa poprzez wykorzystanie technologii cyfrowych i zmianę sposobu działania stosownie do możliwości, jakie stwarza technologia. - Cel szczegółowy IV: Efektywne planowanie i wykorzystanie środków finansowych. - Cel szczegółowy V: Zapewnienie obywatelom bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego.
<p>Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 (SZRWIR 2030)</p>	<p>Głównym celem niniejszej Strategii jest rozwój gospodarczy wsi umożliwiający trwały wzrost dochodów jej mieszkańców przy minimalizacji rozwarstwienia ekonomicznego, społecznego i terytorialnego oraz poprawie stanu środowiska naturalnego.</p> <p>W kontekście realizacji celu głównego określone zostały następujące cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cel szczegółowy I: Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej; - Cel szczegółowy II: Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska; - Cel szczegółowy III: Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa. <p>Obszarami wpływającymi na realizację celów strategii to: sprawne zarządzanie rozwojem, stabilne finansowanie rozwoju, trwała zdolność kreacji i uczenia się.</p>
<p>Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku (SRT2030)</p>	<p>Głównym celem Strategii jest zwiększenie dostępności transportowej kraju oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego oraz utworzenie spójnego, zrównoważonego, innowacyjnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego na poziomie krajowym, europejskim i globalnym. Realizacja wyżej opisanego celu jest związana z wdrażaniem 6 kierunków interwencji dla każdej z gałęzi transportu tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kierunek interwencji 1: budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce. - Kierunek interwencji 2: poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym. - Kierunek interwencji 3: zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności. - Kierunek interwencji 4: poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów. - Kierunek interwencji 5: ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko. - Kierunek interwencji 6: poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w poszczególnych dokumentach strategicznych oraz na: <https://www.gov.pl/web/ia/strategie-krajowe>

1.3. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

Strategie rozwoju gmin, powinny uwzględniać i być wielowymiarowo spójne z ustaleniami strategii rozwoju województwa, która stanowi punkt odniesienia oraz podstawowy dokument strategiczny określający długofalową wizję rozwoju województwa. Dla województwa mazowieckiego obowiązuje aktualnie Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze, przyjęta Uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 roku.

Tab. 2 Główne założenia obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA																								
<p>Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze</p>	<p>Wizja określona w projekcie aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa brzmi następująco: Mazowsze z Warszawą, Warszawa ku Europie.</p> <p>Wizja ta możliwa będzie do osiągnięcia poprzez realizację celu głównego, za który przyjęto: Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwałe i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska.</p> <p>Jego realizacja odbywać się będzie poprzez wdrażanie następujących celów strategicznych, dla których przypisane zostały poszczególne kierunki działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze; - Dostępne i mobilne Mazowsze; - Zielone, niskoemisyjne Mazowsze; - Mazowsze, zintegrowane społecznie; - Mazowsze bogate kulturowo. <p>Zgodnie z zapisami Strategii, układ celów strategii został podporządkowany długookresowym priorytetom rozwoju regionalnego. Przy realizacji celów należy uwzględnić możliwość wystąpienia zmian uwarunkowań rozwoju przewidzianych i opisanych w poszczególnych scenariuszach rozwoju. Struktura celów rozwojowych zawartych w Strategii przedstawia się następująco (str. 44 Strategii Rozwoju Województwa):</p> <div data-bbox="501 831 1378 1458" style="border: 1px solid black; padding: 10px; margin: 10px 0;"> <p style="text-align: center;">WIZJA</p> <p style="text-align: center;">Mazowsze z Warszawą, Warszawa ku Europie</p> <p style="text-align: center;">CEL GŁÓWNY</p> <p style="text-align: center;">Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwałe i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 5%; text-align: center;">obszar</td> <td style="background-color: #f080f0; text-align: center;">GOSPODARKA</td> <td style="background-color: #f4a460; text-align: center;">DOSTĘPNOŚĆ</td> <td style="background-color: #90ee90; text-align: center;">ŚRODOWISKO I ENERGETYKA</td> <td style="background-color: #ffff00; text-align: center;">SPOŁECZEŃSTWO</td> <td style="background-color: #6495ed; text-align: center;">KULTURA I DZIEDZICTWO</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">nazwa celu</td> <td style="text-align: center;"><i>Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze</i></td> <td style="text-align: center;"><i>Dostępne i mobilne Mazowsze</i></td> <td style="text-align: center;"><i>Zielone, niskoemisyjne Mazowsze</i></td> <td style="text-align: center;"><i>Mazowsze zintegrowane społecznie</i></td> <td style="text-align: center;"><i>Mazowsze bogate kulturowo</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">opis celu</td> <td style="text-align: center;">Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii</td> <td style="text-align: center;">Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego</td> <td style="text-align: center;">Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody</td> <td style="text-align: center;">Poprawa jakości i dostępności do usług społecznych oraz wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego w ramach nowoczesnej gospodarki</td> <td style="text-align: center;">Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">wymiar terytorialny</td> <td colspan="5" style="text-align: center;">OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI</td> </tr> </table> <p style="text-align: center;">MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO</p> </div> <p>W projekcie Strategii zidentyfikowano także dwa typy obszarów strategicznej interwencji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - problemowe – podregiony NUTS 3, - bieguny wzrostu – miejskie obszary funkcjonalne. <p>Obszar gminy Brok położony jest w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Ostrowi Mazowieckiej – potencjalnym biegunie wzrostu - ryc. 10 Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+.</p> <p>Ponadto obszar Gminy położony jest poza obszarami zagrożonymi trwałą marginalizacją, przy czym zlokalizowany jest w zasięgu miasta obniżającego się potencjału (Ostrowi Mazowieckiej) (Rys. 11 Strategii).</p> <p>W odniesieniu do MOF Ostrowi Mazowieckiej, jako miasta średniego tracącego funkcje społeczno-gospodarcze, w Strategii zapisano (str. 80-81, Strategii Rozwoju Województwa): W przypadku miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze i pozostałych miast subregionalnych, niezbędne jest efektywne wykorzystanie potencjału, którym dysponują i wzmocnienie współpracy w obszarach funkcjonalnych, tak aby miasta te mogły pełnić rolę biegunów wzrostu w swoim otoczeniu.</p> <p>Sprzyjające wzmocnieniu pozycji konkurencyjnej i poprawie sytuacji społeczno-gospodarczej, przy jednoczesnej poprawie stanu środowiska w MOF Ostrowi Mazowieckiej i innych potencjalnych biegunów wzrostu, będą:</p> <ul style="list-style-type: none"> - działania wspólne dla wszystkich MOF, 	obszar	GOSPODARKA	DOSTĘPNOŚĆ	ŚRODOWISKO I ENERGETYKA	SPOŁECZEŃSTWO	KULTURA I DZIEDZICTWO	nazwa celu	<i>Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze</i>	<i>Dostępne i mobilne Mazowsze</i>	<i>Zielone, niskoemisyjne Mazowsze</i>	<i>Mazowsze zintegrowane społecznie</i>	<i>Mazowsze bogate kulturowo</i>	opis celu	Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego	Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody	Poprawa jakości i dostępności do usług społecznych oraz wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego w ramach nowoczesnej gospodarki	Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia	wymiar terytorialny	OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI				
obszar	GOSPODARKA	DOSTĘPNOŚĆ	ŚRODOWISKO I ENERGETYKA	SPOŁECZEŃSTWO	KULTURA I DZIEDZICTWO																				
nazwa celu	<i>Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze</i>	<i>Dostępne i mobilne Mazowsze</i>	<i>Zielone, niskoemisyjne Mazowsze</i>	<i>Mazowsze zintegrowane społecznie</i>	<i>Mazowsze bogate kulturowo</i>																				
opis celu	Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego	Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody	Poprawa jakości i dostępności do usług społecznych oraz wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego w ramach nowoczesnej gospodarki	Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia																				
wymiar terytorialny	OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI																								

	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój lokalnych rynków pracy i aktywizacja zawodowa mieszkańców, w tym w zakresie dostosowania oferty edukacyjnej i doradztwa zawodowego, zapewniając równowagę popytowo-podażową na rynku pracy i niwelując zjawisko bezrobocia strukturalnego, - zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i wspieranie przedsiębiorczości w celu rozwoju nowych gałęzi gospodarki, w tym w zakresie przemysłu przyszłości oraz zielonych (zrównoważonych) inwestycji, - rozwój uczelni wyższych w ośrodkach subregionalnych.
--	--

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w dokumencie.

Poza Strategią Rozwoju Województwa, do istotnych dokumentów regionalnych, kierunkujących ogólne założenia rozwojowe województwa i gmin należą m.in.:

Tab. 3 Główne założenia pozostałych dokumentów szczebla regionalnego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego jest głównym dokumentem polityki rozwoju przestrzennego województwa. Ustala on podstawowe elementy układu przestrzennego województwa, ich zróżnicowanie oraz wzajemne relacje. Plan przyjmuje zasadę zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego oraz zawiera kierunki zagospodarowania, a wśród nich poszczególne kierunki polityki przestrzennej, które wskazują sposoby realizacji wizji przestrzennego zagospodarowania województwa. Zgodnie z ustaleniami Planu, gmina Brok położona jest w podregionie ostrołęckim i należy do wiejskich obszarów funkcjonalnych uczestniczących w procesach rozwojowych. Do głównych zasad zagospodarowania tych obszarów zalicza się:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ochronę terenów otwartych przed rozpraszaniem zabudowy; - przeciwdziałanie negatywnym skutkom suburbanizacji w aspekcie ochrony środowiska; - ochronę krajobrazu przed chaosem inwestycyjnym i kształtowanie ładu przestrzennego; - ochronę gruntów rolnych klas I-III oraz gruntów leśnych przed ich nieuzasadnionym przeznaczeniem na cele nierolnicze i nieleśne; - wspieranie działalności gospodarczej towarzyszącej produkcji rolnej, a także dążenie do zrównoważonego rozwoju funkcji pozarolniczych. <p>Gmina Brok położona jest poza granicami obszarów o najniższym poziomie dostępu do usług publicznych wyznaczonych w KSRR (Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie).</p>
Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2020-2030	<p>Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Mazowieckiego określa, że misją Strategii jest: Zapewnienie dostępu do wiedzy, danych i usług oraz wsparcie ich wykorzystania z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu zaspokojenia potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.</p> <p>Wizja sformułowana została jako: Mazowsze jako region łączący rozwój technologiczny z wrażliwością społeczną, wspierający równy, powszechny i sprawiedliwy dostęp do wiedzy i technologii, a także zapewniający wysoki komfort życia i warunki do rozwoju gospodarczego, stabilizacji ekonomicznej oraz wyrównywania szans rozwojowych.</p> <p>Celem głównym Strategii jest: Rozwój społeczeństwa informacyjnego na Mazowszu poprzez wsparcie tworzenia, wykorzystywania i rozwoju powszechnych i przyjaznych technologii informacyjno-komunikacyjnych podnoszących jakość życia mieszkańców oraz wspierających rozwój gospodarczy regionu i stały wzrost jego konkurencyjności.</p> <p>Na podstawie analizy przeprowadzonej diagnozy potrzeb określono następujące cele strategiczne wraz z kierunkami działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cel strategiczny 1: Wzrost kompetencji cyfrowych i zaufania do ICT; - Cel strategiczny 2: Elektroniczne systemy i usługi dla mieszkańców Mazowsza; - Cel strategiczny 3: Internet dla Mazowsza; - Cel strategiczny 4: ICT dla nauki i biznesu.
Program Ochrony Środowiska dla Województwa Mazowieckiego do 2030 roku	<p>Program wskazuje cele w zakresie ochrony środowiska województwa mazowieckiego. Określono obszary (dziedziny) interwencji, dla których przyjęto zadania w ramach poniższych kierunków interwencji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ochrona klimatu i jakości powietrza (OP): Poprawa efektywności energetycznej i dostosowanie sektora energetycznego do zmian klimatu, Ograniczenie emisji powierzchniowej, Ograniczenie emisji zanieczyszczeń ze źródeł komunikacyjnych, Ograniczenie emisji zanieczyszczeń ze źródeł przemysłowych, Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz zapewnienie magazynowania

	<p>wytworzonej energii, Zarządzanie jakością powietrza w jednostkach samorządu terytorialnego województwa, Zmniejszenie emisji prekursorów ozonu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zagrożenia hałasem (KA): Poprawa klimatu akustycznego; - Pola elektromagnetyczne (PEM): Ochrona przed polami elektromagnetycznymi; - Gospodarowanie wodami (ZW): Poprawa jakości jednolitych części wód powierzchniowych, Ochrona zasobów i zmniejszenie antropopresji na wody podziemne, Zmniejszenie zagrożenia powodziowego, Ograniczenie skutków następstw suszy i zwiększenie możliwości gromadzenia wody; - Gospodarka wodno-ściekowa (GW): Sprawny i funkcjonalny system wodociągowy, Minimalizacja presji na środowisko poprzez porządkowanie gospodarki ściekowej; - Zasoby geologiczne (ZG): Kontrola i monitoring eksploatacji kopalin; - Gleby (GL): Zachowanie funkcji środowiskowych i gospodarczych gleb, Rekultywacja gruntów zdegradowanych i zdewastowanych, Ochrona przed osuwiskami; - Gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów (GO): Prawidłowe funkcjonowanie systemu gospodarowania odpadami, Wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym; - Zasoby przyrodnicze (ZP): Zarządzanie zasobami przyrody i krajobrazem, Zachowanie lub przywrócenie właściwego stanu siedlisk i gatunków, Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych, Działania z zakresu pogłębiania i udostępniania wiedzy o zasobach przyrodniczych, walorach krajobrazowych województwa oraz ich znaczeniu dla człowieka, zwłaszcza w kontekście zmian klimatycznych, Racjonalne użytkowanie zasobów leśnych, Wsparcie działań edukacyjnych oraz infrastruktury turystycznej w lasach, Zwiększenie lesistości; <p>Zagrożenie poważnymi awariami przemysłowymi (PAP): Zmniejszenie zagrożenia oraz minimalizacja skutków w przypadku wystąpienia awarii.</p>
--	--

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w poszczególnych dokumentach.

1.4. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU POWIATU

Strategie rozwoju gmin, powinny uwzględniać i być wielowymiarowo spójne z ustaleniami założeń dokumentów szczebla powiatowego oraz w odniesieniu do dokumentów strategicznych utworzonych w ramach partnerstw jednostek samorządu terytorialnego.

Na poziomie powiatu ostrowskiego kierunki strategicznego rozwoju określa Strategia Rozwoju Powiatu Ostrowskiego na lata 2023-2030, przyjęta uchwałą Nr LIX/348/2023 Rady Powiatu w Ostrowi Mazowieckiej z dnia 30 marca 2023 r.

Tab. 4 Główne założenia obowiązującego Planu Rozwoju Lokalnego Powiatu Ostrowskiego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Strategia Rozwoju Powiatu Ostrowskiego na lata 2023-2030	<p>Dokument sporządzony został w celu właściwego ukierunkowania polityki powiatu ostrowskiego w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego na lata 2023-2030. Na potrzeby Strategii przyjęta została Misja, na którą składa się kolejno:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Tworzenie atrakcyjnych warunków do mieszkania w przyjaznym, bezpiecznym środowisku.</i> 2. <i>Rozwijanie potencjału gospodarczego poprzez wykorzystanie atutów Powiatu zwłaszcza w obszarze walorów przyrodniczych i krajobrazowych.</i> 3. <i>Dbłość o lokalne dziedzictwo kulturowe, edukację jako element wzmocnienia więzi społecznych.</i> <p>Strategia określa także wizję Powiatu Ostrowskiego, jako:</p> <p><i>atrakcyjną przestrzeń do życia, z zachowanym środowiskiem naturalnym, spuścizną kulturową i historyczną, rozwijającą się w zrównoważony sposób, poprzez aktywność w sferze gospodarczej, dbałość o sferę przyrodniczą oraz wsparcie osób wykluczonych w sferze społecznej</i></p> <p>W ramach wdrażania ustaleń zdefiniowanej Misji wyznaczonych zostało następujących 5 celów strategicznych, wraz z zadaniami szczegółowymi, a mianowicie:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. <i>Powiat aktywny społecznie;</i> II. <i>Powiat aktywny gospodarczo;</i> III. <i>Powiat nowoczesnej infrastruktury;</i> IV. <i>Powiat dbający o bezpieczeństwo;</i> V. <i>Powiat rekreacji i turystyki.</i>

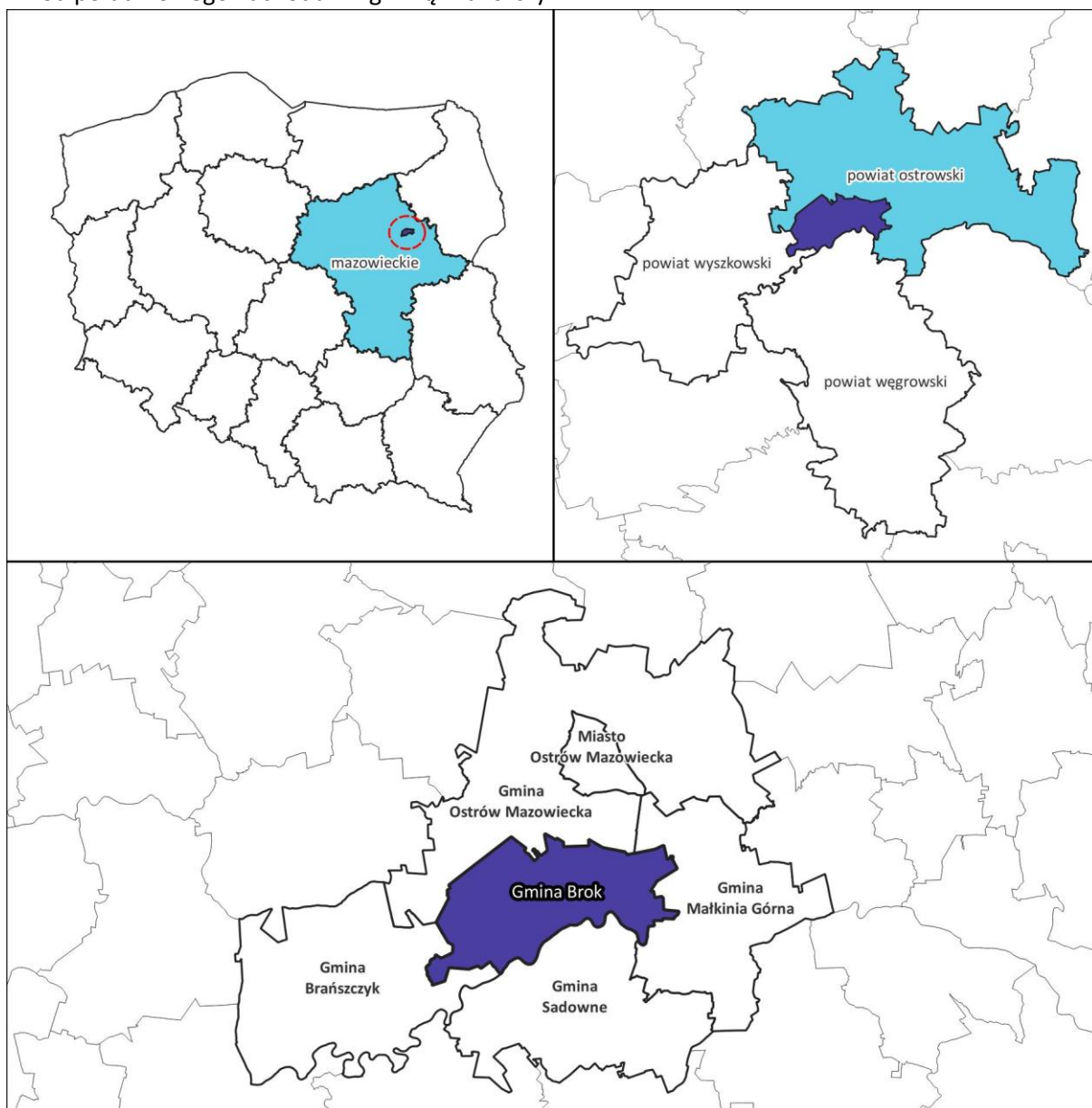
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w opisywanym dokumencie.

2 POŁOŻENIE, DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ

2.1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE

Gmina Brok posiada status gminy miejsko-wiejskiej. Zajmuje powierzchnię ok. 110 km², położona jest w południowo-zachodniej części powiatu ostrowskiego, w województwie mazowieckim i sąsiaduje:

- od północy – z gminą Ostrów Mazowiecka;
- od wschodu – z gminą Małkinia Górna;
- od południa – z gminą Sadowne;
- od południowego-zachodu – z gminą Brańszczyk.

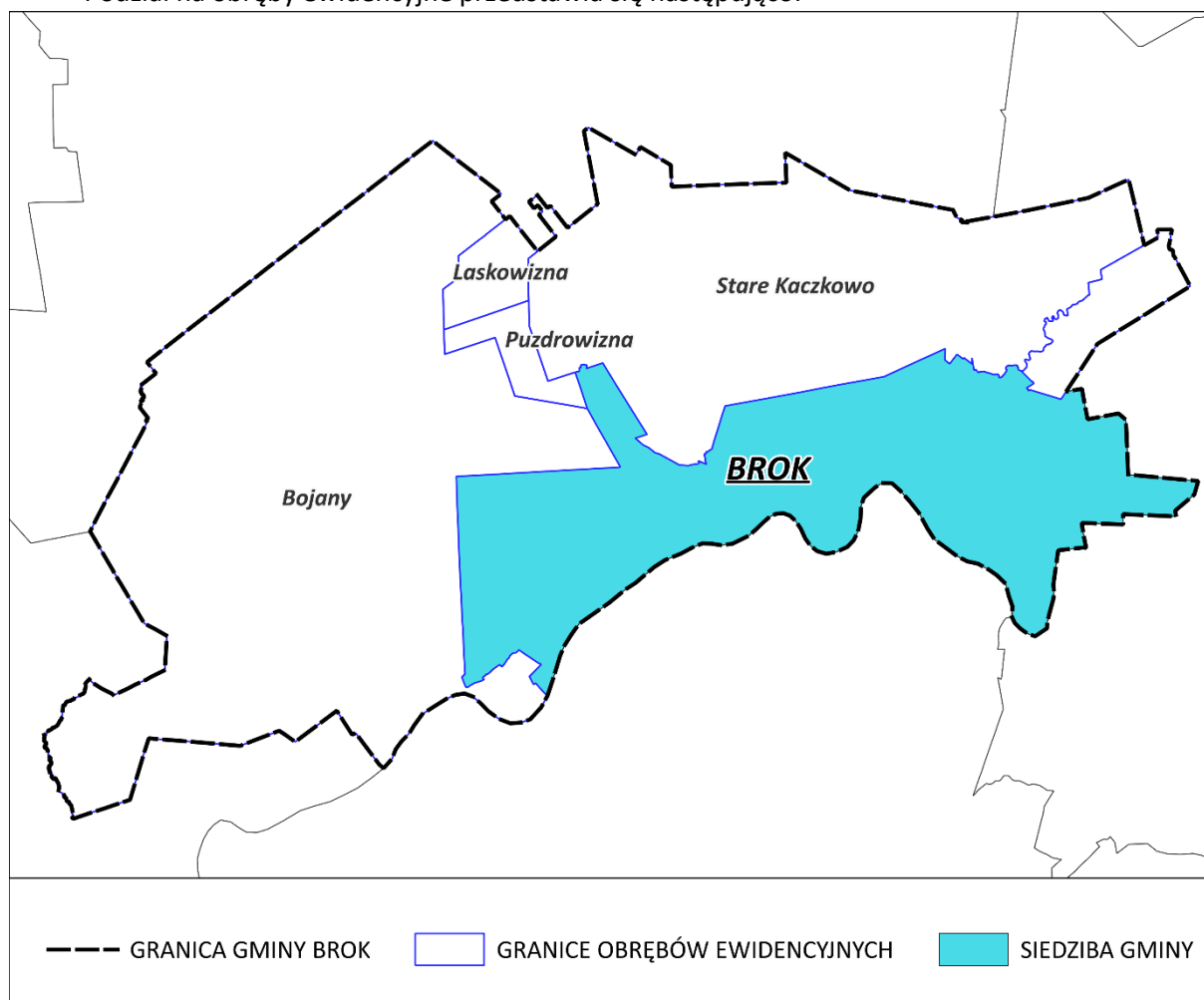

Ryc. 1 Położenie administracyjne Gminy

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Rejestru Granic.

W skład Gminy wchodzi następujące miejscowości¹⁰: Antonowo, Bojany, Dybki, Feliksowo, Jeleni Dół, Kaczkowo Nowe, Kaczkowo Stare, Laskowizna, Morgi, Nagoszewo, Nowiny, Puzdrowizna, Ruda, Turka i Żurawieniec.

Podział na obręby ewidencyjne przedstawia się następująco:

Ryc. 2 Struktura jednostek podziału terytorialnego

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Rejestru Granic.

2.2. POŁOŻENIE FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

Pod względem fizycznogeograficznym obszar gminy Brok położony jest w zasięgu trzech odmiennych mezoregionów:

- Międzyrzecze łomżyńskie (318.67);
- Wysoczyzna Wysokomazowiecka (843.35);
- Dolina Dolnego Bugu (318.74).

Międzyrzecze łomżyńskie to wysoczyzna morenowa położona między dolinami Dolnej Narwi oraz Dolnego Bugu. Region obejmuje obszar o powierzchni około 2300 km². Wysoczyzna Międzyrzecza łomżyńskiego osiąga wysokość 100-120 m n.p.m., a kulminacja Czerwonego Boru (wschodnia granica regionu) będącego w północnej części Dębowa Góra znajduje się na wysokości 225 m.

Wysoczyzna Wysokomazowiecka jest regionem między Kotliną Biebrzańską (na północy), Doliną Górnej Narwi (na wschodzie), Doliną Dolnego Bugu (na południu) oraz Międzyrzeczem łomżyńskim

¹⁰ Materiał źródłowy: Urząd Gminy Brok.

z wałem Czerwonego Bugu (na zachodzie). Jej powierzchnia wynosi około 2430 m², a krajobraz urozmaicony jest przez zdenudowane pagórki żwirowe o wysokości do 172m.

Dolina Dolnego Bugu to odcinek doliny Bugu o długości 60 km i szerokości kilku kilometrów, znajdujący się pomiędzy Małkinią a Jeziorem Zegrzyńskim w Kotlinie Warszawskiej. Region zajmuje powierzchnię około 370 km² i obejmuje głównie zalesiony, piaszczysty taras wydmy oraz łąkowy taras zalewowy z licznymi starorzeczami ¹¹.

Ryc. 3 Położenie fizycznogeograficzne Gminy

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie podziału fizycznogeograficznego J. Kondrackiego.

2.3. WENĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA

2.3.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA

Układ komunikacji drogowej na terenie gminy Brok stanowi¹²:

- układ nadrzędny:
 - droga ekspresowa S8 (E67), relacji Warszawa – Ostrów Mazowiecka (odcinek trasy europejskiej *Via Baltica*,
 - droga krajowa nr 50, relacji Ciechanów – Ostrów Mazowiecka,
 - droga wojewódzka nr 694, relacji Poręba-Kocęby – Ciechanowiec;
- układ podstawowy:
 - drogi powiatowe:
 - 2637W – relacji Brok - Nowe Kaczkowo – Orło,
 - 2638W – relacji Ostrów Mazowiecka - Stara Grabownica - Kuskowizna - Stare Kaczkowo,
 - 2639W – relacji Brok - Nagoszewo - Fidury - Koziki - do drogi krajowej nr 60,

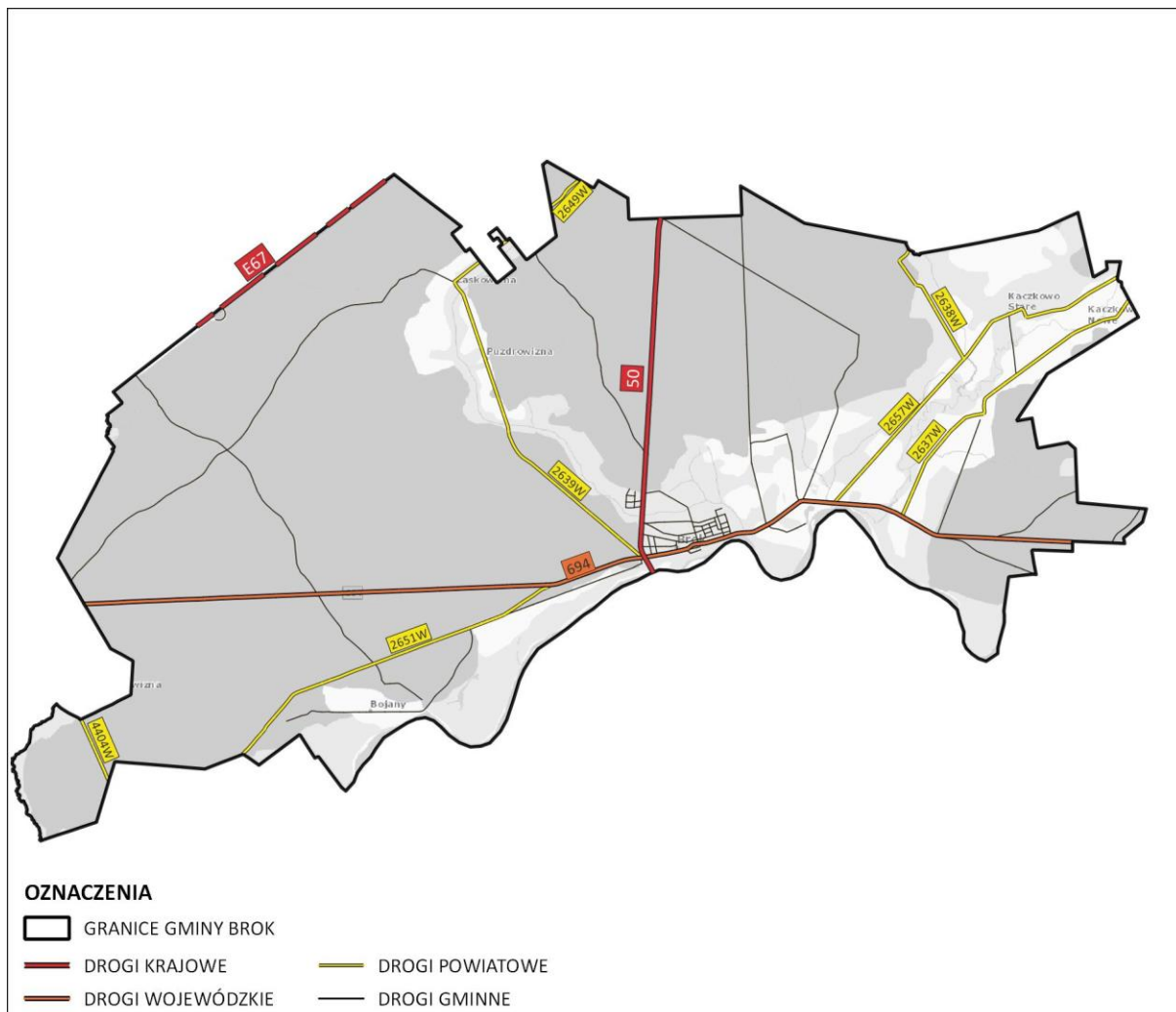
¹¹ Zarys ogólny mezoregionu według materiału źródłowego: Kondracki J., 2002, *Geografia regionalna Polski*, wyd. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

¹² Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gminy Brok.

- 2649W – relacji Turka - do drogi krajowej nr 50,
 - 2651W – relacji Brok - Udrzyn – Udrzynek,
 - 2657W – relacji Brok - Orło - Daniłowo - Stara Złotoria - Zaręby Kościelne,
- układ uzupełniający:
- drogi gminne;
 - pozostałe drogi, niebędące drogami publicznymi, w tym wewnętrzne i dojazdowe.

Infrastruktura drogowa gminy Brok charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem, ze względu na to, że składają się na nią odcinki dróg krajowych (w tym drogi ekspresowej S8), drogi wojewódzkiej, dróg powiatowych oraz gminnych.

Układ drogowy Gminy przedstawia się następująco:

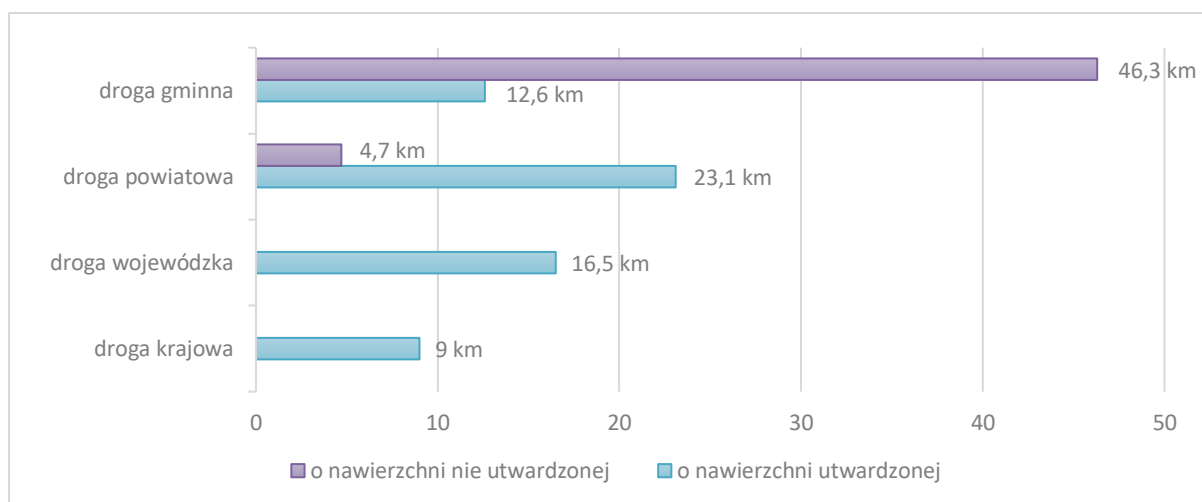

Ryc. 4 Układ komunikacyjny nadrzędny i podstawowy Gminy

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych BDOT10k.

Stan techniczny dróg przebiegających przez teren Gminy jest zróżnicowany. Nieznacznie przeważają drogi o nawierzchni utwardzonej (ok. 55%)¹³, jednak są to głównie drogi krajowe, wojewódzkie i powiatowe. Wśród dróg nieutwardzonych ok. 91% stanowią drogi gminne. W odniesieniu do nawierzchni utwardzonej, w dalszym ciągu stan części dróg wymaga poprawy. Pomimo poczynionych w ostatnich latach inwestycji w infrastrukturę komunikacyjną konieczne są dalsze, sukcesywne modernizacje i przebudowy oraz realizacje nowych odcinków dróg.

¹³ Zgodnie z ustawą z dnia 20 czerwca 1997r. Prawo o ruchu drogowym: droga twarda to droga z jezdnią o nawierzchni bitumicznej, betonowej, kostkowej, klinkierowej lub brukowcowej oraz z płyt betonowych lub kamienno-betonowych, jeżeli długość nawierzchni przekracza 20 m.

Ryc. 5 Długość dróg [km] na terenie Gminy w podziale na drogi o nawierzchni utwardzonej i nieutwardzonej

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych BDOT10k.

2.3.2. INFRASTRUKTURA KOLEJOWA

Przez teren gminy Brok nie przebiegają obecnie linie kolejowe, natomiast Gmina położona jest w pobliżu (mniej niż 30 km od granic Gminy) ośmiu stacji kolejowych. Najbliższe czynne stacje kolejowe znajdują się w Małkini Górnej (ok. 4,5 km), w Ostrowi Mazowieckiej (ok. 9 km), w Przetyczy (ok. 12,5 km) oraz w Wyszowie (ok. 18 km).¹⁴ Z Małkini funkcjonują połączenia kolejowe do Warszawy i Białegostoku oraz bocznicą obsługująca ruch towarowy.

2.3.3. INFRASTRUKTURA ROWEROWA

Na terenie gminy Brok infrastruktura rowerowa nie jest szczególnie rozwinięta, natomiast większość transportu rowerowego odbywa się poboczem lub drogami.

Należy nadmienić, iż wzdłuż drogi powiatowej nr 2651W oraz drogi wojewódzkiej nr 694, od miejscowości Bojany przez Brok, przebiega ponadregionalny szlak rowerowy wzdłuż Bugu. Ponadto w mieście Brok oraz wzdłuż niektórych dróg gminnych przebiega powiatowa ścieżka rowerowa im. W. B. Jastrzębowski. Poza tym nie funkcjonuje spójny system ścieżek rowerowych.¹⁵ Jednocześnie zaznacza się, iż w ciągu niektórych dróg powiatowych planowana jest realizacja nowych szlaków rowerowych.¹⁶

Zważywszy na powszechne użytkowanie rowerów jako środków transportu lokalnego, pożądany byłby rozwój infrastruktury rowerowej, zwłaszcza realizowanej w formie ciągów rowerowych, zwiększających bezpieczeństwo użytkowników (odseparowanie ruchu pojazdów silnikowych od rowerowego i pieszo-rowerowego). W miejscach o utrudnionych warunkach realizacji ciągów wskazane jest wyznaczenie i oznakowanie ścieżek w formie pasów lub kontrapasów. Natomiast na terenach o niskiej intensywności zabudowy lub terenach otwartych warto wprowadzić oznakowanie. Ukształtowana sieć powiązań rowerowych stanowiłaby zachętę do korzystania z alternatywnych środków transportu, jakim są pojazdy rowerowe.

¹⁴ Materiał źródłowy: <http://mapa.plk-sa.pl/>

¹⁵ Droga rowerowa określana jest jako droga lub jej część, przeznaczona dla ruchu rowerów, odpowiednio oznakowana, służąca głównie do celom komunikacyjnym, a nie turystycznym (w statystyce dróg rowerowych nie ujmuje się tzw. szlaków rowerowych, np. położonych w lesie).

¹⁶ Materiał źródłowy: Urząd Gminy Brok.

2.3.4. TRANSPORT WODNY

Obszar Gminy od strony południowej graniczy z rzeką Bug. Na terenie Broku, na przedłużeniu ul. Szosowej (droga krajowa nr 50) znajduje się przeprawa mostowa przez Bug, jako jedyny sposób przedostania się na drugi brzeg rzeki. Most ten przejmuje większość krajowego ruchu tranzytowego w kierunku północ-południe. Należy nadmienić, iż obecnie nie funkcjonują tutaj przeprawy promowe.

Zgodnie z ustaleniami obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego planowane jest użegłowanie rzeki Bugu, stanowiącej drogę wodną E40.

W związku z powyższym należy uznać, iż istnieje potencjał do rozwoju transportu wodnego na rzece Bug.

2.3.5. TRANSPORT ZBIOROWY

Transport zbiorowy gminy Brok opiera się wyłącznie na transporcie autobusowym. Na terenie Gminy nie znajduje się żaden dworzec autobusowy, natomiast występuje 16 przystanków autobusowych¹⁷, które zlokalizowane są przede wszystkim wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 694, ale także wzdłuż drogi krajowej nr 50 i dróg powiatowych.

Z terenu gminy Brok funkcjonują bezpośrednio, stosunkowo regularne połączenia autobusowe do Ostrowi Mazowieckiej. Ponadto funkcjonują połączenia do Małkini Górnej i Warszawy, które ograniczają się jednak do jednego przejazdu dziennie¹⁸. Usługi transportu zbiorowego świadczą autobusy gminne oraz prywatne linie autobusowe.

Biorąc pod uwagę czynniki ekonomiczne, powierzchnię i zaludnienie Gminy, charakter występującej zabudowy, a także powszechny dostęp do prywatnych środków transportu, należy uznać, że na jej obszarze nie ma przesłanek do stworzenia publicznych, lokalnych połączeń autobusowych (nie licząc dowozów do szkoły).

2.3.6. POŁOŻENIE WZGLĘDEM WIĘKSZYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH

W odniesieniu do gminy Brok najbliższymi ośrodkami miejskimi są: Ostrow Mazowiecka, pełniąca funkcję siedziby powiatu ostrowskiego, znajdująca się w odległości ok. 12 km na północny-wschód od miasta Brok, Łochów oddalony o ok. 22 km na południe, oraz Wyszaków oddalony o ok. 30 km na południowy-zachód.

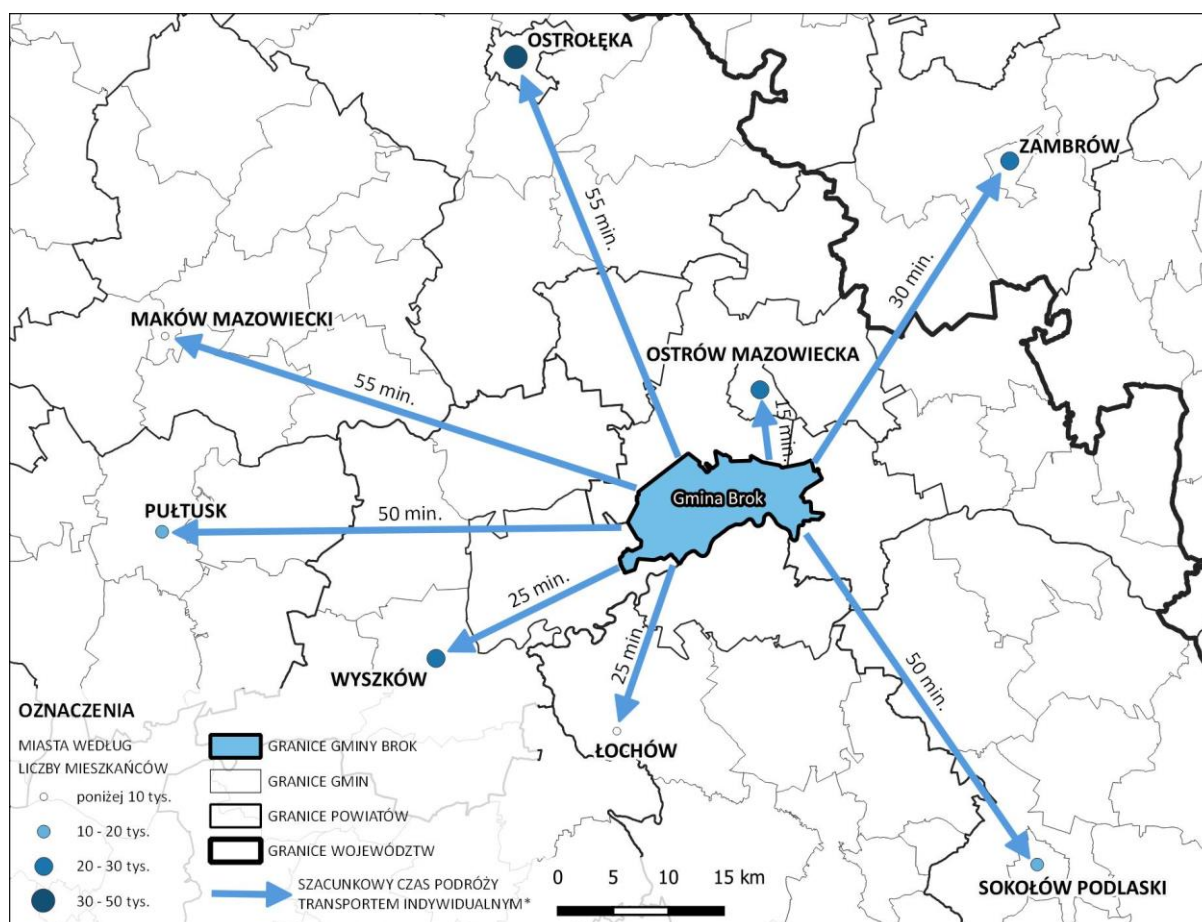
Inne, ważne ośrodki miejskie z perspektywy gminy Brok to także Ostrołęka, Pułtusk oraz Zambrów, które zlokalizowane są w odległości nie większej niż 55 km, natomiast szacunkowy czas dojazdu transportem indywidualnym nie przekracza 1 godziny.

Warto nadmienić, że stolica kraju i województwa mazowieckiego – Warszawa, oddalona jest o ok. 75 km, natomiast siedziby sąsiednich województw: podlaskiego (Białystok) oraz warmińsko-mazurskiego (Olsztyn) znajdują się w odległości kolejno ok. 100 km i 150 km.

Odległość, a także stan infrastruktury komunikacyjnej przekłada się na czas dojazdu, potrzebny na dotarcie do poszczególnych miast (transport indywidualny), co zobrazowano poniżej:

¹⁷ Materiał źródłowy: Dane GUS – transport i łączność: komunikacja miejska, stan na 29.08.2022 r

¹⁸ Materiał źródłowy: <https://www.e-podroznik.pl/>

Ryc. 6 Lokalizacja Gminy w stosunku do ośrodków miejskich oraz szacunkowy czas podróży transportem indywidualnym

* szacunkowy czas liczony z miasta Brok

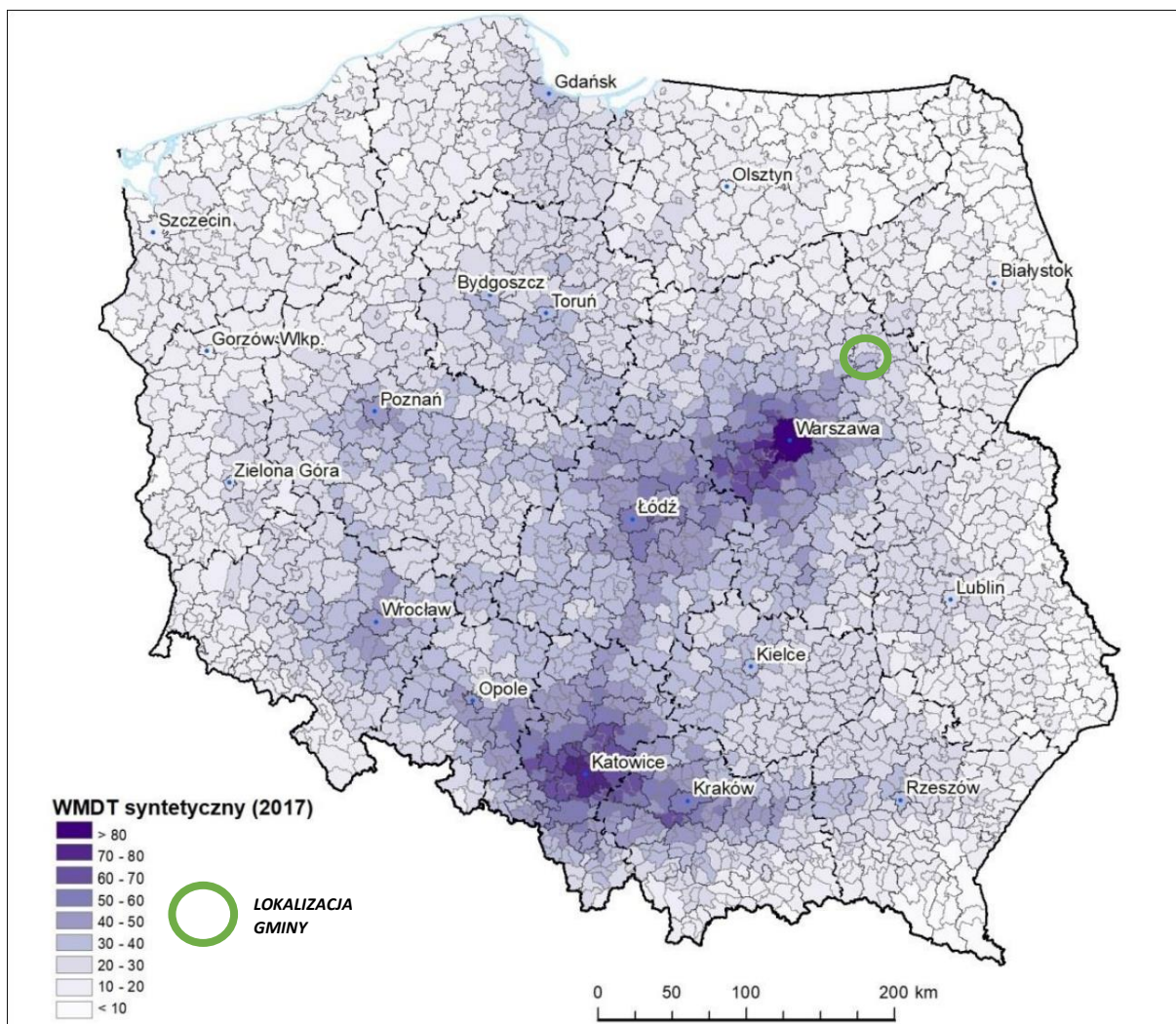
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych BDOT10k.

2.3.7. DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA GMINY W UJĘCIU KRAJOWYM

Dostępność transportową poszczególnych rejonów Polski można zobrazować za pomocą wskaźnika dostępności potencjałowej, czyli wskaźnika międzygałęziowej dostępności transportowej (WMDT), będącego wypadkową sytuacji w różnych gałęziach transportu¹⁹.

Jak wynika z poniższej ryciny gmina Brok odznacza się stosunkowo wysokim w skali kraju wskaźnikiem dostępności transportowej (WMDT: 30-40). Jest to charakterystyczne dla gmin z tego rejonu kraju, które cechuje zbliżona lub niższa dostępność transportowa. Powyższy wynik spowodowany jest dość bliską odległością od miasta stołecznego Warszawy, bezpośrednią dostępnością do dróg krajowych i wojewódzkich, a także stycznością z drogą ekspresową będącą częścią trasy europejskiej *Via Baltica*. Warto przy tym nadmienić, że powyższe dane obrazują stan z 2017 roku.

¹⁹ Wskaźnik stanowi syntetyczną miarę jakościowej wzajemnej potencjalnej dostępności czasowej najważniejszych krajowych ośrodków osadniczych oraz węzłów transportowych (wewnętrznych i granicznych) uwzględniającą wszystkie podstawowe rodzaje transportu (w proporcji do ich udziału w pracy przewozowej) oraz ważoną poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego (definicja według GUS). Dane gromadzone są nieregularnie, w zależności od przeprowadzonego badania. Źródłem danych są: Polska Akademia Nauk / Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Ryc. 7 Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej w odniesieniu do gmin w Polsce, stan na 2017 r.

Materiał źródłowy: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku (za: Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych dot. perspektywy finansowej 2014-2020 (aktualizacja). 2017, Komornicki i in. IGIPZ PAN Warszawa).

Uwzględniając przyszłościowy, docelowy układ sieci dróg ekspresowych i autostrad²⁰ gmina Brok odznaczać się będzie relatywnie wysokim poziomem dostępności transportowej w ujęciu krajowym. Spowodowane jest to obecnością drogi ekspresowej S8, wzdłuż północno-zachodniej granicy Gminy, na odcinku łączącym Warszawę oraz Białystok, prowadzącej do granicy Państwa. Ponadto przebiega tutaj droga krajowa nr 50, natomiast sam obszar Gminy znajduje się w odległości ok. 12 km od stacji kolejowej Małkinia w miejscowości Małkinia Górna, która łączy dwie linie kolejowe, w tym linie o znaczeniu krajowym nr 6 relacji Zielonka-Kuźnica Białostocka, z linią nr 34 relacji Małkinia-Ostrołęka.

²⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

Ryc. 8 Docelowy przebieg sieci dróg ekspresowych i autostrad w Polsce

Materiał źródłowy: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

2.3.8. PLANY INWESTYCYJNE W ODNIESIENIU DO SIECI TRANSPORTOWEJ

Na terenie gminy Brok, według Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, planowana jest:

- rozbudowa drogi woj. nr 694 Przyjmy-Brok - gr. woj. od km 26+496 do km 28+042,70 w m. Małkinia Górna – poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego.
- budowa drogi wodnej E40 Morza Bałtyckie – Morze Czarne obejmującej na terenie województwa rzekę Wisłę, rzekę Narew oraz rzekę Bug.

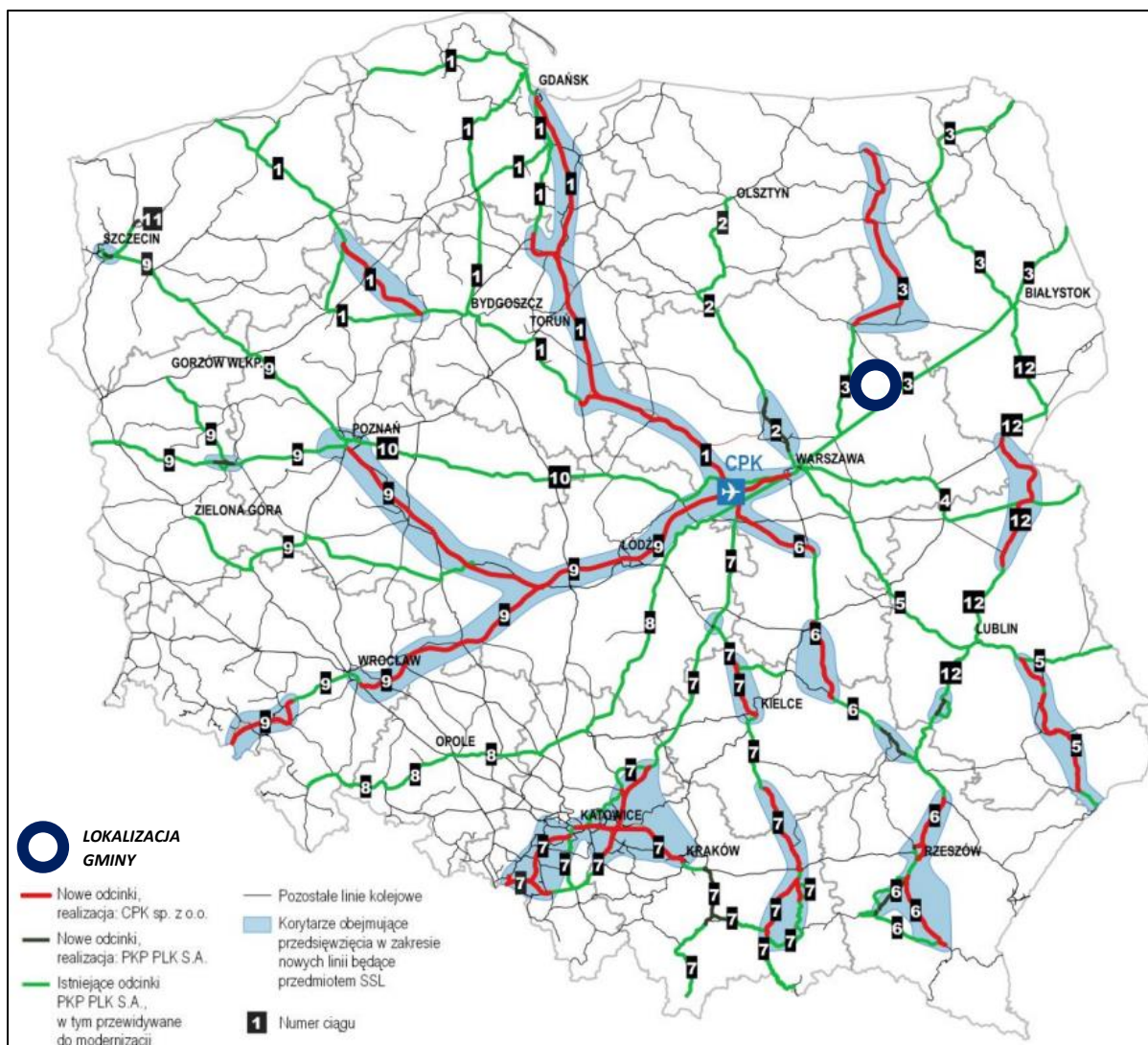
Ponadto w planach rozwojowych i modernizacyjnych Polskich Linii Kolejowych nie przewidziano działań obejmujących realizację połączeń kolejowych przebiegających przez teren Gminy.

2.3.9. PLANY INWESTYCYJNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ CENTRALNEGO PORTU KOMUNIKACYJNEGO

Centralny Port Komunikacyjny stanowi szereg inwestycji infrastrukturalnych i otoczenia biznesu, które zintegrują transport lotniczy, kolejowy oraz drogowy na terenie całego kraju. Zgodnie z Koncepcją CPK realizacja przedsięwzięć składających się na komponent lotniskowy jest przewidziana do końca 2027 r. Realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych składających się na komponent kolejowy ma nastąpić do końca 2034 r., obejmując dwie perspektywy finansowe UE. Ze względu na unikalny stopień skomplikowania przedsięwzięć zawartych w programie inwestycyjnym CPK, jego realizacja jest podzielona na etapy.

Obecny, pierwszy etap obejmuje działania przygotowawcze, w szczególności związane z planowaniem i opracowaniem założeń projektowych, a także wykupem gruntów pod realizację inwestycji. Zasadniczym celem obecnego etapu jest szczegółowe zdefiniowanie zakresu i skali inwestycji, przyjęcie optymalnych rozwiązań odnośnie do możliwych wariantów realizacji przedsięwzięcia, określenie optymalnego planu jego realizacji, szczegółowych harmonogramów, jak i budżetów poszczególnych projektów, a także określenie sposobu ich finansowania, w tym ze środków publicznych. W ramach etapu pierwszego opracowywane będą kolejne fazy dokumentacji projektowej oraz uzyskiwane będą decyzje administracyjne niezbędne do wejścia w etap realizacji poszczególnych zamierzeń budowlanych. Jako główny cel etapu należy uznać ukończenie prac przygotowawczych umożliwiających rozpoczęcie budowy w 2023 r. inwestycji CPK i inwestycji towarzyszących.

Aktualnie obowiązuje Uchwała nr 156 Rady Ministrów z dnia 28 października 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego – „Program inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny. Etap I. 2020-2023” (M.P. 2020 poz. 1050), która szczegółowo definiuje przyszłe założenia strategiczne i organizacyjne. Zgodnie z w/w Uchwałą cel główny Programu CPK polega na stworzeniu uniwersalnego systemu transportu pasażerskiego poprzez wybudowanie i eksploatację rentownego innowacyjnego węzła transportowego, który uzyska miejsce w pierwszej dziesiątce najlepszych portów lotniczych świata, a ponadto doprowadzi do przebudowy krajowego systemu transportu kolejowego jako atrakcyjnej alternatywy dla transportu drogowego i obejmującego wszystkie obszary Polski, zapewniając jednocześnie rozwój i trwałą integrację aglomeracji warszawskiej i łódzkiej.

Ryc. 9 Założenia przebudowy krajowego systemu transportu kolejowego w ramach CPK

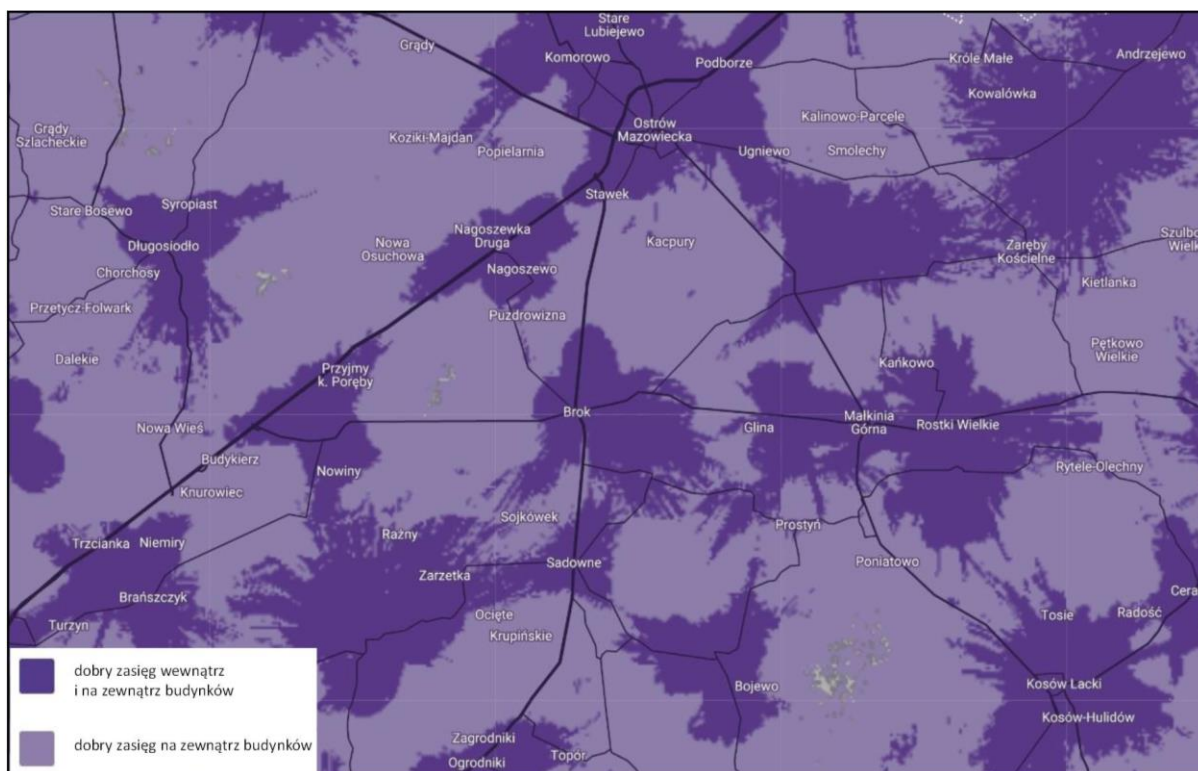
Materiał źródłowy: Strategiczne Studium Lokalizacyjne Inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego, 2021 r.

Nie przewiduje się na terenie gminy Brok inwestycji związanych z realizacją Centralnego Portu Komunikacyjnego.

2.4. TELEKOMUNIKACJA I INTERNET

Na terenie gminy Brok znajduje się sieć telekomunikacyjna (zarówno bezprzewodowa, jak i przewodowa). Sieć telekomunikacyjna składa się z łączy telekomunikacyjnych i radiowych.

W granicach Gminy znajduje się kilka stacji bazowych telefonii komórkowej (GSM). Zasięg działania mobilnych sieci komórkowych jest niejednorodny. Problemy z dostępnością sieci występują głównie na terenach wiejskich i leśnych, zwłaszcza w zabudowie rozproszonej. Przykład zasięgu jednej z sieci komercyjnych przedstawia poniższa rycina:

Ryc. 10 Mapa zasięgu sieci telefonii komórkowej (na przykładzie jednego z operatorów) w maju 2023 r.

Materiał źródłowy: Dane jednego z operatorów sieci.

Dostępność Internetu na terenie Gminy zapewniają podmioty zewnętrzne (operatorzy sieci). Wybrane miejscowości mogą korzystać z tzw. Internetu stacjonarnego, a dostęp do technologii ruchomych sieci telekomunikacyjnych 3G lub 4G (LTE) jest możliwy z niemal każdego miejsca w Gminie, przy czym zróżnicowana jest jakość tego dostępu. Jedynie na niewielkim obszarze miasta Brok możliwe jest zastosowanie technologii „5G READY”, co w praktyce oznacza wyższą prędkość transmisji danych niż tradycyjna sieć LTE. Nie mniej, na chwilę obecną nie ma możliwości wykorzystania technologii 5G²¹.

W ramach realizacji Programu Operacyjnego „Polska Cyfrowa” rozpoczęła się rozbudowa sieci szybkiego Internetu – sieci światłowodowej. W granicach Gminy siecią objęte zostało miasto Brok, Laskowizna, Puzdrowizna oraz miejscowość Kaczkowo Nowe wzdłuż drogi powiatowej nr 2657W.²²

Dzięki infrastrukturze światłowodowej mieszkańcy mogą korzystać z usług internetowych i telewizyjnych oferowanych przez ogólnopolskich i lokalnych dostawców. Infrastruktura zrealizowana została w technologii, która opiera się na kablach światłowodowych doprowadzanych bezpośrednio do domostw, gwarantujących szybkość i niezawodność usług cyfrowych.

W przyszłości alternatywą dla sieci światłowodowej mogą okazać się inne technologie, zapewniające dostępność i właściwą jakość połączeń internetowych, jak np. satelitarne systemy telekomunikacyjne. System satelitarne mający docelowo składać się z ok. 12 000 satelitów umieszczonych na niskiej orbicie okołoziemskiej (na wysokościach: 340 km, 550 km oraz 1150 km nad Ziemią), aktualnie jest w fazie tworzenia. Jego ideą jest globalne zapewnienie dostępu do Internetu. Ponadto niewykluczone są, kolejne generacje ruchomych sieci telekomunikacyjnych (5G i więcej).

²¹ Materiał źródłowy: Materiały informacyjne publikowane na stronach internetowych poszczególnych operatorów sieci.

²² Materiał źródłowy: <https://capap.gugik.gov.pl/mapa/cppc/%20CPPC-internet/> oraz dane Urzędu Gminy w Broku.

2.5. WNIOSKI

- ! Położenie Gminy w rejonie dwóch odmiennych typów krajobrazu (dolina Bugu, wysoczyzna morenowa).
- ! W dalszym ciągu niezadawalający stan techniczny niektórych odcinków dróg lokalnych i ponadlokalnych.
- ! Obecność układów komunikacyjnych poziomu krajowego (droga ekspresowa S8, krajowa nr 50) i regionalnego (droga wojewódzka nr 694).
- ! Brak infrastruktury kolejowej.
- ! Potencjał do rozwoju transportu wodnego na rzece Bug.
- ! Obecność przepraw mostowych na rzece Bug.
- ! Niejednorodny zasięg działania mobilnych sieci komórkowych (problemy z dostępnością sieci, zwłaszcza na terenach wiejskich w zabudowie rozproszonej).
- ! Istniejąca sieć światłowodowa w niektórych miejscowościach.
- ! Brak rozwiniętej sieci ścieżek rowerowych.

3 LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.1. STAN LUDNOŚCI

3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA

Gminę Brok zamieszkuje ogółem ok. 2,6 tys. osób, co stanowi jedynie ok. 3,8% ludności powiatu ostrowskiego. Największy odsetek zamieszkuje miasto Brok oraz miejscowości Brzostowa oraz Laskowizna.

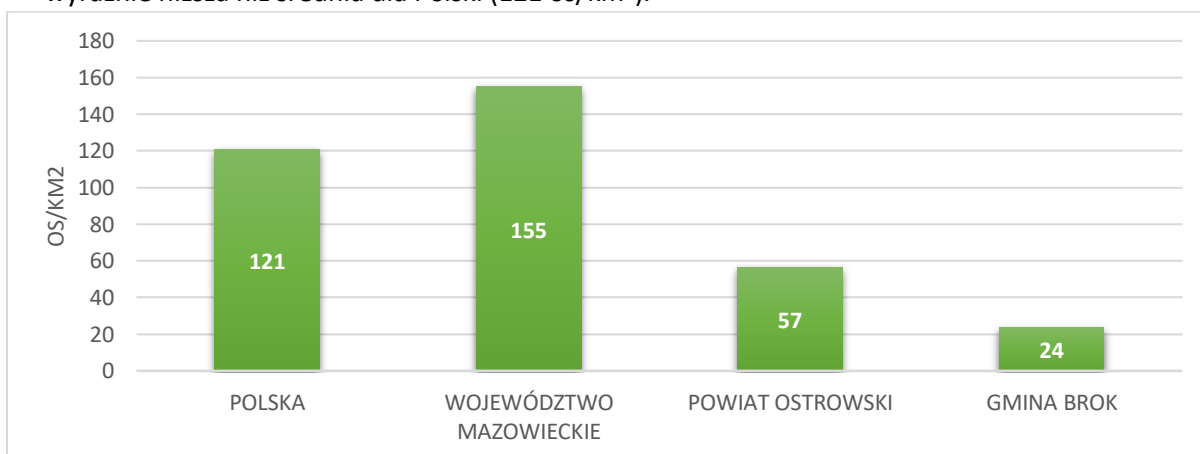
Tab. 5 Liczba ludności na terenie Gminy w 2022 roku

CZĘŚCI MIASTA LUB SOŁĘCTWA	LICZBA MIESZKAŃCÓW W GMINIE	
	2022	
	OSOBY	UDZIAŁ %
BROK	1 041	38,1
BRZOSTOWA	389	14,3
CZURAJ	90	3,3
ZAMOŚCIE	110	4,0
STARE MIASTO	236	8,6
LASKOWIZNA	306	11,2
KACZKOWO NOWE	216	7,9
KACZKOWO STARE	269	9,9
BOJANY	72	2,7

Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gminy Brok.

Gęstość zaludnienia gminy Brok wynosi 24 os/km² i jest²³:

- niższa niż średnia dla powiatu ostrowskiego (57 os/km²),
- wyraźnie niższa niż średnia dla województwa mazowieckiego (155 os/km²),
- wyraźnie niższa niż średnia dla Polski (121 os/km²).

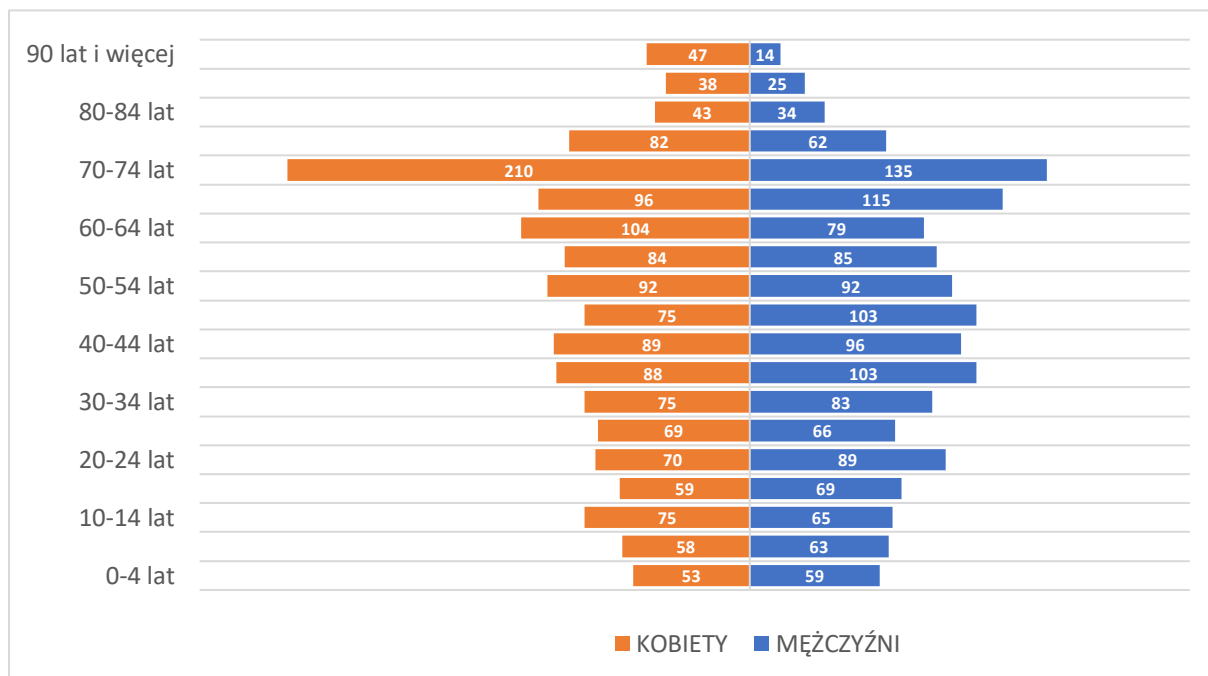
Ryc. 11 Gęstość zaludnienia Gminy na tle powiatu, województwa i kraju

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

²³ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: gęstość zaludnienia, stan na 31.12.2022 r.

3.1.2. STRUKTURA PŁCI

W strukturze płci gminy Brok odznacza się niewielką przewagą mężczyzn, których liczba wynosi 1 302, w stosunku do 1 297 kobiet²⁴. Współczynnik feminizacji (tj. liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn) wynosi blisko 100, co jest wartością zbliżoną w stosunku do średniej dla całego powiatu ostrowskiego, która wynosi 103 i jednocześnie niewiele niższą niż średnia dla Polski (107) i województwa mazowieckiego (109)²⁵.

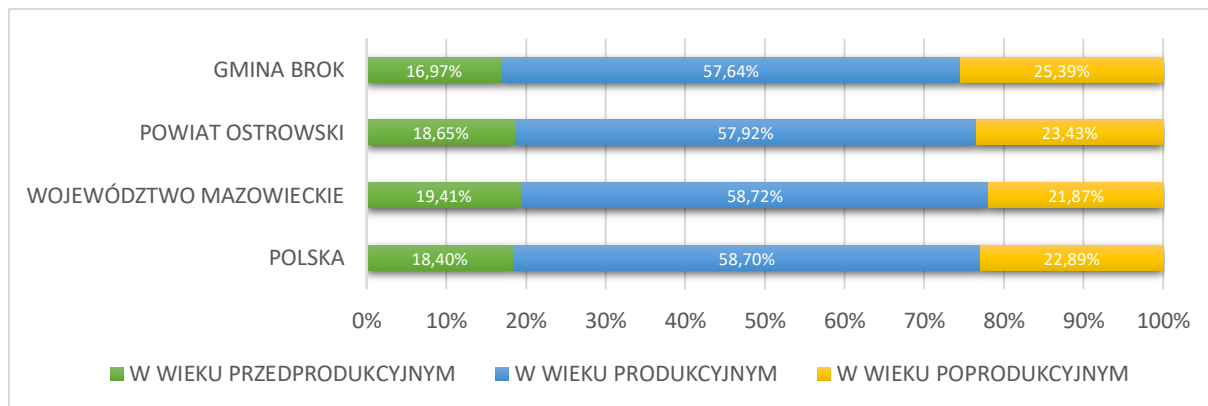

Ryc. 12 Piramida wieku i płci w gminie Brok

Materiał źródłowy: Dane GUS - stan ludności: ludność wg grup wieku i płci, stan na 31.12.2022 r.

3.1.3. STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI

W podziale na ekonomiczne grupy wieku, w gminie Brok dominuje ludność w wieku produkcyjnym, która stanowi ok. 57,6% ogółu mieszkańców. Drugą grupę stanowi ludność w wieku poprodukcyjnym, obejmująca ok. 25,4%. Najmniej liczną grupę stanowi ludność w wieku przedprodukcyjnym, której udział wynosi ok. 17,0%. W porównaniu ze wskaźnikami dla Polski, województwa i powiatu, Gmina odznacza się wyższym odsetkiem ludności w wieku poprodukcyjnym.²⁶

Ryc. 13 Udział ekonomicznych grup wieku w Gminie na tle powiatu, województwa i kraju

Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci, stan na 31.12.2022

²⁴ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: ludność wg grup wieku i płci, stan na 31.12.2022 r

²⁵ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: współczynnik feminizacji, stan na 31.12.2022 r.

²⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci, stan na 31.12.2022

3.2. PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.2.1. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI

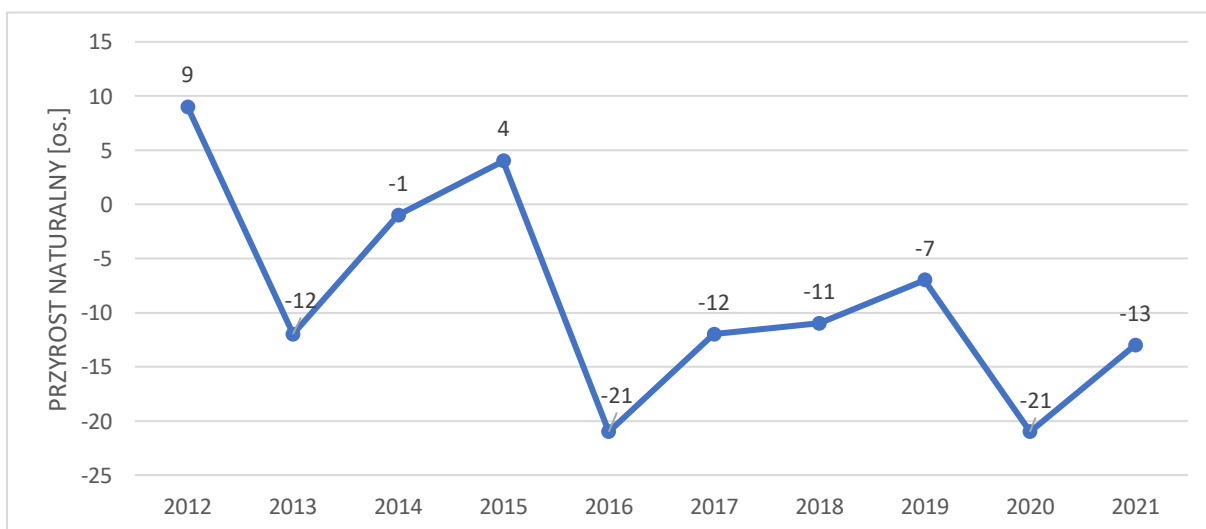
Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat wskaźnik przyrostu naturalnego osiągał głównie ujemne wartości i wahał się od 9 os. w 2012 r. do -21 os. w 2020 r. i 2016 r. Średni przyrost naturalny na przestrzeni analizowanych lat wyniósł -8,5 os/rok, a zatem w analizowanym okresie liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń.

Należy nadmienić, iż w latach 2019-2020 wskaźnik wyraźnie spadł z -7 do -21 os/rok, co było spowodowane znaczącą liczbą zgonów i jednocześnie rekordowo niską liczbą żywych urodzeń w 2020 r. Z pewnym prawdopodobieństwem można uznać, że był to efekt pandemii COVID-19, a co za tym idzie dane za ostatni badany rok nie są reprezentatywne.

Tab. 6 Ruch naturalny ludności w Gminie w latach 2012-2021

RUCH NATURALNY WEDŁUG PŁCI											
ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2012-2021
URODZENIA ŻYWE [os.]											
Ogółem	33	25	31	35	21	27	25	28	19	27	27,1
Mężczyźni	14	14	15	16	11	16	12	15	10	16	13,9
Kobiety	19	11	16	19	10	11	13	13	9	11	13,2
ZGONY OGÓŁEM [os.]											
Ogółem	24	37	32	31	42	39	36	35	40	40	35,6
Mężczyźni	13	21	17	17	20	23	19	23	22	26	20,1
Kobiety	11	16	15	14	22	16	17	12	18	14	15,5
PRZYROST NATURALNY [os.]											
Ogółem	9	-12	-1	4	-21	-12	-11	-7	-21	-13	-8,5
Mężczyźni	1	-7	-2	-1	-9	-7	-7	-8	-12	-10	-6,2
Kobiety	8	-5	1	5	-12	-5	-4	1	-9	-3	-2,3

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Ryc. 14 Przyrost naturalny w Gminie w latach 2012-2021

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

3.2.2. MIGRACJE

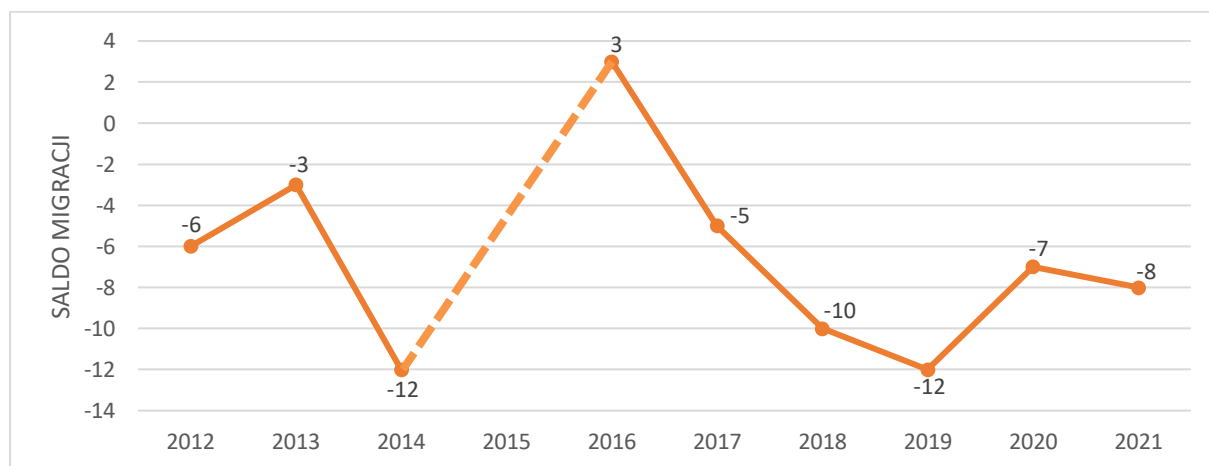
W gminie Brok na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwuje się głównie ujemne saldo migracji. Jedynie w 2016 r., saldo migracji było dodatnie, kiedy to w Gminie zameldowały się o 3 osoby więcej niż wymeldowały. Najmniej korzystnie sytuacja kształtowała się natomiast w roku 2014 i 2019, wówczas wskaźnik ten wyniósł -12 os.

Średnie saldo migracji w analizowanych latach wyniosło -5,5 os./rok²⁷, natomiast łącznie w analizowanych latach 2012-2021²⁸ dokonano 262 zameldowań i 322 wymeldowań, a zatem saldo migracji wyniosło łącznie -60 os.

Tab. 7 Migracje w Gminie w latach 2012-2021

MIGRACJE WEDŁUG KIERUNKÓW											
ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2012-2021
ZAMELDOWANIA											
Ogółem	35	25	29	bd*	28	33	28	31	17	36	23,8
Z miast	22	14	14	13	9	19	21	19	8	14	13,9
Ze wsi	13	11	15	10	19	13	7	12	9	22	11,9
WYMELDOWANIA											
Ogółem	41	28	41	bd*	25	38	38	43	24	44	29,3
Do miast	23	23	26	28	11	29	25	21	11	34	21,0
Na wieś	18	5	15	13	14	9	13	22	13	10	12,0
Za granicę	0	0	0	bd*	0	0	-	-	-	-	0,0
SALDO MIGRACJI											
Ogółem	-6	-3	-12	bd*	3	-5	-10	-12	-7	-8	-5,5

*bd – brak danych, zgodnie z informacją GUS: wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe (w tym ze względu na wysoki błąd losowy próby w badaniach reprezentacyjnych, np. BAEL albo brak informacji porównywalnych).
Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Ryc. 15 Saldo migracji w Gminie w latach 2012-2021

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Szansą zahamowania ujemnego salda migracji może być podjęcie działań mających na celu zwiększenie atrakcyjności gminy Brok jako miejsca do zamieszkania poprzez m.in. polepszenie warunków życia i promocję Gminy jako miejsca atrakcyjnego osiedleńczo, a także stymulowanie rozwoju lokalnego rynku pracy.

²⁷ Materiał źródłowy: Dane GUS – migracje wewnętrzne i zagraniczne: migracje na pobyt stały gminne wg płci migrantów i kierunku (miasto, wieś), stan na 31.12.2021 r.

²⁸ Bez 2015 roku – brak danych.

3.2.3. RUCH RZECZYWISTY LUDNOŚCI

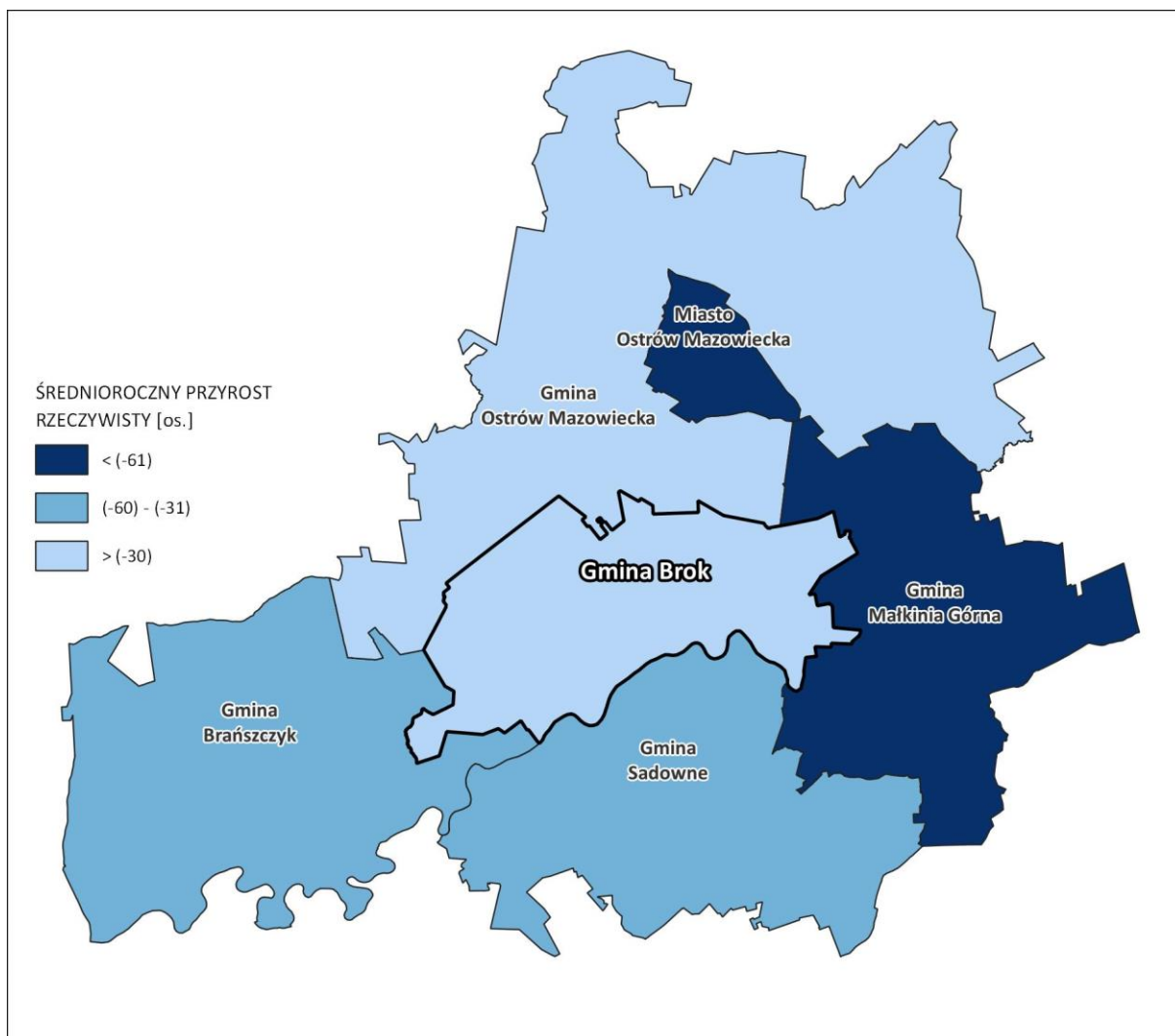
Przyrost rzeczywisty to zestawienie przyrost naturalnego z saldem migracji, za pomocą którego można zobrazować rzeczywiste zmiany liczby ludności na terenie badanej jednostki. Z analizy współczynnika przyrostu rzeczywistego gminy Brok i gmin sąsiednich, dokonanej dla okresu dziesięcioletniego (zestawienie roku 2012 z rokiem 2021) wynika, że we wszystkich analizowanych jednostkach terytorialnych zmalała liczba mieszkańców.

Tab. 8 Wskaźnik przyrostu rzeczywistego w gminie Brok oraz gminach sąsiednich w latach 2012-2021

PRZYROST RZECZYWISTY											
ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2012-2021
MAŁKINIA GÓRNA	-63	-98	-74	-25	-44	-67	-99	-36	-91	-141	-74
OSTRÓW MAZOWIECKA (GMINA WIEJSKA)	2	-2	-1	-4	23	-5	-2	-4	-19	-26	-4
SADOWNE	-38	-52	-41	-26	-29	-25	-26	-45	-41	-47	-37
BRAŃSZCZYK	-40	-30	-36	-36	-29	-29	-44	-30	-112	-93	-48
BROK	3	-15	-13	4	-18	-17	-21	-19	-28	-21	-15

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Ubytek ludności w gminie Brok w analizowanych latach średnio wyniósł -15 os., co w porównaniu do gmin ościennych było drugim najkorzystniejszym wynikiem (zaraz po gminie wiejskiej Ostrów Mazowiecka). Najniższy wskaźnik zanotowano natomiast w gminie Małkinia Górna, w której liczba ludności spadała średnio o 74 os.

Ryc. 16 Ruch rzeczywisty w gminie Brok i w gminach sąsiednich w latach 2012-2021

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

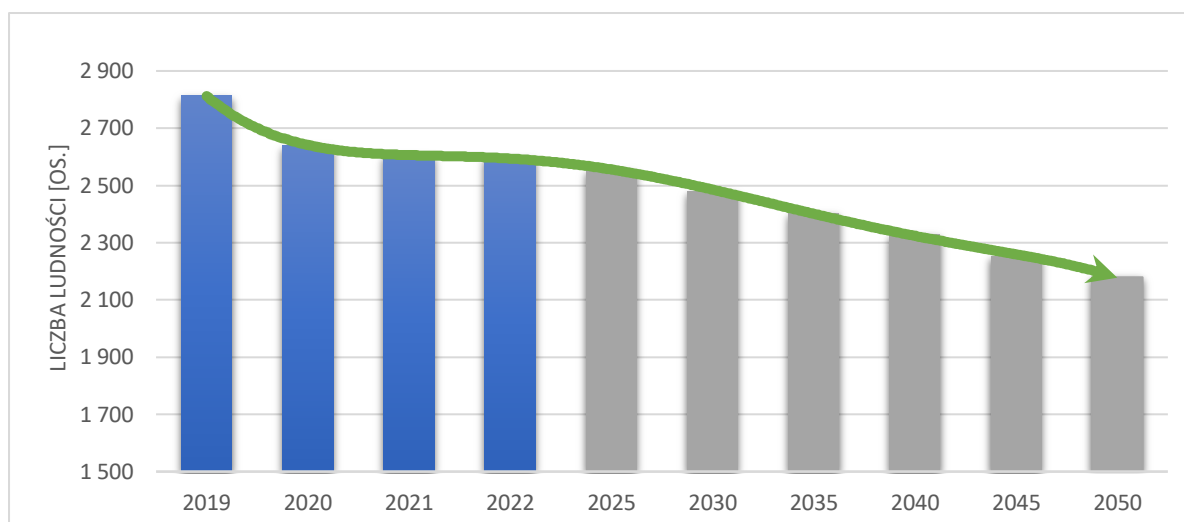
3.3. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA

Zaistniałe w Polsce i Unii Europejskiej procesy ludnościowe określane są mianem „drugiego przejścia demograficznego” i charakteryzują się m.in. spadkiem liczby urodzeń i zgonów, przesuwaniem średniego wieku rodzenia i tworzenia związków, wzrostem liczby rozwodów oraz niską płodnością²⁹. Wyzwaniem strategicznym kraju i UE jest stworzenie warunków, które sprzyjać będą zahamowaniu procesów depopulacji.

Prognoza demograficzna – wariant dalszego spadku zaludnienia

Na podstawie zmian demograficznych zachodzących w gminie Brok na przestrzeni ostatnich lat, zaobserwowano spadek liczby ludności średnio o ok. 15 os./rok. Zakładając dalszy rozwój obecnej sytuacji, liczba ludności w 2050 r. będzie wynosić ok. 2,2 tys. osób.

²⁹ Materiał źródłowy: Prognoza ludności na lata 2014-2050, 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

Ryc. 17 Prognoza demograficzna Gminy w perspektywie do 2050 roku – wariant dalszego spadku zaludnienia

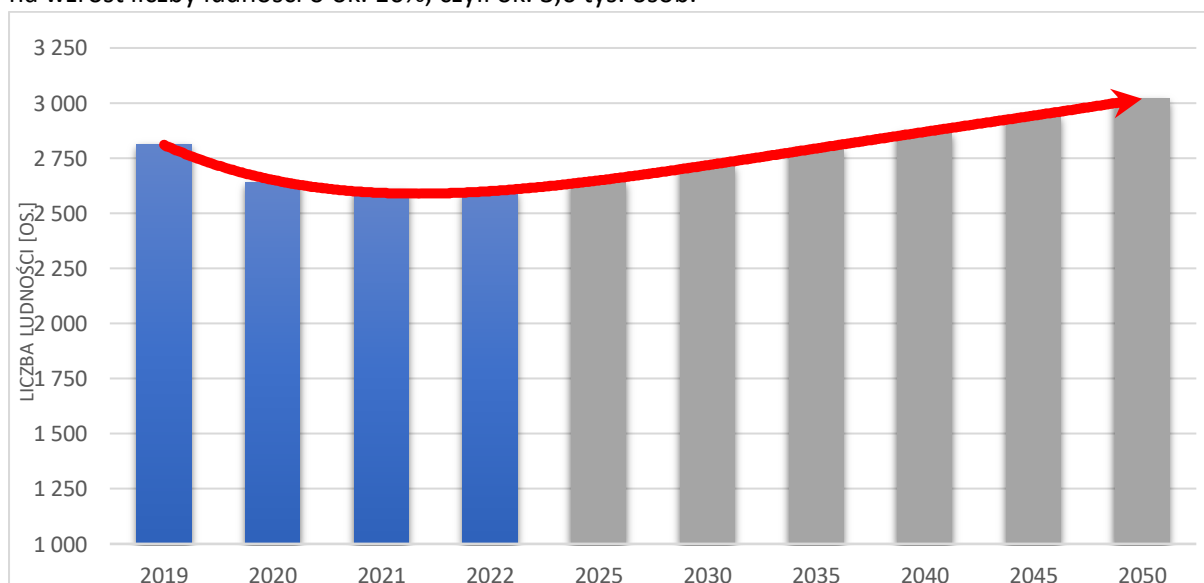
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Prognoza demograficzna – wariant wzrostu zaludnienia

Na terenie Gminy możliwe jest jednakowoż zaistnienie optymistycznego wariantu demograficznego, tj. wzrostu liczby ludności. Zjawisko mogłoby zaistnieć w wyniku skumulowania następujących czynników, np.:

- zakładanie rodzin przez roczniki „bumu” demograficznego lat 80-tych i początku lat 90-tych (polityka prorodzinna rządu i samorządu);
- wzrost zamożności Gminy i społeczeństwa;
- wydłużanie średniej długości życia;
- zainteresowanie osadnictwem na terenach wiejskich, w oddaleniu od dużych aglomeracji;
- liczne inwestycje w gminną infrastrukturę techniczną, komunikacyjną, społeczną i rekreacyjną;
- ruchy migracyjne ludności (również zagranicznej).

Biorąc pod uwagę powyższe, można założyć szacunkowo że liczba mieszkańców w Gminie będzie wzrastać np. o ok. 15 osób średniorocznie w perspektywie do 2050 r., co w całym okresie przełoży się na wzrost liczby ludności o ok. 16%, czyli ok. 3,0 tys. osób.

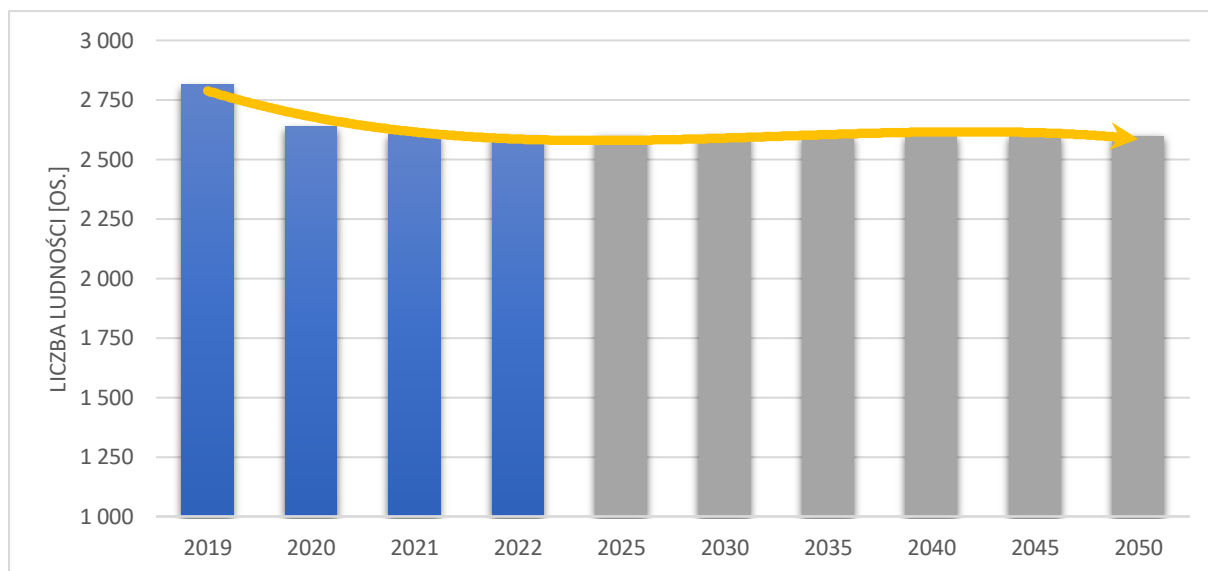

Ryc. 18 Prognoza demograficzna Gminy w perspektywie do 2050 roku – wariant wzrostu zaludnienia

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Prognoza demograficzna – wariant utrzymania stanu zaludnienia

W perspektywie wieloletniej możliwy jest również wariant, gdzie liczba ludności utrzyma się na zbliżonym poziomie do obecnego. Warunkiem jego wystąpienia byłoby osiągnięcie zbliżonych wartości przyrostu naturalnego i salda migracji lub zaistnienie efektu równoważenia jednego z procesów demograficznych, tym drugim (np. ubytek liczby ludności wskutek emigracji, niwelowany poprzez zbliżoną wartość przyrostu naturalnego). Wówczas liczba mieszkańców utrzymałaby się na poziomie ok. 2,6 tys. osób.

Ryc. 19 Prognoza demograficzna Gminy w perspektywie do 2050 roku – wariant utrzymania się sytuacji demograficznej
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Prognoza demograficzna – podsumowanie

Przewidywanie zmian w liczbie ludności zawsze obarczone jest dużą niepewnością i zależne jest od postępujących procesów globalizacyjnych oraz stale zmieniających się postaw światopoglądowych ludności. Szacowanie zaludnienia nabiera szczególnej trudności w kontekście wydarzeń w naszej części Europy (konfliktu militarnego na Ukrainie). Sytuacja z jaką mamy do czynienia od lutego 2022 r. pokazuje, jak dynamiczne mogą być zmiany zachodzące w Polsce i na świecie, w tym zmiany demograficzne.

W związku z powyższymi, celem strategicznego rozwoju gminy Brok powinno być przede wszystkim zapewnienie warunków w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym do podnoszenia atrakcyjności Gminy jako miejsca do życia i prowadzenia aktywności gospodarczej, co powinno przełożyć się na sukcesywny wzrost liczby ludności.

3.4. WNIOSKI

- ! Mało korzystna struktura demograficzna. Najniższy udział ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu, województwa i kraju.
- ! Przeważnie ujemny przyrost naturalny.
- ! Przeważnie ujemne saldo migracji.
- ! Stały, sukcesywny spadek liczby ludności.
- ! Niższe tempo ubytku ludności w stosunku do większości gmin ościennych.

4 ROLNICTWO, GOSPODARKA I RYNEK PRACY

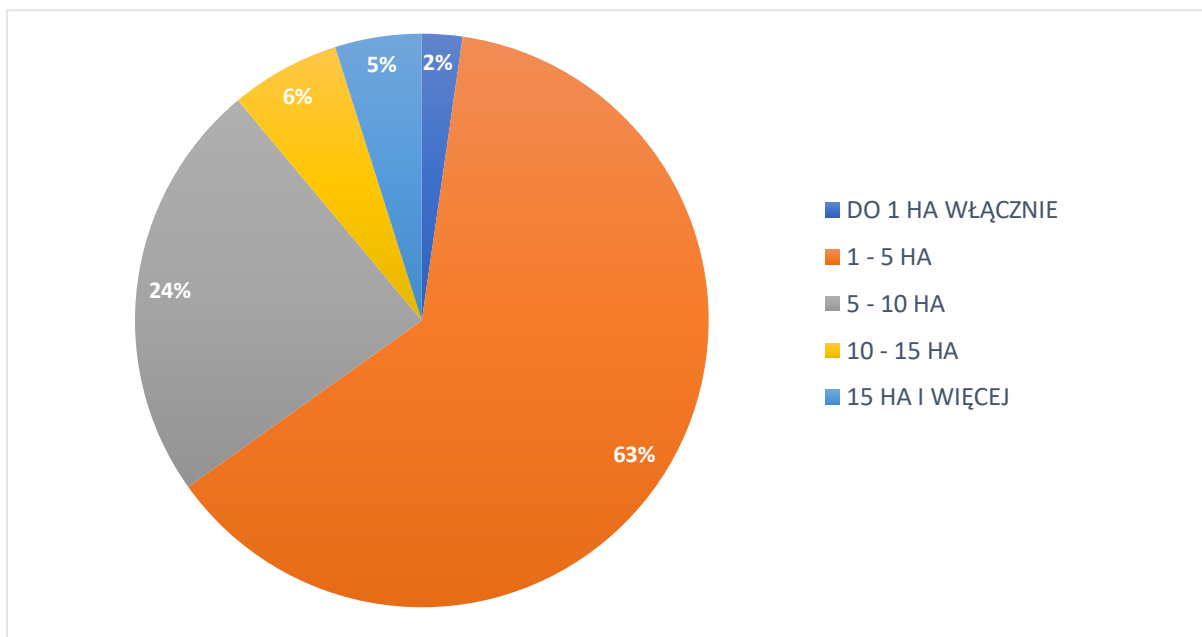
4.1. ROLNICTWO

Rolnictwo stanowi niewielki odsetek głównych aktywności i źródeł utrzymania lokalnej ludności. Przestrzenie rolnicze w strukturze użytkowania terenu gminy Brok, stanowią jedynie ok. 10% jej całkowitej powierzchni tj. ok. 2,5 tys. ha, z czego: grunty orne obejmują ok. 1,5 tys. ha, łąki trwałe ok. 0,5 tys. ha, natomiast pastwiska trwałe ok. 0,4 ha.

Głównym kierunkiem produkcji rolnej w gminie Brok jest produkcja zwierzęca (głównie bydło i drób), z uwagi na dominujący udział użytków zielonych (łąki i pastwiska). Rolniczą przestrzeń produkcyjną tworzą przede wszystkim gleby oznaczające się słabymi oraz najniższymi wartościami dla produkcji rolniczej.

Na podstawie danych PSR 2020 w gminie Brok znajduje się 307 gospodarstw rolnych, z czego wszystkie są gospodarstwami indywidualnymi, a ich ogólna powierzchnia wynosi ok. 1,9 tys. ha. W gospodarstwach rolnych pracuje 509 osób, w tym 303 mężczyzn i 206 kobiet. Ponadto na terenie Gminy 156 gospodarstw prowadzi sprzedaż własnych produktów rolnych (ok. 51%).

W strukturze gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych dominujący udział mają gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha, a także gospodarstw o powierzchni 5-10 ha. Niewielka jest natomiast liczba gospodarstw o powierzchni do 1 ha.³⁰

Ryc. 20 Udział gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020 – dane wg siedziby gospodarstwa.

Na przestrzeni lat 2010-2020 zaobserwowano spadek znaczenia rolnictwa w Gminie. Liczba gospodarstw rolnych w ciągu analizowanych lat spadła aż o 126 sztuk, natomiast ich średnia powierzchnia zmalała o ok. 400 ha. Ponadto zaobserwowano prawie połowiczny spadek pogłowia zwierząt gospodarczych tj. bydła i drobiu.

Szczegółowe wartości dotyczące gospodarki rolnej na terenie Gminy przedstawiono w poniższej tabeli.

³⁰ Materiał źródłowy: Powszechny Spis Rolny 2020 – dane wg siedziby gospodarstwa.

Tab. 9 Gospodarka rolna na terenie Gminy - porównanie 2020 r. z 2010 r.

WARTOŚĆ		MIARA	2010	2020
GOSPODARSTWA ROLNE		szt.	433	307
GOSPODARSTWA DOMOWE	Z DOCHODEM Z DZIAŁNOŚCI ROLNICZEJ	szt.	394	307
	Z DOCHODEM Z POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	szt.	55	45
POWIERZCHNIA GOSPODARSTW ROLNYCH WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH		ha	2 303,79	1 903,09
GOSPODARSTWA ROLNE WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH	DO 1 HA WŁĄCZNIE	szt.	62	7
	1 - 5 HA	szt.	371	193
	5 - 10 HA	szt.	102	73
	10 -15 HA	szt.	25	19
	15 HA I WIĘCEJ	szt.	17	15
POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH	BYDŁO OGÓŁEM	szt.	763	776
	DRÓB OGÓŁEM	szt.	3 388	1 708
POWIERZCHNIA ZASIEWÓW UPRAW		ha	637,24	472,42
GOSPODARSTWA STOSUJĄCE NAWOŻENIE		szt.	121	105
CIĄGNIKI W GOSPODARSTWACH ROLNYCH		szt.	215	215
ŚREDNIA WIELKOŚĆ GOSPODARSTWA ROLNEGO	GRUNTY OGÓŁEM	ha	5,32	6,20
	UŻYTKI ROLNE OGÓŁEM	ha	4,72	5,46

Material źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020, 2010 – dane wg siedziby gospodarstwa.

4.2. PODMIOTY GOSPODARCZE

4.2.1. LICZEBNOŚĆ

Za podmiot gospodarczy uznaje się podmiot prowadzący działalność gospodarczą opartą na tzw. wpisie do ewidencji działalności gospodarczej, czyli zgłoszeniu rodzaju prowadzonej działalności, miejsca jej prowadzenia i danych osoby prowadzącej w urzędzie gminy. Może nim być osoba fizyczna, osoba prawna, a także jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, utworzona zgodnie z przepisami prawa, jeżeli jej przedmiot działania obejmuje prowadzenie działalności gospodarczej.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia liczba podmiotów gospodarczych w gminie Brok wykazywała ogólną tendencję wzrostową. W 2013 r. funkcjonowało 235 podmiotów, w 2018 r. ich liczba wzrosła do 247, a w 2022 r. osiągnęła poziom 279. Wyraźnie przeważają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (304 w 2022 r., tj. ok. 91% wszystkich podmiotów gospodarczych w Gminie).

Tab. 10 Podmioty gospodarcze zarejestrowane na terenie Gminy w latach 2013-2022

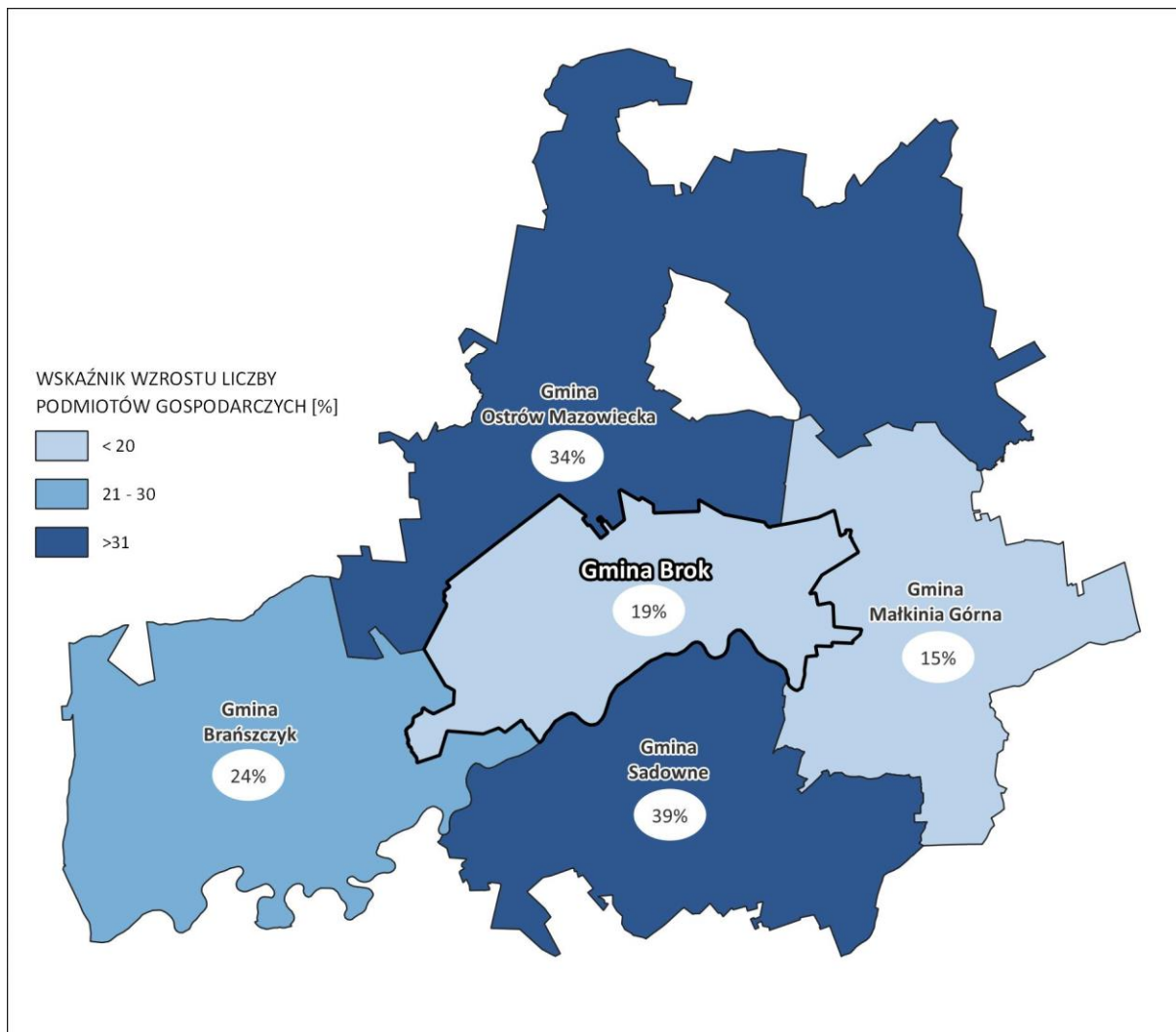
ROK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sektor publiczny	11	10	10	10	9	9	10	10	10	11
Sektor prywatny	224	230	231	228	236	238	259	272	263	268
w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	198	202	203	200	206	215	235	248	239	243
Ogółem podmioty gospodarcze	235	240	241	238	245	247	269	282	273	279

Material źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Analizując wzrost liczby podmiotów gospodarczych w gminach sąsiednich (zestawienie roku 2013 z rokiem 2022) można zauważyć, że gmina Brok odznaczała się stosunkowo niskim wzrostem

poziomu przedsiębiorczości. Najwyższe wartości zanotowały gminy Ostrów Mazowiecka oraz Sadowne, natomiast najmniej korzystnie kształtowała się sytuacja w gminie Małkinia Górna.

Należy przy tym mieć na względzie, że analizowane zjawisko dotyczy nie tyle samego poziomu przedsiębiorczości w gminach, co jego wzrostu na przestrzeni lat, którego wielkość jest wprost zależna od sytuacji wyjściowej roku bazowego).

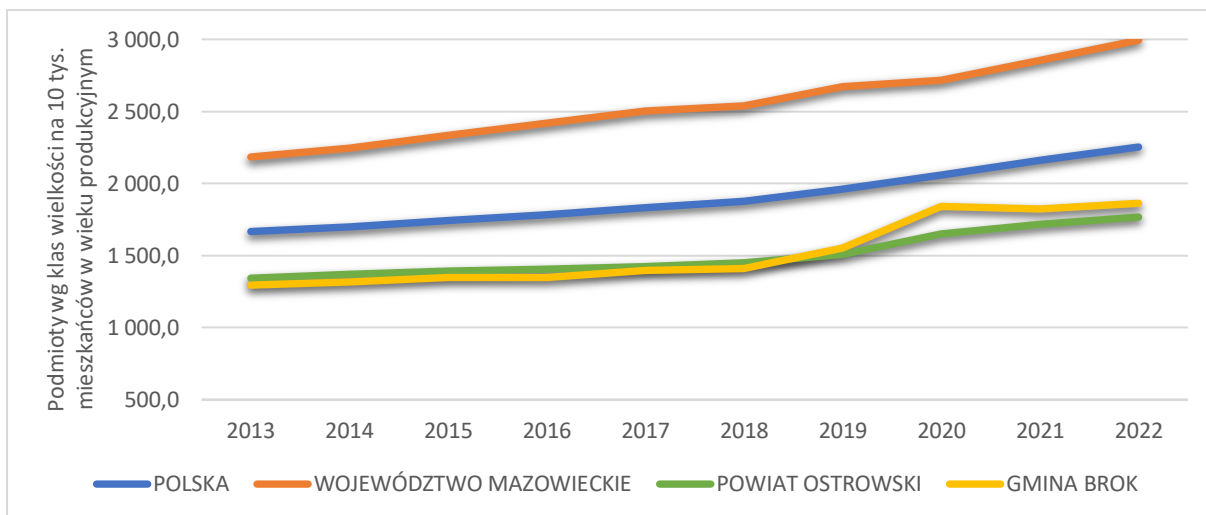
Ryc. 21 Procentowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie Brok i w gminach sąsiednich w latach 2013-2022

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Bazując na wartościach wskaźnikowych (przeliczając liczbę podmiotów gospodarczych na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym), można dokonać analizy porównawczej z jednostkami administracyjnymi poszczególnych poziomów terytorialnych. Dane za 2022 r. wskazują, że na terenie gminy Brok funkcjonuje 1 862,5 podmiotów gospodarczych w przeliczeniu 10 tys. os. w wiek. produkcyjnym, podczas gdy średnio w:

- kraju jest to 2 253,1 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym;
- województwie mazowieckim jest to 2 993,8 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym;
- powiecie ostrowskim jest to 1 767,0 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym.

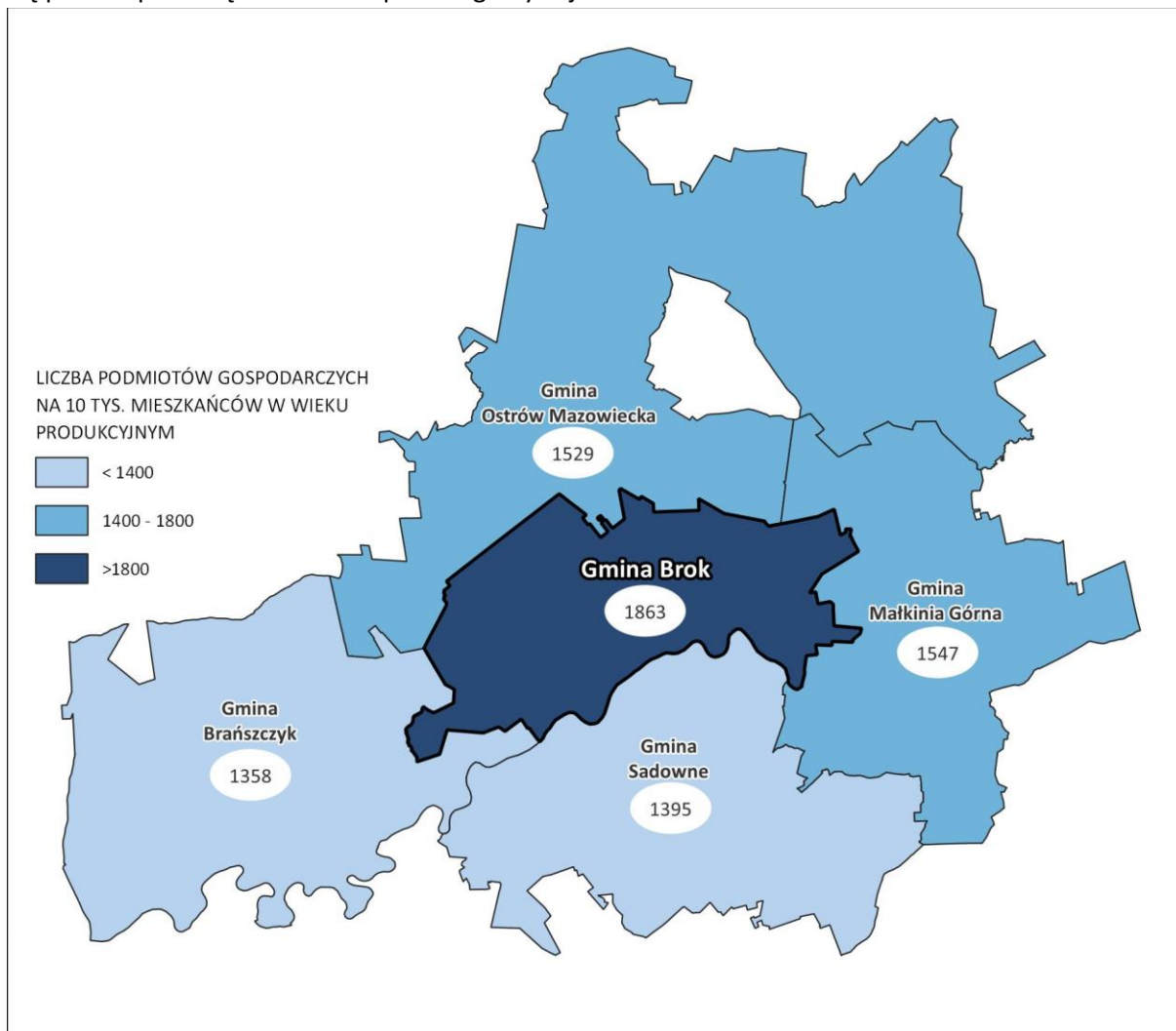
Należy zatem uznać, że poziom przedsiębiorczości w Gminie jest zauważalnie niższy od średniej dla województwa i kraju, jednak istotne jest to, że na przestrzeni lat 2013-2018 był on zbliżony do poziomu powiatu, a przewyższenie nastąpiło na przełomie lat 2018-2019. Dana dysproporcja powiększała się w latach 2019-2020, po czym nastąpił jej wyraźny spadek.

Ryc. 22 Podmioty gospodarcze w przeliczeniu 10 tys. osób w wieku produkcyjnym w Gminie na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2013-2022

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Analizując opisywany wskaźnik w odniesieniu do gmin ościennych (dane za 2022 r.), uwidacznia się poziom przedsiębiorczości w poszczególnych jednostkach.

Ryc. 23 Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. os. w wieku produkcyjnym w gminie Brok i w gminach sąsiednich w 2022 r

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując liczbę podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym na tle gmin ościennych wynika, iż gmina Brok odznacza się najwyższym poziomem gospodarczym, natomiast najniższym poziomem charakteryzują się gminy Sadowne oraz Brańszczyk.

4.2.2. WIELKOŚĆ

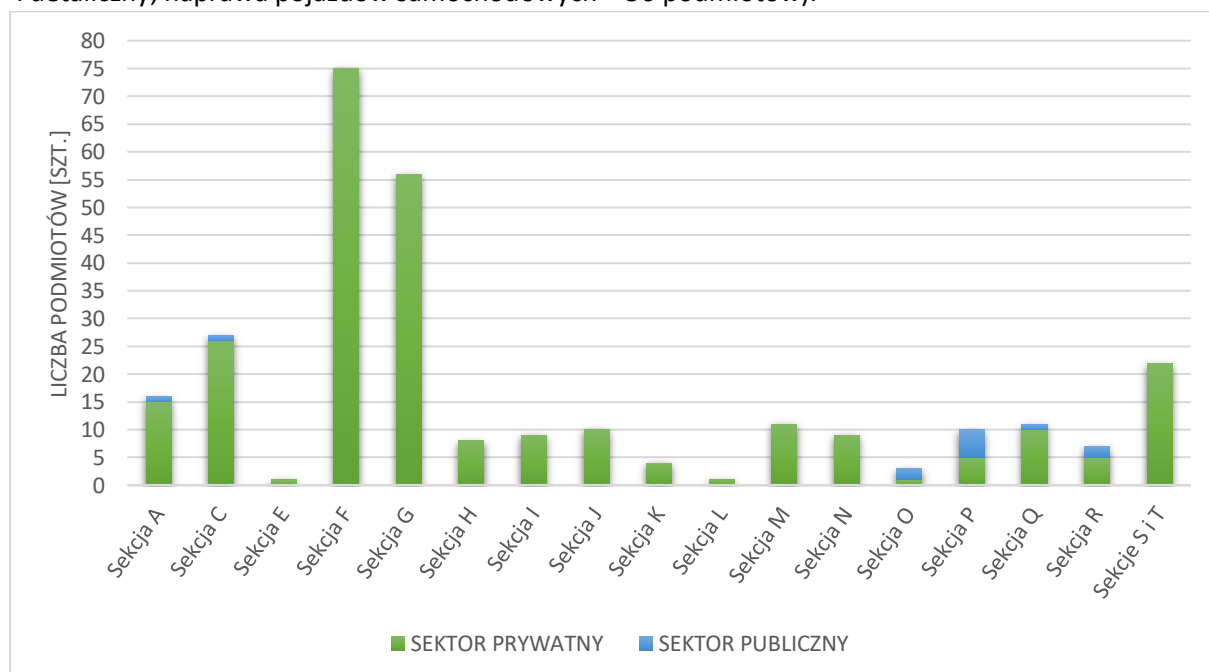
Spśród funkcjonujących 279 podmiotów gospodarczych, aż 273 stanowiły podmioty zatrudniające 0-9 os., natomiast 6 podmiotów zatrudniających 10-49 os.

W związku z powyższym na terenie Gminy znajdują się wyłącznie zakłady z rodzaju mikro- oraz małych przedsiębiorstw. Dominują podmioty mające charakter mikroprzedsiębiorstw, zaś udział małych przedsiębiorstw jest znikomy. Nie występują średnie i duże przedsiębiorstwa (dane za 2022 r.)³¹.

4.2.3. RODZAJ

W sektorze publicznym zarejestrowanych jest łącznie 11 podmiotów gospodarczych, które dotyczą: sektora edukacji (5), administracji publicznej i obrony narodowej oraz obowiązkowych zabezpieczeń społecznych (2), działalności związanej z kulturą rozrywką i rekreacją (2), rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (1), przetwórstwa przemysłowego (1) oraz opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (1).

Sektor prywatny charakteryzuje się natomiast wysoką liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w sekcji F (budownictwo – 75 podmiotów) oraz sekcji G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych – 56 podmiotów).

Ryc. 24 Podmioty gospodarcze wg sekcji działań PKD 2007 zarejestrowane na terenie Gminy w 2022 roku

Objaśnienia:

Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

³¹ Mikroprzedsiębiorstwa – zatrudniają do 9 pracowników, osiągają roczny obrót nieprzekraczający 2 milionów euro lub sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie przekroczyły równowartości tej kwoty;

- Małe przedsiębiorstwa – zatrudniają od 10 do 49 pracowników, a roczny obrót lub sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie przekraczają równowartości 10 milionów euro;

- Średnie przedsiębiorstwa – zatrudniają od 50 do 249 pracowników, natomiast roczne obroty nie przekraczają równowartości 50 milionów euro, sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie mogą przekroczyć równowartości 43 milionów euro;

- Duże przedsiębiorstwa – pozostałe przedsiębiorstwa, które przekraczają limity dla wyżej wymienionych firm.

Sekcja F – Budownictwo
 Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
 Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
 Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
 Sekcja J – Informacja i komunikacja
 Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
 Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
 Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
 Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
 Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
 Sekcja P – Edukacja
 Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna
 Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
 Sekcja S – Pozostała działalność usługowa
 Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
 Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Do najważniejszych przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie Gminy zalicza się³²:

- Produkcja wyrobów z drutu „FLORAD” w Broku;
- Biuro projektowe „RB STAL” w Broku;
- „AGMET” w Broku.

4.3. RYNEK PRACY

4.3.1. PRACUJĄCY

Na terenie gminy Brok liczba pracujących wynosi 151 os., z czego większość stanowią kobiety – 108, wobec 43 mężczyzn.

Do 2016 r. można było zaobserwować tendencje wzrostową pracujących ogółem, jednakże od 2016 r. nastąpiła zmiana na tendencję spadkową, gdzie w 2012 r. liczba osób pracujących wyniosła 157, a w 2021 r. wartość ta wyniosła 151. Podobne zależności występują także w podziale na płeć.

Tab. 11 Struktura osób pracujących na terenie Gminy w latach 2012-2021

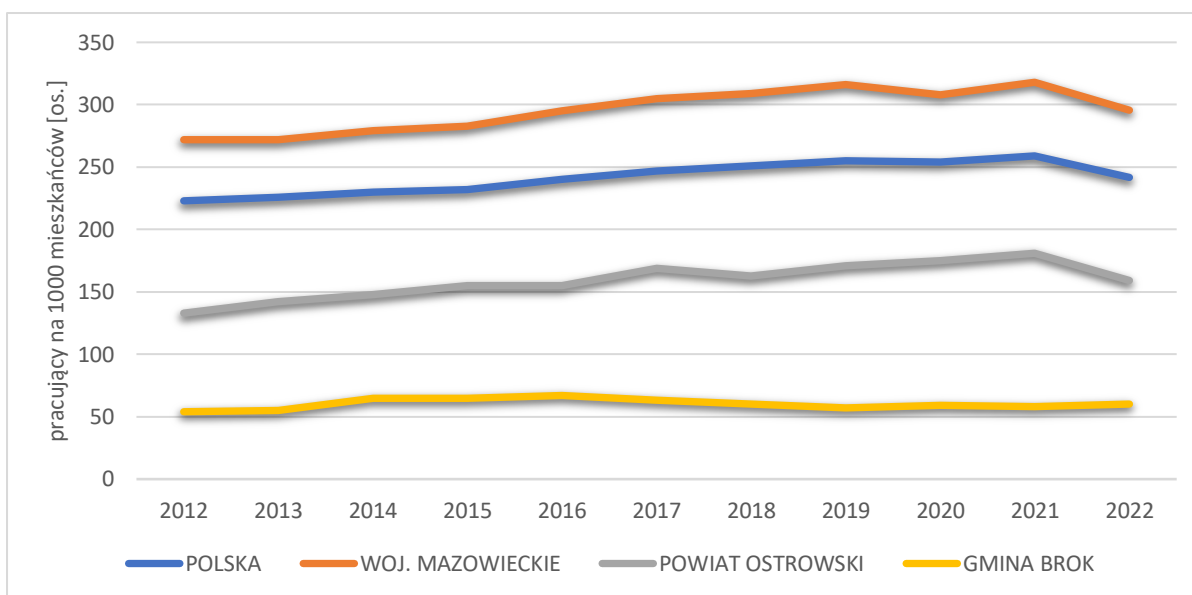
PŁEĆ/ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mężczyźni	50	51	72	69	78	74	63	59	46	43
Kobiety	107	109	117	118	114	105	107	100	110	108
Ogółem	157	160	189	187	192	179	170	159	156	151

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Wzrasta natomiast wskaźnik liczby osób pracujących przypadających na 1000 mieszkańców. W 2012 r. było to 54 os./1000 mieszk., podczas gdy w 2021 r. wartość ta wzrosła już do poziomu 58 os./1000 mieszk.

Średnia liczba osób pracujących przypadających na 1000 mieszkańców jest znacznie niższa w stosunku do średniej dla powiatu ostrowskiego (159 os.), województwa mazowieckiego (296 os.) oraz kraju (242 os.).

³² Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku.

Ryc. 25 Pracujący na 1000 mieszkańców w Gminie na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2012-2021

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

4.3.2. BEZROBOCIE

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie gminy Brok wynosi ok. 5,4%, przy czym bezrobocie wśród mężczyzn wynosi 4,5%, a wśród kobiet 6,6%. W 2022 r. zarejestrowanych bezrobotnych było w sumie 81 os., z czego 37 os. stanowili mężczyźni, wobec 44 kobiet.

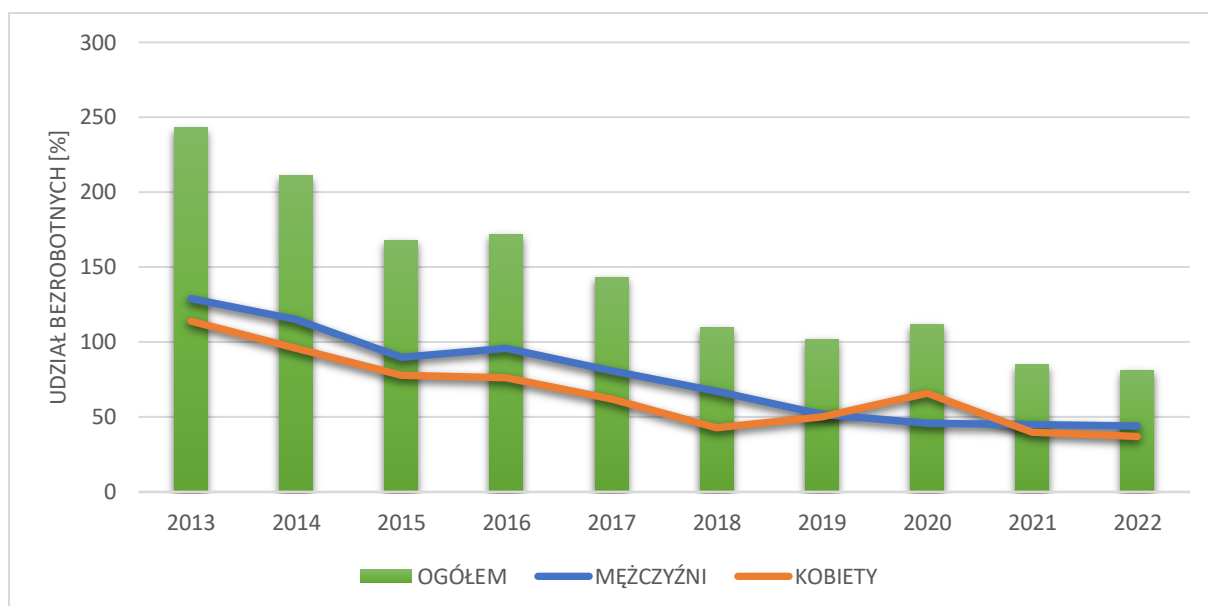
Tab. 12 Liczba bezrobotnych na terenie Gminy w latach 2013-2022

PŁEĆ/ROK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Mężczyźni	114	96	78	76	62	43	50	66	40	37
Kobiety	129	115	90	96	81	67	52	46	45	44
Ogółem	243	211	168	172	143	110	102	112	85	81

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwuje się wyraźny spadek bezrobocia w gminie Brok. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych spadła w okresie 2013-2022 o 162 osoby, czyli o ok. 67%. W strukturze zarejestrowanych bezrobotnych dominują kobiety, średnio 54% w stosunku do 46% mężczyzn. Najwyższą liczbę bezrobotnych zarejestrowano w 2013 r. – 243 osoby, zaś najniższą w 2022 r. – 81 osób³³.

³³ Materiał źródłowy: Dane GUS – rynek pracy: bezrobocie rejestrowane: bezrobotni zarejestrowani wg płci w gminach oraz udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci, stan na 31.12.2022 r.

Ryc. 26 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie w latach 2013-2022
Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Do nieznacznego wzrostu wskaźnika bezrobocia w 2020 r. mogła przyczynić się pandemia COVID-19, która spowodowała załamanie gospodarcze i trudną sytuację na rynku. Sytuacja pandemiczna jaka wówczas miała miejsce była niezależna od działań wewnętrznych w Gminie.

4.4. TERENY INWESTYCYJNE

Gmina Brok nie posiada kompleksowo uzbrojonych terenów inwestycyjnych.

4.5. WNIOSKI

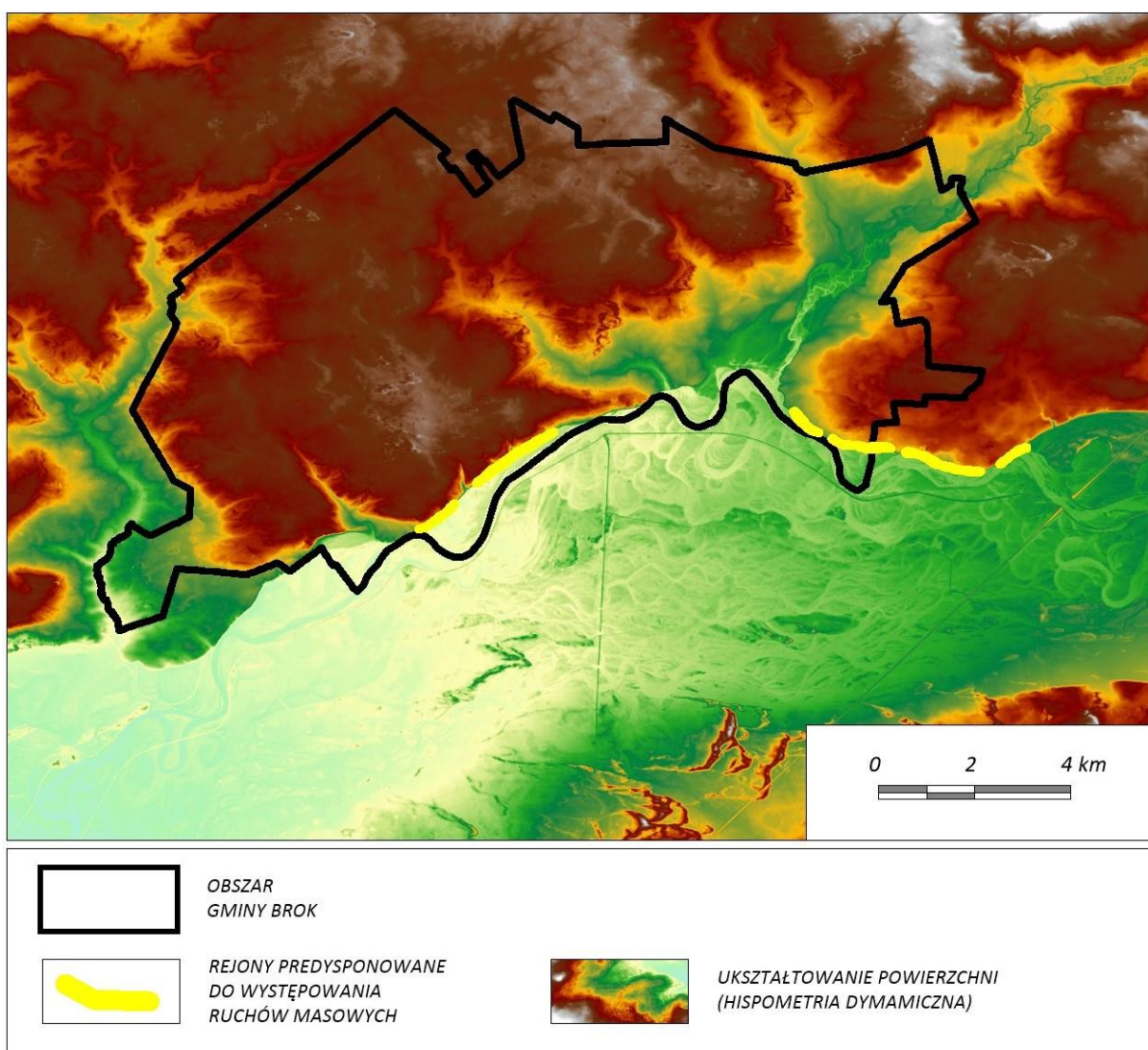
- ! Korzystne warunki rozwoju zwierzęcej gospodarki rolnej w części obszaru Gminy.
- ! Stosunkowo wysoki w stosunku do gmin ościennych poziom przedsiębiorczości.
- ! W dalszym stopniu wyraźnie niższy od średniej w powiecie, województwie i kraju poziom przedsiębiorczości.
- ! Brak dużych i średnich przedsiębiorstw.
- ! Malejący poziom bezrobocia, przy jednoczesnym wzroście aktywności gospodarczej.
- ! W dalszym stopniu zbyt niski wskaźnik zatrudnienia.
- ! Brak kompleksowej oferty inwestycyjnej dla przedsiębiorców.

5 ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA

5.1. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE

5.1.1. UKSZTAŁTOWANIE TERENU

Charakterystyczną cechą Gminy jest występowanie płaskodennej, szerokiej doliny (pradoliny) Bugu przebiegającej od południa, oddzielonej wyraźną skarpą od zdenudowanych terenów wysoczyznowych i równiny sandrowej. Tereny wysoczyznowe od sandrowych oddzielają niewielkie doliny Broku (Broczyska) i Strugi (Grzybówki) we wschodniej części Gminy oraz dolina Tuchełki przy południowo-zachodniej granicy Gminy. Lokalnie występują formy pochodzenia eolicznego – słabo widoczne w krajobrazie zgrupowania piasków przewianych oraz wydmy utrwalone, porośnięte lasami (na północ i zachód od Broku, w obrębie kompleksów leśnych). Ponadto występują inne formy akumulacji holocenijskiej – niewielkie równiny torfowe oraz nanosy rzeczne (w zakolach rzek, w zagłębieniach bezodpływowych).

Ryc. 27 Ukształtowanie powierzchni terenu gminy Brok

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie hipsometrii dynamicznej; geoportal.

Najniższe położone są tereny w dolinie Bugu, gdzie rzędne terenu osiągają przeważanie 92-95 m n.p.m. w rejonie koryta rzeki, do niemal 100 m n.p.m. u podnóża skarpy. Tereny równiny sandrowej

osiągają wysokości ok. 100-110 m n.p.m. Niewiele więcej osiągają tereny wysoczyznowe, które dochodzą do ok. 115 m n.p.m.

Rzeźba terenu w większości nie stwarza istotnych ograniczeń dla wdrażania procesów rozwojowych, a jednocześnie nie stanowi znaczącego potencjału prorozwojowego. Ograniczenia występują głównie na obszarach o większych spadkach terenowych oraz w rejonach predysponowanych do wystąpienia ruchów masowych (opisane szerzej w rozdz. 9.3.4.).

5.1.2. LITOSFERA I GLEBY

Przypowierzchniowa budowa geologiczna jest efektem procesów rzeźbotwórczych zachodzących w okresie czwartorzędu, w epokach plejstocenu i holocenu. Osady plejstocenijskie związane są z okresem zlodowacenia środkowopolskiego i występującymi wówczas procesami glacialnymi (lodowcowymi) i fluwioglacialnymi (rzeczno-lodowcowymi), choć również zlodowacenie północnopolskie (bałtyckie) miało wpływ na występowanie osadów plejstocenijskiej akumulacji rzecznej w pradolinie Bugu³⁴. Osady holocenijskie związane są z procesami erozyjnymi i akumulacyjnymi zachodzącymi przede wszystkim w dolinach rzecznych i zagłębieniach terenowych.

W przypowierzchniowej budowie geologicznej gminy Brok wyróżniamy:

- piaski i żwiry sandrowe – przeważające, szczególnie w zachodniej i środkowo-północnej części,
- gliny zwałowe, ich zwietrzliny oraz piaski i żwiry lodowcowe – występujące w centralnej i południowo-wschodniej części,
- piaski eoliczne, lokalnie w wydmach, występujące w obrębie kompleksów leśnych na północ i zachód od miejscowości Brok,
- piaski, żwiry, mady rzeczne, torfy i namuły, w dolinach rzecznych i lokalnie w zagłębieniach.

Ze względu na dominujące piaszczyste podłoże, wykształciły się słabe gleby o mało korzystnych warunkach dla produkcji rolniczej, z niewielkimi możliwościami poprawy wartości użytkowych. Pod względem klas bonitacyjnych, na terenie gminy Brok występują przeważnie gleby klasy V lub VI oraz relatywnie często gleby klasy IV. Sporadycznie występują natomiast grunty rolne należące do chronionych klas bonitacyjnych.

5.1.3. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE

Pod względem podziału hydrograficznego obszar gminy Brok położony jest na terenie dorzecza Wisły (I rzędu), w zlewni rzeki Narew (II rzędu). Jednostkami niższego rzędu są:

- Zlewnia jez. Zegrzyńskiego i Narwi od zapory jez. Zegrzyńskiego do Wkry (III rzędu);
 - Zlewnia jez. Zegrzyńskiego (IV rzędu).

Najważniejszą rzeką gminy Brok jest Bug, będący rzeką graniczną, współtworzącą południową granicę – z gminą Sadowne (na odcinku ok. 14,5 km) i fragmentarycznie z gminą Małkinia Górna (na odcinku ok. 800 m). Bug jest lewostronnym dopływem Narwi, o łącznej długości ok. 772 km (w Polsce 587 km, pozostała część na Białorusi i Ukrainie) i powierzchni zlewni ok. 39,4 tys. km² (w Polsce 19,3 tys. km²).

Kolejną ważną rzeką w strukturze hydrograficznej Gminy jest Brok (Broczysko) – druga co do wielkości rzeka Gminy, przepływająca przez jej wschodnią część i uchodząca do Bugu na wschód od zabudowań miejscowości Brok. Innymi istotnymi rzekami w gminie Brok są: Struga (Grzybówka) – stanowiąca prawostronny dopływ Broku oraz Turka – stanowiąca prawostronny dopływ Bugu. Krótki

³⁴ Łądolód zlodowacenia środkowopolskiego było ostatnim jakim wkrczał na teren gminy Brok – nie sięgało tu czoło łądolodu zlodowacenia północnopolskiego (bałtyckiego).

odcinek zachodniej granicy gminy Brok stanowi rzeka Tuchetka, będąca prawostronnym dopływem Bugu.

Ponadto występują nieliczne, drobne ciekły w postaci dopływów i strug nizinnych, najczęściej bezimienne lub przyjmujące nazwy od miejscowości spod których wypływają (Dopływ z Klukowa, Dopływ z Kol. Brok). Gmina pozbawiona jest jezior. Występują jedynie małych rozmiarów zbiorniki naturalne, zlokalizowane w zagłębieniach bezodpływowych (oczka), a także zbiorniki u podnóża skarpy na wyższym tarasie zalewowym (starorzecza Bugu) oraz niewielkie zbiorniki wodne na gruntach prywatnych (stawy, oczka).

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. 2023 poz. 300) gmina Brok położona jest na obszarze Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Lublinie i znajduje się w zasięgu jednolitych części wód:

Tab. 13 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych na terenie Gminy

NAZWA I KOD JCWP	STATUS	POWIERZCHNIA (km ²)	OCENA STANU OGÓLNEGO
Bug od granicy w Niemirowie do Broku (RW20001226714759)	Naturalna	513,46	Zły
Struga (RW200010267147689)	Silnie zmieniona	61,98	Zły
Turka (RW20001026714772)	Naturalna	30,01	Brak danych
Kanał Kacapski (RW200010267147749)	Naturalna	74,32	Zły
Brok od Siennicy do ujścia (RW20001126714769)	Naturalna	123,34	Zły
Tuchetka (RW200010267147789)	Naturalna	110,38	Brak danych
Bug od Broku do Liwca (RW20001226714799)	Naturalna	100,97	Zły
KOD JCWPd	MONITORING	POWIERZCHNIA (km ²)	OCENA STANU
PLGW200055	Tak	9484,79	Dobry

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie <http://karty.apgw.gov.pl/>

- W granicach administracyjnych gminy Brok swój zasięg mają główne zbiorniki wód podziemnych:
- udokumentowany GZWP nr 221 „Dolina kopalna Wyszków” – zbiornik czwartorzędowy (Q), porowy, o powierzchni całkowitej 369 km² oraz szacunkowych średnich zasobach dyspozycyjnych 10 387 tys. m³/dobę,
 - nieudokumentowany GZWP nr 215 „Subniecka Warszawska” – zbiornik trzeciorzędowy (Pg-Ng), porowy, o powierzchni całkowitej 51 000 km² oraz szacunkowych średnich zasobach dyspozycyjnych 250 tys. m³/dobę,
 - nieudokumentowany GZWP nr 2151 „Subniecka Warszawska (część centralna)” – zbiornik trzeciorzędowy (Pg-Ng), porowy, o powierzchni całkowitej 17 500 km² oraz szacunkowych średnich zasobach dyspozycyjnych 145 tys. m³/dobę.

5.1.4. UDOKUMENTOWANE ZASOBY KOPALIN

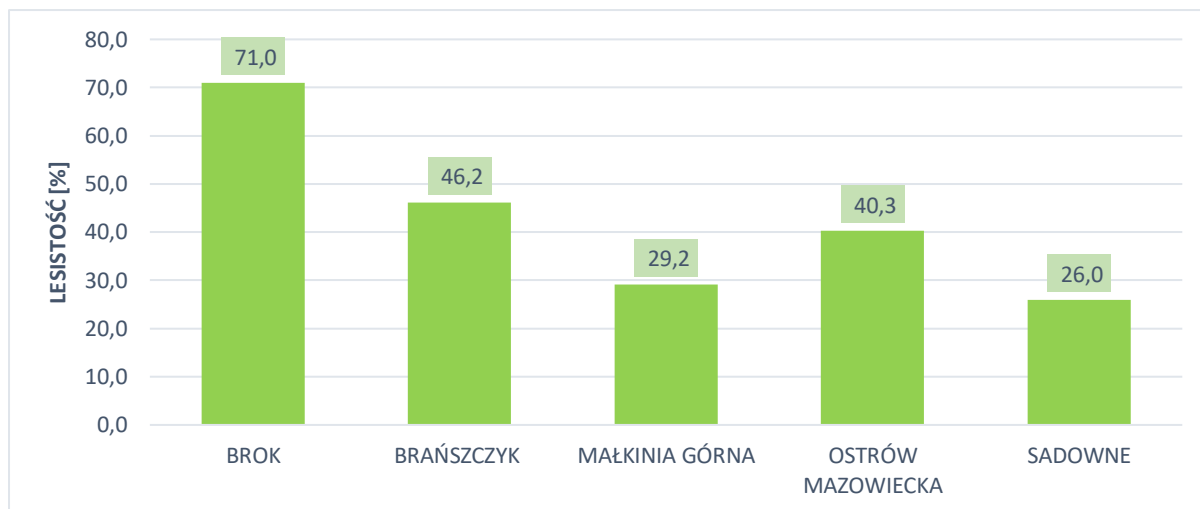
W granicach gminy Brok nie występują udokumentowane złoża kopalin³⁵.

³⁵ Materiał źródłowy: Bilans Kopaliny PIG, regionalny system ewidencji zasobów złóż „MIDAS”.

5.1.5. ZASOBY LEŚNE

Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Brok wynosi 8 026,26 ha, z czego ok. 98% grunty publiczne należące do nadleśnictwa Ostrów Mazowiecka, natomiast pozostałe z nich to grunty prywatne. Lesistość w Gminie (71,0%) jest wyraźnie wyższa w stosunku do średniej dla powiatu (29,0%), województwa mazowieckiego (23,4%) i kraju (29,6%).³⁶

Na tle gmin sąsiednich lesistość natomiast przyjmuje następujące wartości:

Ryc. 28 Lesistość gminy Brok na tle gmin sąsiednich

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Gmina Brok w stosunku do wszystkich gmin ościennych oznacza się zdecydowanie najwyższym wskaźnikiem lesistości, co związane jest z występowaniem zwartych kompleksów leśnych Puszczy Białej. Warto podkreślić, iż znaczna część zbiorowisk leśnych posiada statut lasów szczególnie chronionych, w rozumieniu Ustawy z dnia 28 września o lasach. Występują następujące kategorie ochronności:

- lasy ochronne w miastach i wokół miast – obejmują lasy objęte ochroną w granicach administracyjnych miasta Brok;
- lasy wodochronne – lasy te chronią zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, regulują stosunki hydrologiczne w zlewni oraz na obszarach wododziałów;
- lasy nasienne - występują sporadycznie na terenie Gminy.

5.2. ZASKLEPIENIE GRUNTÓW

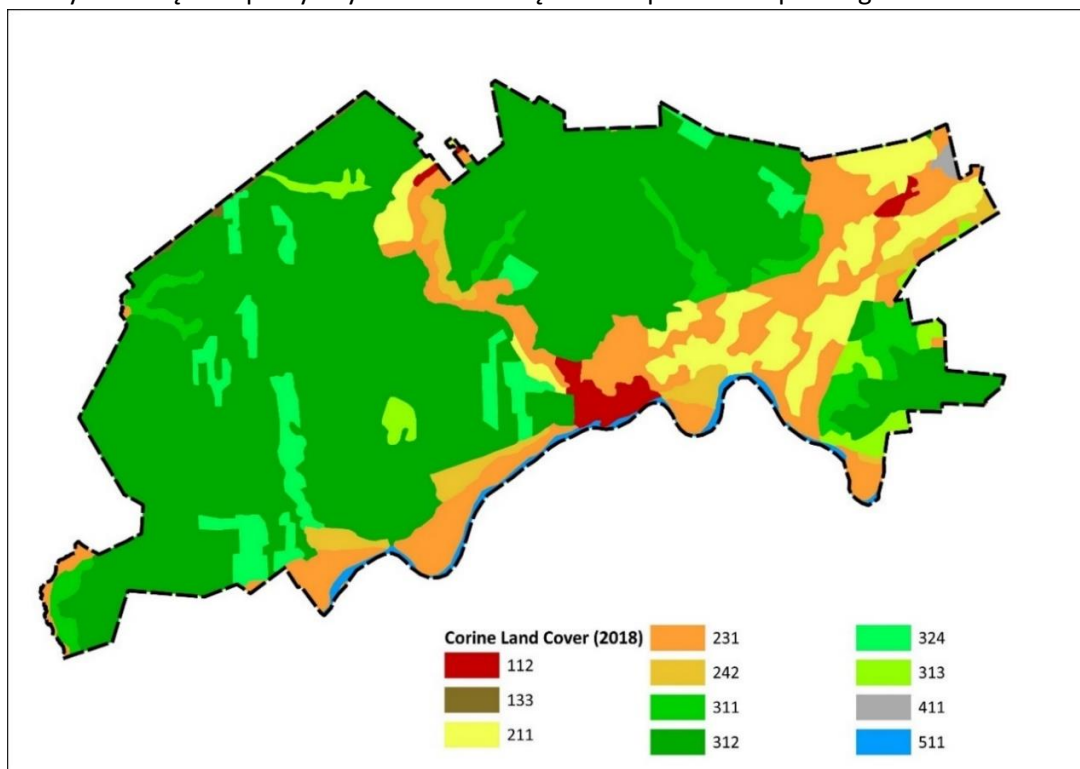
Zasklepienie gruntów wiąże ze sobą szereg negatywnych konsekwencji zarówno przyrodniczych jak i społeczno-gospodarczych. Proces ten polega bowiem na sztucznym utwardzaniu wierzchniej warstwy litologicznej, co skutkować może m.in. degradacją naturalnego profilu glebowego oraz większą podatnością terenu na zjawisko suszy poprzez zwiększony spływ powierzchniowy³⁷.

Analizując strukturę pokrycia terenów gminy Brok na podstawie Corine Land Cover (CLC2018) stwierdza się, iż zdecydowanie dominują zwarte kompleksy leśne, natomiast w dalszej kolejności przestrzenie rolnicze. Tereny antropogeniczne objęte zabudową miejską luźną obejmują niewielki udział w całkowitej powierzchni (ok. 1,5% pow. Gminy). Ponadto, powierzchniowa warstwa litologiczna w przeważającej części Gminy zbudowana jest z utworów łatwo przepuszczalnych (piaski i żwiry oraz

³⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2021 rok.

³⁷ Materiał źródłowy: Grunty i gleby w Europie. Dlaczego konieczne jest korzystanie z tych niezbędnych i wyczerpywalnych zasobów w sposób zrównoważony? Europejska Agencja Środowiska, 2019.

utwory organogeniczne). Tereny na których podłoże zostało sztucznie utwardzone obejmują niewielkie areale. W związku z powyższym stwierdza się niski stopień zasklepienia gruntów na terenie Gminy.

Ryc. 29 Pokrycie terenu Gminy na podstawie Corine Land Cover (CLC2018)

Objaśnienia:

112 - Zabudowa miejska luźna

133 - Budowy

211 - Grunty orne poza zasięgiem urządzeń nawadniających

231 - Łąki, pastwiska

242 - Złożone systemy upraw i działek

311 - Lasy liściaste

312 - Lasy iglaste

313 - Lasy mieszane

324 - Lasy i roślinność krzewiasta w stanie zmian

411 - Bagna śródlądowe

511 - Ciek

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie CLC 2018 (www.clc.gios.gov.pl).

5.3. FORMY OCHRONY PRZYRODY

5.3.1. USTANOWIONE FORM OCHRONY PRZYRODY

Spośród form ochrony przyrody, rozróżnionych ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w granicach gminy Brok występują:

- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Puszcza Biała PLB 140007,
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Dolina Dolnego Bugu PLB 140001,
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) Ostoja Nadbużańska PLH 140011;
- pomniki przyrody – wszystkie zlokalizowane w obrębie ewid. Brok³⁸;
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów – obligatoryjna dla terytorium całego kraju

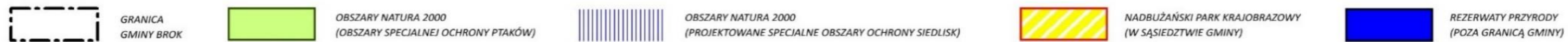
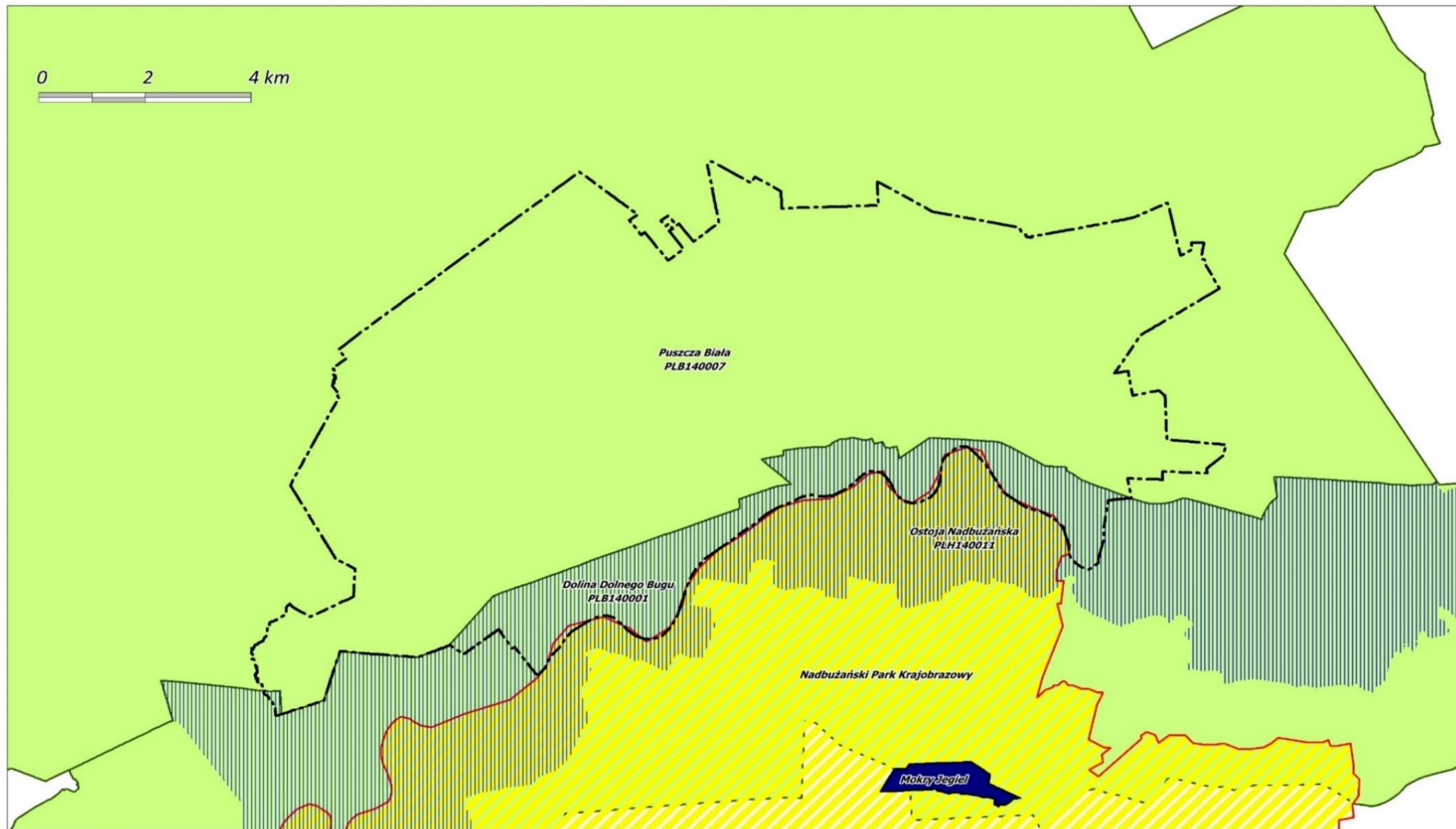
³⁸ W 2018 r. rozpoczęła się procedura zniesienia dwóch pomników przyrody, tj.:

- lipa drobnolistna w miejscowości Brok, dz. ewid. 979, drzewo od 2011 r. było uszkodzone, a w 21 czerwca 2018 r. podczas wichury zostało złamane (ówczesna lp. 3 w wykazie Gminy),

- lipa szerokolistna w miejscowości Turka, dz. ewid. 1417, drzewo zostało złamane podczas wichury z 19 lipca 2018 r. (ówczesne Lp. 16 w wykazie Gminy). Pozostały one zniesione.

Ponadto podczas burzy w czerwcu 2018 zniszczona została lipa drobnolistna. rosnącą w grupie 12 drzew o obw. 235 i wys. 18 m, dz. ewid. 979 w Broku.

Pomnik ma zostać formalnie zniesiony. Zabrakło go w przytoczonym wykazie tabelarycznym.

Ryc. 30 Formy ochrony przyrody w rejonie Gminy
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie GDOŚ.

Obszar gminy Brok w całości objęty jest powierzchniowymi formami ochrony przyrody.

Ponadto, obowiązuje ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów, obowiązkowa na terytorium całego kraju.

W odniesieniu do poszczególnych obszarów chronionych obowiązują stosowne akty prawne, z których wynikają m.in. zakazy, nakazy i ograniczenia w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenu. Występowanie powierzchniowych lub obiektowych form ochrony przyrody niesie za sobą ograniczenia w możliwościach rozwoju zagospodarowania przestrzennego – gospodarowanie przestrzenią w obrębie form ochrony przyrody podporządkowane jest przede wszystkim celom przyrodniczym. W zależności od rodzaju formy ochrony przyrody jest ono bardziej restrykcyjne (np. rezerwy przyrody – zakaz zabudowy), lub mniej restrykcyjne (np. obszary chronionego krajobrazu – sytuowanie zabudowy ograniczone, ale możliwe pod pewnymi warunkami).

5.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

5.4.1. INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA

Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej wynosi ok. 74,0%, natomiast jej łączna długość to ok. 37,8 km, z której korzysta 1 745 osób.³⁹

Tab. 14 Sieć wodociągowa w Gminie

WSKAŹNIK	DANE DLA MIASTA BROK	DANE DLA OBSZARU WIEJSKIEGO	DANE DLA CAŁEJ GMINY MIEJSKO-WIEJSKIEJ
Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej	74,0%	41,0%	63,5%
Długość sieci wodociągowej	30,6 km	7,2 km	37,8 km
Liczba osób korzystających z sieci	1 388 os.	357 os.	1 745 os.
Ilość wody dostarczonej do gospodarstw domowych	83,0 dam ³	10,7 dam ³	93,7 dam ³
Liczba przyłączy wodociągowych	523 szt.	114 szt.	637 szt.
Średnie zużycie wody na jednego mieszkańca	46,8 m ³	12,6 m ³	35,7 m ³

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Aktualnie obsługą wodociągową są objęte:

- miasto Brok – z wodociągu „Brok” oraz częściowo z wodociągu zlokalizowanego w gminie Małkinia Górna;
- wieś Bojany – z wodociągu „Bojany”;
- wsie Laskowizna i Puzdrowizna z wodociągu zlokalizowanego w gminie Ostrów Mazowiecka.

Czynne, komunalne ujęcia wody zlokalizowane w granicach Gminy („Brok” i „Bojany”) posiadają wygradzone strefy ochrony bezpośredniej. Strefy ochrony pośredniej nie zostały jak dotąd ustanowione. Ponadto, poza wodociągami publicznymi na terenie gminy Brok funkcjonuje kilka małych wodociągów zakładowych ograniczonych terytorialnie do określonych ośrodków i domów wypoczynkowych.

³⁹ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2021 rok.

5.4.2. INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA

Na terenie gminy Brok odsetek ludności korzystającej z systemu sieci kanalizacyjnej wynosi ok. 36,3%, natomiast jej łączna długość to ok. 10,8 km, z której korzysta 681 osób⁴⁰.

Kanalizacją sanitarną objęte jest jedynie miasto Brok (brak sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich Gminy). Na terenach wiejskich mieszkańcy korzystają z indywidualnych systemów unieszkodliwiania ścieków sanitarnych, tzn. ze zbiorników bezodpływowych na nieczystości (szamb) lub z przydomowych oczyszczalni ścieków.

Tab. 15 Sieć kanalizacyjna w Gminie

WSKAŹNIK	DANE DLA MIASTA BROK	DANE DLA OBSZARU WIEJSKIEGO	DANE DLA CAŁEJ GMINY MIEJSKO-WIEJSKIEJ
Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	36,3%	--	24,8%
Długość sieci kanalizacyjnej	10,8 km	--	10,8 km
Liczba osób korzystających z sieci	681 os.	--	681 os.
Liczba przyłączy do budynków	320 szt.	--	320 szt.
Ilość ścieków bytowych odprowadzona siecią kanalizacyjną	35,6 dam ³	--	35,6 dam ³
Ilość ścieków oczyszczana odprowadzona	38,0 dam ³	--	38,0 dam ³
Liczba zbiorników bezodpływowych	418 szt.	202 szt.	620 szt.
Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków	13 szt.	16 szt.	29 szt.

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12 2021 rok.

Obecnie Gmina nie posiada ustanowionej aglomeracji ściekowej (aglomeracja Brokowska została zlikwidowana Uchwałą nr 11/12 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z 6 lutego 2012 roku).

Ścieki komunalne trafiają do oczyszczalni ścieków zlokalizowanej przy ul. Głębokiej w Broku (dz. ewid. 460 i 461), o przepustowości Q_{\max} 400m³/d. Oczyszczalnia wybudowana została w 2006 r. oraz rozbudowana i zmodernizowana w 2014 r. (dobudowano drugi reaktor do, przebudowano ciąg technologiczny, zwiększono przepustowość). Odbiornikiem oczyszczonych ścieków jest Turka.

Istotne jest zachowanie właściwego stanu jakości wód. W kontekście tym należy właściwie kształtować gospodarkę wodno-ściekową, a zwłaszcza zwiększyć odsetek korzystających z sieci kanalizacyjnej lub stosować przydomowe oczyszczalnie ścieków na terenach zabudowy rozproszonej, sukcesywnie zastępując tradycyjne zbiorniki na nieczystości (szamba).

⁴⁰ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2021 rok.

5.4.3. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA

Na system elektroenergetyczny gminy Brok składają się:

- napowietrzna linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 KV relacji Wyszków – Małkinia Górna;
- napowietrzne i kablowe linie elektroenergetyczne średniego napięcia 15 kV;
- napowietrzne i kablowe linie elektroenergetyczne niskiego napięcia 0,4 kV;
- stacje transformatorowe 15/0,4 Kv.

Podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrywanie mieszkańców Gminy w energię elektryczną, regularność dostaw, jakość dostarczanej energii, obsługę odbiorców, kontrolowanie eksploatacji sieci, przeprowadzanie modernizacji oraz usuwanie usterek jest podmiot zewnętrzny.

Przesyłanie energii elektrycznej do odbiorców umożliwia sieć napowietrznych i kablowych linii elektroenergetycznych średniego oraz niskiego napięcia.

5.4.4. INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA

Na terenie gminy Brok nie istnieje centralny system ciepłowniczy. Mieszkańcy korzystają ze źródeł rozproszonych, indywidualnych, głównie w postaci kotłów na paliwa stałe.

W coraz większym stopniu wykorzystywana jest energia ciepła pochodząca ze źródeł odnawialnych za pomocą mikroinstalacji OZE, jak kolektory słoneczne i pompy ciepła.

5.4.5. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

W granicach gminy Brok nie funkcjonują wolnostojące instalacje odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 500 kW.

Pomimo wzrastającego zainteresowania zastosowania mikroinstalacji OZE wśród mieszkańców (panele fotowoltaiczne, kolektory słoneczne, pompy ciepła) należy nadmienić, iż w dalszym stopniu wykorzystywane są one w niewystarczającym zakresie.

5.4.6. INFRASTRUKTURA GAZOWA

Na terenie gminy Brok nie występuje zbiorczy, zorganizowany system zaopatrzenia w gaz. Potrzeby ciepłe w gospodarce komunalno-bytowej w gospodarstwach domowych są zaspokajane dostawą gazu płynnego, dostarczanego w butlach gazowych.

5.4.7. GOSPODARKA ODPADAMI

Od 2019 r. obowiązuje nowelizacja przepisów prawa z zakresu gospodarowania odpadami. Na mocy ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1579) zniesiony został podział województw na regiony gospodarki odpadami. Ponadto, zrezygnowano z regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK), które zaadaptowane zostały jako instalacje komunalne. Równoległe, wraz z przyjęciem nowelizacji, uchylone zostały uchwały w sprawie wykonania wojewódzkich planów gospodarki odpadami.

Na podstawie zapisów w/w Ustawy oraz innych ustaw Marszałek Województwa w Biuletynie Informacji Publicznej prowadzi listę:

- funkcjonujących instalacji spełniających wymagania dla instalacji komunalnych, które zostały oddane do użytkowania i posiadają wymagane decyzje pozwalające na przetwarzanie odpadów,

– instalacji komunalnych planowanych do budowy, rozbudowy lub modernizacji.

Lista aktualizowana jest na bieżąco, natomiast wpisu dokonuje się na pisemny wniosek prowadzącego instalację komunalną. Bezpośrednio na terenie gminy Brok nie ma zlokalizowanych instalacji gospodarowania odpadami wymienionych na listach prowadzonych przez Marszałka Województwa. Odpady komunalne są zbierane w sposób zorganizowany oraz wywożone poza jej teren. W latach ubiegłych funkcjonowało składowisko odpadów komunalnych w Broku, przy ul. Ludwinowo (dz. ewid. 24, 25 26/2 i 27/2). Teren po składowisku został zrekultywowany (stan na 2023 r.).⁴¹ Na początku 2022 r. zakończono prace związane z uruchomieniem Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK), przy ul. Komorówka w Broku⁴².

Dane dotyczące ilości odebranych odpadów komunalnych w latach 2018-2021, z podziałem na odpady zebrane selektywnie oraz zmieszane, przedstawia niżej załączona tabela:

Tab. 16 Ilość odebranych odpadów komunalnych z terenu Gminy w latach 2018-2021

ROK	2018	2019	2020	2021
Odpady odebrane ogółem w ciągu roku (t)	648,84	537,97	968,16	795,26
Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku (t)	163,00	164,95	320,18	229,76
Zmieszane odpady odebrane w ciągu roku (t)	485,84	373,02	647,98	565,50
Udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów (%)	25,1	30,7	33,1	28,9

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Na przestrzeni omawianego okresu wzrosła całkowita ilość odebranych odpadów komunalnych. Jednocześnie zaobserwowano stosunkowo niewielką zmienność dotyczącą udziału odpadów zebranych selektywnie w stosunku do ogółu odpadów. W 2018 r. udział ten wynosił 25,1%, natomiast w 2021 r. wartość ta wyniosła 28,9%.⁴³ W związku z powyższym konieczne jest podjęcie działań, mających na celu sukcesywnie zwiększanie udziału selektywnie zebranych odpadów w kolejnych latach.

Szczegółowe zadania, obowiązki i wymagania z zakresu wykonywania gospodarki odpadami określa aktualnie obowiązujący Regulamin utrzymania czystości i porządku, przyjęty uchwałą Rady Gminy w Broku.

5.5. WNIOSKI

- ! **Niewielka w skali Gminy, powierzchnia terenów o znacznych nachyleniach - rejonów predysponowanych do występowania ruchów masowych.**
- ! **Przewaga gleb o mało korzystnych warunkach dla produkcji rolniczej.**
- ! **Na przeważającym obszarze brak znaczących utrudnień geologiczno-inżynierskich (za wyjątkiem doliny Bugu i Broku).**
- ! **Relatywnie wysoki potencjał zasobów wodnych (bezpośrednie położenie nad rzeką Bug).**
- ! **Brak potencjału surowcowego (nie występują udokumentowane złoża kopalin).**
- ! **Wartościowe walory przyrodnicze Gminy (cenne kompleksy leśne, dolina Bugu i Broku, bogactwo flory i fauny).**

⁴¹ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Brok za 2022 r., 2023.

⁴² Materiał źródłowy: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie gminy Brok za 2021 r., 2022.

⁴³ Materiał źródłowy: Dane GUS.

- ! Stosunkowo niewielkie przekształcenia środowiska, w tym niski stopień zasklepienia gruntów.
- ! Ustanowiona ochrona pomnikowa dla wartościowych okazów drzew.
- ! Położenie Gminy w zasięgu Obszarów Natura 2000 (Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Puszcza Biała PLB 140007, Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Dolina Dolnego Bugu PLB 140001 oraz Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Ostoja Nadbużańska PLH 140011).
- ! Stosunkowo niski poziom zwodociągowania Gminy.
- ! W dalszym stopniu niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna oraz niewystarczające wyposażenie mieszkańców w indywidualne systemy oczyszczania ścieków (przydomowe oczyszczalnie ścieków).
- ! Dostatecznie rozwinięty system przesyłu energii elektrycznej.
- ! Brak sieci ciepłowniczej i możliwości jej realizacji.
- ! W dalszym stopniu niewystarczający stopień rozwoju sektora odnawialnych źródeł energii.
- ! Brak sieci gazowniczej (gazu przewodowego).
- ! Relatywnie niski udział odpadów zbieranych selektywnie.
- ! Obecność wyrobów zawierających azbest.
- ! Dostosowany do wymogów i standardów i krajowych system gospodarki odpadami.

6 KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE

6.1. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wszystkie zabytki łącznie (z dziedziny budownictwa, rzemiosła, sztuki, archeologii i zabytkowej zieleni) stanowią tzw. zasoby dziedzictwa kulturowego. Stanowią one istotny element tożsamości świadczący o zachowaniu ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej.

Aktualnie obowiązuje podział na:

- zabytki nieruchome – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki ruchome – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;
- zabytki archeologiczne – zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

6.1.1. OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Jedną ze sztandarowych i najbardziej powszechnych form ochrony zabytków jest rejestr zabytków. Rejestr prowadzony jest w podziale na odrębne księgi prowadzone i oznaczone wg następujących kategorii: A – zabytek nieruchomy; B – zabytek ruchomy; C – zabytek archeologiczny.

Na terenie gminy Brok znajduje się 10 obiektów – zabytków nieruchomych, wpisanych do Rejestru Zabytków.

Tab. 17 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

NR REJESTRU	LP. W GEZ	DATA REJESTRU	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA
A - 550	5	18.01.1986	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	Brok, ul. Dąbrowskiego dz. ewid. nr 721
A – 574	8	22.01.1986	Cmentarz żydowski	Brok, ul. Narutowicza/ul. Konopnickiej dz. ewid. nr 722
A – 390	11	17.11.1959	Ruiny pałacu biskupów Płockich	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 1092/9
A – 390	12	27.01.1984	Park w otoczeniu ruin pałacu biskupów płockich	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 1092/9
A – 385	15	08.12.1958	Kościół p. w. św. Andrzeja	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979
A – 385	16	08.12.1958	Dzwonnica	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979
A – 385	17	27.01.1984	Park zabytkowy przykościelny	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 979
A – 385	18	27.01.1984	Cmentarz przykościelny	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979, 978
A – 451	21	17.07.1978	Dom mieszkalny murowany (dawna apteka)	Brok, Plac Kościelny 5, dz. ewid. nr 1026
A – 439	23	25.03.1977	Dom drewniany	Brok, Plac Kościelny 11, dz. ewid. nr 977

Materiał źródłowy: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Brok.

Ponadto na terenie gminy Brok znajduje się zabytek ruchomy: wrak bocznokołowego statku parowego z końca XIX wieku, zalegający na rzece Bug w miejscowości Brok, wpisany do księgi rejestru zabytków ruchomych województwa mazowieckiego 14.12.2016 r., nr. rej. B – 416.

6.1.2. OBIEKTY UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTEKÓW

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Brok ujmowane są: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wśród obiektów wpisanych do ewidencji znajdują się m.in.:

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Brok przedstawiono w poniższej tabeli:

Tab. 18 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do ewidencji zabytków

NR W GEZ	WPIS DO REJ. ZABYT.	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA
1	--	Układ urbanistyczny miasta Brok	Brok
2	--	Kapliczka przydrożna	Bojany/Brzostowa dz. ewid. nr 2441
3	--	Dom drewniany	Brok, ul. Czuraj 8 dz. ewid. nr 1702/3
4	--	Dom drewniany	Brok, ul. Czuraj 14 dz. ewid. nr 1699
5	A – 550	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	Brok, ul. Dąbrowskiego dz. ewid. nr 721
6	--	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki Kaplica cmentarna	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 721
7	--	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki Brama cmentarna	Brok, ul. Dąbrowskiego Dz. ewid. nr 721
8	A – 574	Cmentarz żydowski	Brok, ul. Narutowicza/ul. Konopnickiej dz. ewid. nr 722
9	--	Cmentarz epidemiczny „Kurhan”	Brok, ul. Sienkiewicza Dz. ewid. nr 723/37
10	--	Cmentarz wojenny	Brok dz. ewid. nr 2473
11	A – 390 (do rejestru zabytków wpisane są ruiny pałacu, por. tab. w rozdz. 4.3.)	Ruiny pałacu biskupów Płockich wraz z najbliższym otoczeniem w promieniu 100 m	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 1092/9
12	A – 390	Park w otoczeniu ruin pałacu biskupów płockich	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 1092/9
14	A – 385	Zespół sakralny z otoczeniem w promieniu 50 m	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979, 978
15	A – 385	Zespół sakralny z otoczeniem w promieniu 50 m Kościół Parafialny	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979
16	A – 385	Zespół sakralny z otoczeniem w promieniu 50 m Dzwonnica	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979

NR W GEZ	WPIS DO REJ. ZABYT.	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA
17	A – 385	Zespół sakralny z otoczeniem w promieniu 50 m Park	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 979
18	A – 385	Zespół sakralny z otoczeniem w promieniu 50 m Cmentarz przykościelny	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979, 978
19	--	Brama w murze kościelnym mur.	Brok, Pl. Kościelny dz. ewid. nr 979
20	--	Brama w murze kościelnym mur.	Brok, Pl. Kościelny dz. ewid. nr 979
21	A – 451	Dom mieszkalny murowany (dawna apteka)	Brok, Plac Kościelny 5 dz. ewid. nr 1026
22	--	Ratusz	Brok, Plac Kościelny 6 dz. ewid. nr 1025/1
23	A – 439	Dom drewniany	Brok, Plac Kościelny 11, dz. ewid. nr 977
24	--	Dom drewniany	Brok, Plac Kościelny 7 dz. ewid. 1024
25	--	Dom drewniany	Brok, Plac Kościelny 4 dz. ewid. nr 1027
26	--	Dom drewniany	Brok, Plac Szkolny 5 Dz. ewid. nr 868/2
27	--	Dom drewniany	Brok, Plac Szkolny 6 dz. ewid. nr 869/1
28	--	Dom drewniany	Brok, Plac Szkolny 7A dz. ewid. nr 871/2
29	--	Dom drewniany	Brok, ul. Stare Miasto 8, dz. ewid. nr 1147
30	--	Dom drewniany	Brok, ul. Spokojna 11 Dz. ewid. nr 1011
31	--	Dom murowany z czerwonej cegły	Brok, ul. Spokojna 19 dz. ewid. nr 1007
32	--	Dom murowany z czerwonej cegły	Brok, ul. Spokojna 21 dz. ewid. nr 1006
33	--	Dom drewniany	Brok, ul. Zamoście 18. dz. ewid. nr 1878/2
34	--	Dom drewniany	Brok, ul. Żurawieniec 16, dz. ewid. nr 125/7
35	--	Leśniczówka	Antonowo 36 dz. ewid. nr 1542/4
36	--	Dom drewniany	Bojany 3 dz. ewid. nr 266/1
37	--	Dom drewniany	Bojany 4 dz. ewid. nr 63/14
38	--	Piwniczka murowana	Bojany 4 dz. ewid. nr 63/14

NR W GEZ	WPIS DO REJ. ZABYT.	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA
39	--	Dom drewniany	Bojany 4 dz. ewid. nr 5
40	--	Dom drewniany	Bojany 9 dz. ewid. nr 48, 50
41	--	Dom drewniany	Kaczkowo Nowe 48 dz. ewid. nr 302
42	--	Dom drewniany	Kaczkowo Stare 65 dz. ewid. nr 221
43	--	Dom drewniany	Kaczkowo Stare 68 dz. ewid. nr 216/3
44	--	Dom drewniany	Kaczkowo Stare 16 dz. ewid. nr 579
45	--	Dom drewniany	Laskowizna 21 dz. ewid. nr 134
46	--	Dom drewniany	Puzdrowizna 1 dz. ewid. nr 22/3
47	--	Dom drewniany	Puzdrowizna 12 dz. ewid. nr 30
48	--	Dom drewniany	Puzdrowizna 13 dz. ewid. nr 54
49	--	Dom drewniany	Puzdrowizna 21 dz. ewid. nr 41/2
50	--	Dom drewniany	Puzdrowizna 34 dz. ewid. nr 127/306
51	--	Dom drewniany	Puzdrowizna 36 dz. ewid. nr 174

Materiał źródłowy: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Brok.

Ponadto w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Brok widnieje dom drewniany z lat 30 XX wieku, w Broku, ul. Małkińska 2, dz. ewid. nr 1098/4 (l.p. 13 w Gminnej Ewidencji Zabytków) – budynek został rozebrany.

6.1.3. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem dziedzictwa kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach regionu. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Stanowiska archeologiczne są jednym z najbardziej narażonych elementów środowiska, dla których zagrożenie stanowi wszelka działalność człowieka naruszająca powierzchnię ziemi.

Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Brok przedstawiono w poniższej tabeli:

Tab. 19 Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Brok

NR W GEZ / LP*	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	OPIS
52	Brok	47-74	1	W skład stanowiska archeologicznego Brok „Stare Miasto” wchodzi grodzisko (w świetle badań z roku 2012 lokalizacja błędna – brak śladów osadnictwa sprzed XV w.) oraz osada przyrodowa. Lokalizacja XIII w. grodziska z kościołem i osady targowej jest hipotetyczna na podstawie analizy ukształtowania terenu a zwłaszcza układu urbanistycznego najstarszej części miasta.
53	Brok	47-74	2	Stanowisko archeologiczne „Brok Nowe Miasto” - osada miejska /miasto/ od 1501 r.
54	Brok	47-74	3	Osada miejska, XV-XX w.
55	Brok	47-74	3a	Osadnictwo wiejsko-miejskie, koniec XV- poł. XVII w.
56	Brok	47-74	3b	Osadnictwo wiejsko-miejskie, schyłek XV-XVI w.
57	Brok	47-74	3c	Osada, XV-XVI w.
58	Brok	47-74	3d	Ślad osadnictwa, XV w.; osada, XVI-XVII w.; ślad osadnictwa, XIX-XX w.
59	Brok	47-74	3e	Ślad osadnictwa, starożytność; osada, 2 poł. XV-XVIII w.; osada, XIX-XX w.
60	Brok	47-74	3f	Osada, XVI-XVIII w., ślad osadnictwa, XIX-XX w.
61	Brok	47-74	4	Ślad osadnictwa, mezolit. Stanowisko odkryte w 1970 r. nie udało się go zweryfikować podczas AZP 2000 z uwagi na zabudowę terenu.
62	Brok	47-74	5	Znalezisko luźne, KPL, neolit
63	Brok „Brzostowa”	47-74	6	Osada, kult. łużycka, epoka brązu. Stanowisko odkryte w trakcie badań powierzchniowych przez J. Miśkiewicza w 1956 r. Zlokalizowane 350 m od rzeki na polu pani Sarnowskiej. W trakcie badań AZP 2000. nie udało się uzyskać od mieszkańców informacji o polu pani Sarnowskiej z roku 1956.
64	Brok	47-74	7	Osada, XVI-XVII w., ślad osadnictwa, XIX-XX w.
65	Brok	47-74	8	Osada, XV w.; osada, XVI w.; ślad osadn., XVIII w.
66	Brok	47-74	9	Stanowisko zajmuje cały cypel terasy nadzalewowej otoczony dawniej wodami Bugu; osada, starożytność; osada, X-XI w.; osada, XV-XVI w.; ślad osadn., XX w.
67	Brok	47-74	10	Stanowisko usytuowane u zbiegu krawędzi doliny Bugu i słabo wykształconej doliny niewielkiego strumienia dopływu Bugu; zagroda wiejska, XVI-XVIII w.
68	Brok	47-74	11	Stanowisko usytuowane w rejonie terasy wyższej rzeki Bug przeciętej małą doliną niewielkiego strumienia wpadającego do Bugu; zagroda wiejska, koniec XV-XVI w.
69	Brok	47-74	12	Stanowisko usytuowane w obrębie terasy wyższej rzeki Bug przeciętej doliną niewielkiego strumienia wpadającego do Bugu; ślad osadn., k.przew., MOPR-okr.rzym.; ślad osadn., wcz.średniowiecze; osada, koniec XV-XVI w.; osada, XVII-XVIII w.; ślady osadn., XIX-XX w.
70	Brok	47-74	13	Stanowisko położone na lewym brzegu rzeczki Turka około 0,5 km powyżej jej ujścia do Bugu. Ślad osadnictwa, starożytność, ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze, osada, XVI-XVIII w.

NR W GEZ / LP*	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	OPIS
71	Brok	47-74	14	Stanowisko obejmuje nieznaczne ale wyraźne wywyższone piaszczyste wzniesienie stanowiące północny stok doliny rzeki Turki i otoczone od północy podmokłym obniżeniem łąkowym, osada, XVI-XVIII w.
72	Brok	47-74	15	Stanowisko obejmuje wyraźną „wyspę” cypel w obrębie dna doliny rz. Turki. Ślad osadnictwa, starożytność; osada, koniec XV-XVIw. osada, XVIIIw. osada, XIX-XX w
73	Brok	47-74	16	Ślady osadnictwa, XVII-XVIII w.
74	Brok	47-74	17	Ślady osadnictwa, XVI w.
75	Brok Ludwinowo	47-74	18	Ślady osadnictwa., 2 poł. XV-XVI w.; ślad osadnictwa, XX w
76	Brok Żurawieniec	47-74	19	Ślad osadnictwa k.niem.,k.łużycka,neolit-ep.br.; ślad osadnictwa, k. trzcín., k. łużycka, ep.br.; ślad osadnictwa, 2 poł. XV w.
77	Brok Żurawieniec	47-74	20	Ślad osadnictwa, wcz. średniowiecze; ślad osadnictwa, XVI wiek
78	Brok	47 – 74	21	Ślad osadnictwa epoka kamienia- epoka żelaza; osada, k. gr. kłosz., wcz. epoka żelaza; osada, XVI-XVII w.; ślad osadnictwa, XX w.
79	Brok	47 – 74	22	Ślad osadnictwa, mezolit; osada, XVI w.
80	Brok „Brzostowa”	47 – 74	23	Osada, kult. niemeńska, neolit; ślad osadnictwa, starożytność; osada, koniec XV-XVI w.
81	Brok „Brzostowa”	47 – 74	24	Ślad osadnictwa, k. niemeńska, neolit
82	Brok „Brzostowa”	47 – 74	25	Ślad osadnictwa, k. łużycka, EB-WEŻ; ślad osadnictwa, starożytność
83	Brok „Brzostowa”	47 – 74	26	Ślad osadnictwa, neolit
84	Bojany	47 – 73	3	Ślady osadnictwa staroż.
85	Bojany	47 – 73	4	Osadnictwo okres nowożytny
86	Bojany	47 – 73	5	Osadnictwo okres nowożytny
87	Brok „Zamoście”	47 – 75	13	Ślad osadnictwa, późny neolit; ślad osadnictwa, k. przew., okr .wpl. rzym.; ślad osadnictwa, wcz. średniowiecze
88	Brok „Zamoście”	47 – 75	24	Osada, kult. przeworska., okr. wpl. rzym.; osada, wcz. średniowiecze
89	Brok „Zamoście”	47 – 75	23	Ślad osadnictwa, okres starożytny; ślad osadnictwa, wcz. średniowiecze; ślad osadnictwa, okres nowożytny
90	Brok „Zamoście”	47 – 75	22	Brak danych
91	Brok „Zamoście”	47 – 75	1	Około 250 m na pół – zach od krzyża i około 50 m na pół – zach od drogi polnej, osada, k. grob .podkl., okr. lateński
92	Brok „Zamoście”	47 – 75	2	Na krawędzi terasu rzecznej 200 m na wschód od stanowiska Zamoście 1; osada, nieokreślona

NR W GEZ / LP*	MIEJSCOWOŚĆ	OBZAR AZP	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	OPIS
93	Brok „Zamoście Podducze”	47 – 75	12	Osada, kult. przeworska., okr. wpl. rzym.
94	Brok „Zamoście”	46 – 75	16	Ślad osadn., mezolit/neolit; ślad osadn., k.łużycka,OH; ślad osadn., k.przewor.,OWR
95	Brok „Zamoście”	46 – 75	17	Ślad osadnictwa, mezolit/neolit; ślad osadnictwa, starożytność; ślad osadnictwa, NOW,ślad osadn., starożyt.
96	Brok „Zamoście”	46 – 75	19	Osada, późny okres lateński
97	Kaczkowo Stare	46 – 75	15	Ślad osadnictwa, k. trzciniecka, II EB
98	Kaczkowo Stare	46 – 75	14	Ślad osadnictwa, 1857 r.
99	Kaczkowo Stare	46 – 75	18	Ślad osadn., mezolit/neolit; osada ,k. przewor., póź. OWR; ślad osadn., nowożyt.
100	Kaczkowo Stare	46 – 75	2	Ślad osadnictwa, mezolit/neolit; osada, k .przeworska, OWR
101	Kaczkowo Stare	46 – 75	10	Ślad osadnictwa, neolit; ślad osadnictwa, PŚ/NOW
102	Kaczkowo Nowe	46 – 75	13	Ślad osadnictwa, starożytność; ślad osadnictwa, okres nowożyt.
103	Brok „Nakły”	46 – 75	3	Ślad osadnictwa, KPL, neolit; osada, k.łużycka, okr.halszt. ślad osadnictwa, wcz .średniów.
104	Brok „Nakły”	46 – 74	10	Osada, k. łużycka, okres halst. ślad osad., k. przew., OWR
105	Puzdrowizna	46-74	3	Osada, XVIII-XIX w.
106	Puzdrowizna	46-74	7	Osada, XVIII-XIX w.
107	Laskowizna	46 -74	6	Osada, XVI-XVIII w.
108	Brok „Żurawieniec”	46-74	1	Ślad osadnictwa, okres nowożyt.
109	Brok „Żurawieniec”	46-74	2	Osada, k. niem., k .trzcini., N-WEB; ślad osadn., XVII w.
110	Brok „Przychód”	46 -74	11	Ślad osadn., starożytność; osada, XVI-XIX w.
111	Brok	46-74	12	Ślad osadn., XVIII-XIX w.
112*	Bojany	47-73	16	Kopiec o pochodzeniu antropogenicznym
113*	Bojany	47-73	17	Kopiec o pochodzeniu antropogenicznym

Materiał źródłowy: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Brok lub, dla LP oznaczonych * - dane MWKZ w Warszawie, delegatura w Ostrołęce.

6.1.4. ZAGROŻENIA DLA ZASOBÓW DZIEDICTWA KULTUROWEGO

Do degradacji, uszkodzenia lub zniszczenia zasób dziedzictwa kulturowego może doprowadzić szereg przyczyn wewnętrznych, zewnętrznych i wywołanych sytuacją ogólną w określonym czasie.

W zakresie przyczyn wewnętrznych, związanych z działalnością człowieka, najważniejsze są:

- brak opieki konserwatorskiej;
- brak użytkownika;
- nadmierna intensywność użytkowania lub wadliwa gospodarka;
- kradzież, zaginięcie lub nielegalny wywóz;
- wady realizacyjne (niepoprawnie przeprowadzone prace konserwatorskie lub budowlane);

- niewłaściwa eksploatacja (użytkowanie niezgodne z pierwotnym przeznaczeniem obiektu);
- zmiany warunków wodno-gruntowych, jak i zanieczyszczenie wód i gleb.

Przyczyny zniszczeń lub uszkodzeń, określane jako zewnętrzne mają szerszy, często trudny do określenia zasięg oddziaływania, przez co są również trudniejsze do usunięcia. Najważniejsze są:

- działalność gospodarcza;
- infrastruktura komunalna, jak np. wprowadzanie ruchu tranzytowego samochodów przez obszary historycznych miejscowości itp.;
- zagospodarowanie przestrzenne, z dopuszczeniem np. inwestycji wielkoobszarowych i obiektów wielkogabarytowych, degradujących ekspozycję obiektów historycznych lub zakłócających łączność widokową i kompozycyjną pomiędzy obiektami zabytkowymi;
- skażenia atmosferyczne i zanieczyszczenia wód oraz zachwianie gospodarki wodnej.

Przyczyny ogólne, powodujące uszkodzenie lub zniszczenie obiektów zabytkowych to m.in.:

- działanie czasu;
- klęski losowe, jak np. wichury, trąby powietrzne, powodzie itp.;
- zmiany kierunków artystycznych;
- warunki atmosferyczne;
- działanie biologiczne;
- rozwój teorii konserwatorskich, poprzez stosowanie technologii konserwatorskich, które w dłuższej perspektywie czasowej są szkodliwe dla zabytku.

6.2. INSTYTUCJE KULTURY

BIBLIOTEKA PUBLICZNA W BROKU

Na terenie Gminy w Broku funkcjonuje Biblioteka Publiczna. Całkowity księgozbiór biblioteki w 2022 r. wyniósł ok. 14,7 tys. wolumenów, z której wypożyczono łącznie 5 620 książek, natomiast z samej biblioteki korzystało 411 czytelników⁴⁴. Dodatkowo biblioteka posiada zbiory specjalne w postaci tzw. audiobook-ów i liczbie 121 sztuk.

Ponadto organizowane są tutaj konkursy, wystawy, spotkania autorskie, lekcje biblioteczne, zajęcia artystyczne, natomiast sama biblioteka ściśle współpracuje z instytucjami i organizacjami funkcjonującymi na terenie gminy Brok⁴⁵.

KLUB SENIORA

Klub „Senior+” funkcjonuje od 2018 roku, natomiast główną przesłanką do jego utworzenia była potrzeba integracji i aktywizacji społecznej oraz zaspokajania potrzeb kulturalnych środowiska osób starszych, w tym oferty prozdrowotnej, edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej itp. Spotkania w Klubie Seniora w 2022 roku odbywały się 3 razy w tygodniu. Warto nadmienić, iż w ramach działalności Klubu organizowane były m.in. wyjazdy na seanse filmowe do kina w Ostrowi Mazowieckiej, wieczory taneczne oraz spotkania przy ognisku⁴⁶.

⁴⁴ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

⁴⁵ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Brok za 2022 r., 2023.

⁴⁶ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Brok za 2022 r., 2023.

6.3. LOKALNE DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

W 2022 r. na terenie gminy Brok zorganizowane zostały liczne wydarzenia kulturalne, społeczne i promocyjne. W okresie letnim odbyły się tutaj Dni Broku i Puszczy Białej, podczas których miały miejsca liczne atrakcje, występy oraz koncerty. W programie obchodów odbył się również największy w regionie Festiwal Kultury Kurpiowskiej.

Organizowane są ponadto Obchody Świąt Narodowych i Rocznicowych tzn. Narodowy Dzień Pamięci „Żołnierzy Wyklętych”, Rocznic Zbrodni Katyńskiej oraz Katastrofy Smoleńskiej, Rocznic uchwalenia Konstytucji 3 maja i Obchody Narodowego Święta Niepodległości.

Podsumowując, wydarzenia organizowane na terenie gminy Brok cieszą się dużym uznaniem i zainteresowaniem zarówno wśród miejscowej społeczności, jak również wśród turystów i mieszkańców sąsiednich gmin.

6.4. WNIOSKI

- ! Obecność obiektów zabytkowych (m.in. obiekty wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków).
- ! Zły stan techniczny niektórych obiektów ujętych w ewidencji zabytków, powodujący stopniowe niszczenie obiektów tradycyjnej zabudowy.
- ! Obecność instytucji kultury na terenie Gminy.
- ! Licznie organizowane wydarzenia i imprezy kulturalne dla różnych grup wiekowych, realizowane w ramach promowania i upowszechniania historii oraz integracji lokalnej społeczności.

7 SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA

7.1. INFRASTRUKTURA SPORTOWO-REKREACYJNA I JEJ WYKORZYSTANIE

Do obiektów zaplecza sportowo-rekreacyjnego w gminie Brok zalicza się⁴⁷:

- hala sportowa przy ZPPO w Broku;
- boisko do piłki nożnej przy ZPPO w Broku;
- place zabaw w Broku i Kaczkowie Starym;
- park linowy w Broku.

Gminna baza sportowo-rekreacyjna służy rozwojowi aktywności fizycznej, ruchowej i psychicznej, nauki współpracy i współzawodnictwa mieszkańców, którzy mogą korzystać z infrastruktury sportowej w sposób indywidualny lub zorganizowany. Warty podkreślenia jest także rola placów zabaw i siłowni zewnętrznych, jako czynników korzystnych dla najmłodszych mieszkańców oraz całych rodzin.

W 2022 r. na terenie gminy Brok funkcjonował 1 klub sportowy, w którym ćwiczyło łącznie 40 osób (30 chłopców i 10 dziewcząt)⁴⁸.

7.2. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

7.2.1. WALORY PRZYRODNICZE

Wśród walorów przyrodniczych na terenie gminy Brok wyróżnia się:

- walory wód powierzchniowych:
 - rzeka Bug, wykazująca potencjał w zakresie turystyki kwalifikowanej (szlaki turystyki wodnej, z możliwością realizacji szlaków turystyki pieszo-rowerowe w obrębie jej doliny, a także wędkarstwo) oraz turystyki wypoczynkowej (urządzone miejsca rekreacji i wypoczynku);
- ogólnie dobry stan środowiska przyrodniczego, w tym sprzyjające warunki bioklimatyczne, właściwy stan powietrza atmosferycznego (poza okresowo występującą niską emisją), a także leśny charakter Gminy, wpływający pozytywnie na potencjał w zakresie turystyki wypoczynkowej i kwalifikowanej (krajoznawczej, pieszo-rowerowej);
- unikatowe zbiorowiska roślinne, w szczególności przestrzenie leśne o zróżnicowanym drzewostanie (w tym lasy iglaste, zwłaszcza bory świeże Puszczy Białej, sprzyjające pobytowi ludzi), osobliwości flory i fauny (wartościowe torfowiska, tereny zalewowe rzeki Bug, bogactwo ssaków leśnych i ptactwa), sprzyjające potencjalnemu rozwojowi turystyki kwalifikowanej (przyrodniczej, pieszo-rowerowej);
- zwarte zbiorowiska leśne Puszczy Białej i otwarte przestrzenie łąkowo-pastwiskowe, z bogactwem zwierząt łownych, wykazujące potencjał w zakresie turystyki kwalifikowanej (łowiectwo).

Warto zaznaczyć, iż Gminę cechuje niewielka gęstość zaludnienia, co jest niewątpliwym atutem dla turystów szukających wyciszenia i spokoju. Ponadto brak znaczących emitorów zanieczyszczeń stwarza korzystne warunki aerosanitarne Gminy.

⁴⁷ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku.

⁴⁸ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2020 r.

7.2.2. WALORY ANTROPOGENICZNE

Wśród walorów antropogenicznych, na terenie Gminy wyróżnia się zabytki architektury i budownictwa, w tym zwłaszcza ruiny pałacu biskupów Płockich w Broku wraz z parkiem, zabytkowe cmentarze (w tym żydowski), Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja oraz układ urbanistyczny miasta Brok. Do walorów antropogenicznych uznać można także działalność gminnych ośrodków kultury, w tym poprzez organizację licznych wydarzeń i imprez integrujących mieszkańców i turystów.

Ponadto za atrakcje turystyczne można uznać szlaki turystyczne przebiegające przez teren Gminy⁴⁹:

- ponadregionalny szlak rowerowy wzdłuż Bugu – stanowi element sieci szkieletowej tras rowerowych województwa mazowieckiego; funkcjonuje w oparciu o istniejący układ drogowy, realizowany w postaci pasów dla rowerów lub asfaltowym poboczem;
- łącznikowy szlak rowerowy – funkcjonuje w oparciu o drogę krajową nr 50, realizowany w postaci wydzielonej drogi dla rowerów w pasie drogowym lub pasów ruchu dla rowerów lub asfaltowym poboczem;
- powiatowa ścieżka im. W.B. Jastrzębowskiego – trasa o długości ok. 13 km, z urządzonymi miejscami odpoczynku, prowadząca z Ostrowi Mazowieckiej, przez Nową Grabownicę i dalej w granicach gminy Brok przez kompleksy leśne Puszczy Białej, prowadząc w okolice ruin Zamku Biskupów Płockich w Broku i kończąc przebieg brokowskiej plaży;
- Szlak Książąt Mazowieckich – przebiega od Siedlec przez Węgrów i Liw oraz Brok do Ostrowi Mazowieckiej. Na terenie Gminy funkcjonuje w oparciu o drogę krajową nr 50 oraz odpowiednie oznaczenie i promocję;

7.2.3. BAZA MATERIALNA TURYSTYKI

Gminną bazę noclegową tworzą wszelkie obiekty i urządzenia umożliwiające nocleg poza miejscem zamieszkania, do których należą m.in. hotel, miejsca noclegowe w zajazdach gastronomicznych, miejsca noclegowe prywatne, gospodarstwa agroturystyczne oraz kamping i pole namiotowe. Warto nadmienić, iż baza noclegowa w Gminie jest stosunkowo dobrze rozwinięta. Znajduje się tutaj kilka ośrodków wypoczynkowych, liczne domki letniskowe (głównie w pobliżu największych lasów), kwatery agroturystyczne oraz ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy.

Gminną bazę żywieniową stanowią wszelkie obiekty gastronomiczne służące zaspokojeniu potrzeb żywnościowych turystów, takie jak restauracje, kawiarnie, bary, punkty gastronomiczne. Do grupy tej zalicza się również zakłady zaopatrujące odwiedzających w artykuły żywnościowe.

Na bazę komunikacyjną składa się sieć połączeń, dróg i szlaków komunikacyjnych. Poziom rozwinięcia bazy komunikacyjnej stanowi o dostępności oraz łatwości poruszania się po obszarze Gminy przez potencjalnych turystów.

Do bazy komunikacyjnej gminy Brok w szczególności zalicza się:

- sieć dróg publicznych, w tym droga ekspresowa S8, droga krajowa nr 50, droga wojewódzka nr 694 oraz drogi powiatowe i gminne;
- przystanki autobusowe,

Do bazy towarzyszącej zalicza się wszelkiego rodzaju urządzenia sportowo-rekreacyjne obszaru turystycznego, które pozwalają turystom na uprawianie różnych form rekreacji. Infrastrukturę sportowo-rekreacyjną opisano we wcześniejszej części (rozd. 7.1.). Ponadto, w zakres bazy towarzyszącej wchodzi cała gminna infrastruktura techniczna (wodociągi, sieć energetyczna) oraz społeczna (przychodnie, apteki, biblioteka, poczta).

⁴⁹ Materiał źródłowy: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brok,

Atrakcje turystyczne stanowią wszelkiego rodzaju obiekty będące przedmiotem zainteresowania turystycznego i wpływające na natężenie ruchu turystycznego. Do gminnych atrakcji turystycznych zaliczyć zatem można wszystkie wyżej wymienione formy i obiekty pod warunkiem, że są one związane z Gminą (np. z kulturą mieszkańców), na ich temat dostępne są informacje turystyczne (np. w postaci ulotek, informacji internetowej, oznaczenia kartograficznego) oraz w sposób realny wpływają na wzrost ruchu turystycznego.

7.3. WNIOSKI

- ! Stosunkowo liczne obiekty sportowo-rekreacyjne (hala sportowa i boisko do piłki nożnej przy szkole ZPPO w Broku, place zabaw, siłownia zewnętrzna, park linowy).
- ! Funkcjonujący na terenie Gminy klub sportowy.
- ! Brak rozbudowanej oferty turystycznej poza okresem wakacyjnym.
- ! Sprzyjające walory przyrodnicze, wykazujące potencjał do rozwoju funkcji sportowo-turystycznej.
- ! Stosunkowo wysokie walory antropogeniczne, zwłaszcza kulturowe (obecność obiektów i obszarów zabytkowych).
- ! Rozbudowana baza noclegowa (ośrodki wypoczynkowe, kwatery agroturystyczne, domki letniskowe, ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy).
- ! Zasobność w obiekty bazy turystycznej.

8 PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

8.1. PLANOWANIE PRZESTRZENNE W GMINIE

8.1.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Studium stanowi nadrzędny dokument planistyczny na szczeblu gminnym. Zawiera generalne zasady zagospodarowania przestrzennego oraz wytyczne, którymi należy kierować się w kreowaniu polityki przestrzennej. Studium nie jest aktem prawa miejscowego, stanowi natomiast wiążącą wytyczną (podstawę) do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Obowiązujące aktualnie Studium przyjęto Uchwałą Nr XV/133/2021 Rady Gminy w Broku z dnia 18 lutego 2021 r. w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brok. Studium definiuje kierunki polityki przestrzennej Gminy w zakresie:

- użytkowania i kierunków zagospodarowania terenów (w tym wskaźników);
- terenów wyłączonych spod zabudowy oraz z ograniczeniem zabudowy;
- obszarów oraz zasad ochrony środowiska i jego zasobów oraz ochrony przyrody;
- obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk;
- rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej (komunikacji, zaopatrzenia w wodę, odprowadzania ścieków, gazownictwa, energetyki, telekomunikacji, ciepłownictwa, gospodarki odpadami);
- obszarów, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym;
- obszarów, na których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego;
- obszarów przestrzeni publicznej;
- obszarów, na których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w tym obszarów wymagających zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne;
- zasad kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej (obszarów ochrony gruntów rolnych i leśnych);
- obszarów szczególnego zagrożenia powodzią oraz obszarów osuwania się mas ziemnych;
- obiektów lub obszarów, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny;
- obszarów pomników zakłady i ich stref ochronnych oraz obowiązujących dla nich ograniczeń prowadzenia działalności gospodarczej;
- obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji;
- obszarów zdegradowanych;
- granic terenów zamkniętych i ich stref ochronnych.

Celem dokumentu jest określenie polityki przestrzennej na obszarze gminy Brok, w nawiązaniu do celów i kierunków polityki przestrzennej regionu, uwzględniając jednocześnie uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska i dotychczasowego zagospodarowania terenów.

Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw wprowadza nowe przepisy dotyczące hierarchii dokumentów planistycznych w gminach w Polsce. Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zastąpione zostaną przez plany ogólne gmin (które stanowić będą w odróżnieniu od

studiów akty prawa miejscowego) oraz, po części, przez strategie rozwoju (zwłaszcza w zakresie ustaleń dotyczących polityki rozwoju).

8.1.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Głównym narzędziem w kształtowaniu ładu przestrzennego są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Uregulowane zasady zagospodarowania przestrzennego posiadają niektóre fragmenty miejscowości, które obejmują obszar 272 ha, co stanowi 2,5% całkowitej powierzchni Gminy⁵⁰.

Na terenie Gminy pierwotnie obowiązywał jeden miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczący miasta Brok przyjęty uchwałą nr X/29/89 Rady Narodowej Miasta i Gminy Brok z dnia października 1989 r., jednak obowiązują aktualnie jego cztery zmiany przyjęte następującymi uchwałami⁵¹:

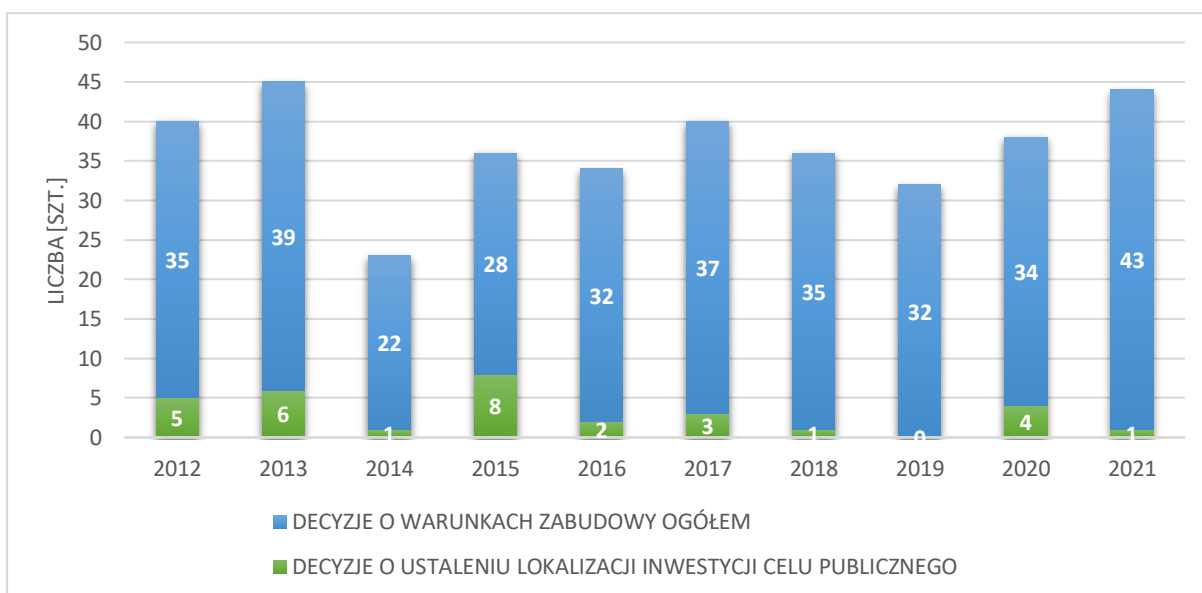
- Uchwała Nr XX/93/2001 Rady Gminy Brok z dnia 27 lutego 2001 r. w sprawie zmiany nr 1 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Brok – obręb 0001 Brok,
- Uchwała Nr XX/94/2001 Rady Gminy Brok z dnia 27 lutego 2001 r. w sprawie zmiany nr 1 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Brok – obręb 0001 Bojany,
- Uchwała Nr XX/95/2001 Rady Gminy Brok z dnia 27 lutego 2001 r. w sprawie zmiany nr 2 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Brok – obręby 0003 Kaczkowo Nowe i 0005 Kaczkowo Stare,
- Uchwała Nr XX/96/2001 Rady Gminy Brok z dnia 27 lutego 2001 r. w sprawie zmiany nr 3 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Brok – obręby 0002 Laskowizna i 0004 Puzdrowizna.

8.1.3. DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO

W obszarach nie objętych ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego realizacja inwestycji możliwa jest po uzyskaniu decyzji o warunkach zabudowy lub decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Dynamika liczby wydawanych decyzji na przestrzeni lat przedstawia się następująco:

⁵⁰ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

⁵¹ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Brok za 2021 r.

Ryc. 31 Wydane w Gminie decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w latach 2012-2021

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Średnio w analizowanych latach wydanych zostało ok. 37 decyzji/rok, z czego ok. 34 decyzje wz/rok i 3 decyzje icp/rok. Na uwagę zasługuje fakt, że co roku liczba wydanych decyzji wz w porównaniu do decyzji icp była co najmniej 3-krotnie większa. Zważając na niski stopień pokrycia Gminy miejscowymi planami miejscowymi można określić coroczną liczbę wydawanych decyzji wz jako nieliczną.

W odniesieniu do decyzji ustalenia warunków zabudowy na przestrzeni omawianego okresu średnio 21 decyzji rocznie dotyczyło zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, dla inwestycji usługowych były to średnio 2 decyzje rocznie, zaś dla innej zabudowy średnio ok. 11 decyzji na rok.

8.2. STRUKTURA OSADNICZA

Najistotniejszym i najbardziej zaludnionym ośrodkiem funkcjonalnym jest miasto Brok. W obrębie Broku skupiają się funkcje administracyjne, edukacyjne, kulturowe, handlowo-gospodarcze oraz mieszkaniowe i rolnicze. Ponadto świadczone są usługi medyczne i ochrony zdrowia, a także znajdują się obiekty o charakterze sportowo-rekreacyjnym. Miasto odznacza się zwartym charakterem istniejącej zabudowy.

Za „ośrodki wspomagające” uznano miejscowości odznaczające się najwyższym zaludnieniem (zaraz po Broku) oraz miejscowości wspomagające „centrum funkcjonalne” na tle turystyczno-wypoczynkowym, kulturowym, czy handlowo-gospodarczym, tj.: Bojany, Brzostowa, Kaczkowo Nowe, Kaczkowo Stare, Laskowizna i Puzdrowizna.

Pozostałe miejscowości pełnią głównie funkcje rolnicze i mieszkalne oraz odznaczają się niskim lub bardzo niskim stopniem zaludnienia i przeważnie rozproszoną zabudową.

8.3. REWITALIZACJA

Według ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Rada Gminy wyznacza, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek

wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji. Wniosek o wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zawiera wskazanie granic tych obszarów wykonane na mapie w skali co najmniej 1:5000, sporządzonej z wykorzystaniem treści mapy zasadniczej, a w przypadku jej braku – z wykorzystaniem treści mapy ewidencyjnej.

Aktualnie obowiązuje Program Rewitalizacji na terenie miasta Brok 2023 z perspektywą do 2030 przyjęty uchwałą Nr XVII/112/2017 Rady Gminy w Broku z dnia 9 lutego 2017 r., który *ze względu na specyfikę obszaru rewitalizacji, silnie oddziałujący na całą społeczność, odnosi się do wizji całej gminy.*

W ramach Programu sformułowano wizję zakładającą, że: *Brok będzie atrakcyjnym miejscem do wypoczynku i bazą dla alternatywnej turystyki, opartej o walory środowiskowe gminy. Brok będzie wykorzystywał swoje unikatowe położenie w dolinie Bugu, w otoczeniu lasów, łąk i torfowisk. Dzięki licznym turystom - przyrodnikom będą rozwijały się lokalne małe biznesy, obsługujące przyjeżdżających gości. Brok będzie zapewniał dobre warunki do życia i spędzania wolnego czasu. Mieszkańcy aktywnie będą uczestniczyć w tworzeniu nowej marki Broku. Obszar rewitalizacji dzięki oddziaływaniu na całą gminę, stanie się kołem zamachowym dla jej rozwoju.*

Najważniejszą misją realizacji Programu Rewitalizacji jest „ożywienie Broku” pod kątem społeczno-gospodarczym. Mają ku temu prowadzić cztery główne cele strategiczne wraz z ich celami operacyjnymi⁵²:

- Brok zapewnia spójność społeczną.
- Zwiększenie przedsiębiorczości mieszkańców gminy w oparciu o potencjały obszaru rewitalizacji.
- Brok zapewnia dobrą jakość życia i wypoczynku.
- Brok zapewnia dobrą jakość środowiska poprzez instalacje OZE w budynkach użyteczności publicznej, rozwój sieci kanalizacyjnej.

8.4. OBSZARY ZINTEGROWANEGO INWESTOWANIA I WYKLUCZENIA Z INWESTOWANIA

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) stanowią formę współpracy, w ramach której partnerstwa miast i otaczających je gmin oraz władze województw będą wspólnie przeprowadzać projekty finansowane z Funduszy Europejskich. Ponadto celem wdrażania instrumentu ZIT jest również budowanie partnerstwa i współpracy w ramach obszaru funkcjonalnego oraz wspieranie współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy Związkami ZIT zarówno w poszczególnych województwach, jak i na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Istotne jest także wspieranie rozwoju kompetencji samorządu terytorialnego niezbędnych do przygotowania i wdrażania strategii, w tym strategii ZIT lub strategii rozwoju ponadlokalnego.

W ramach ZIT możliwe są następujące formy partnerstwa⁵³:

- stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego;
- porozumienie międzygminne;
- związek międzygminny, powiatowy lub powiatowo-gminny;
- związek metropolitalny województwa.

Regionalne Inwestycje Terytorialne (RIT) stanowią element wdrażania funduszy europejskich, dzięki którym część środków pozostawiona jest w zarządzaniu związków lokalnych samorządów.

Obszar gminy Brok położony jest poza obszarem Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) i Regionalnych Inwestycji Terytorialnych (RIT).

⁵² Materiał źródłowy: Program Rewitalizacji miasta Brok 2023 z perspektywą do 2030.

⁵³ Materiał źródłowy: Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;

8.5. OBSZARY ROZMIESZCZENIA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM

Zgodnie z ustaleniami obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego⁵⁴ na terenie gminy Brok, planowane są następujące inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym:

- inwestycje celu publicznego w zakresie infrastruktury transportowej:
 - rozbudowa drogi woj. nr 694 Przyjmy-Brok - gr. woj. od km 26+496 do km 28+042,70 w m. Małkinia Górna – poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego;
- inwestycje celu publicznego w zakresie gospodarki wodnej i ochrony przeciwpowodziowej:
 - odbudowa wałów rzeki Bug dla ochrony obszaru Morzyczyn – Brok,
 - odbudowa wałów rzeki Bug dla ochrony obszaru Brok - Szumin.

Ponadto w zakresie żeglugi śródlądowej planowane jest użegłowanie drogi wodnej E40:

- budowa drogi wodnej E40 Morze Bałtyckie - Morze Czarne obejmującej na terenie województwa rzekę Wisłę, rzekę Narew oraz rzekę Bug.

8.6. WNIOSKI

- ! Obecność obiektów i obszarów wymagających poprawy estetyki zainwestowania.
- ! Układ urbanistyczny miasta Brok, wpisany do ewidencji zabytków.
- ! Niski stopień pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (ok. 2,5%) – oparcie większości inwestycji budowlanych, publicznych i prywatnych, na doraźnych decyzjach administracyjnych wz/icp.
- ! Zwarta struktura przestrzenna zabudowy znacznej części miejscowości, w tym miasta Brok.

⁵⁴ Uchwała nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. w sprawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

9 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

9.1. PODMIOTY I INSTYTUCJE REALIZUJĄCE ZADANIA Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA

Zadania własne Gminy w zakresie zaspokajania potrzeb zbiorowych wspólnoty w ramach porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, a także ochrony przeciwpożarowej wskazane są w Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Na bezpieczeństwo publiczne wpływa ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, głównie w stanach nadzwyczajnych.

Podmioty które są odpowiedzialne za kwestie bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy Brok to Burmistrz, Policja, Ochotnicza Straż Pożarna i Straż Leśna.

Zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego, porządku i opieki nad bezpieczeństwem ludzi i ich mienia sprawuje Dzielnicowy Gminy Brok. Ponadto w budynku wielofunkcyjnym przy ul. Pułtуска 22 w Broku funkcjonuje tzw. Policyjny Punkt Przyjęć Interesantów. Najbliższy komisariat znajduje się w Małkini Górnej, natomiast Komenda Powiatowa Policji ma swoją siedzibę w Ostrowi Mazowieckiej⁵⁵.

Na terenie gminy Brok, zadania w zakresie bezpieczeństwa przeciwpożarowego, realizują jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, wyposażone są w podstawowy sprzęt ratownictwa przeciwpożarowego, w tym:⁵⁶ OSP w Broku.

9.2. PRZESTĘPCZOŚĆ

Na terenie gminy Brok obserwuje się utrzymujący się poziom przestępczości na przestrzeni ostatnich lat (zob. tabela poniżej). Biorąc pod uwagę charakter popełnianych przestępstw wynika, iż przeważają zazwyczaj przestępstwa o charakterze kryminalnym oraz w dalszej kolejności przeciwko mieniu.

Tab. 20 Liczba stwierdzonych przestępstw na terenie gminy Brok w latach 2013-2022

ROK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
LICZBA PRZESTĘPSTW	70	54	43	48	41	42	44	64	43	56

Materiał źródłowy: www.polskawliczbach.pl/

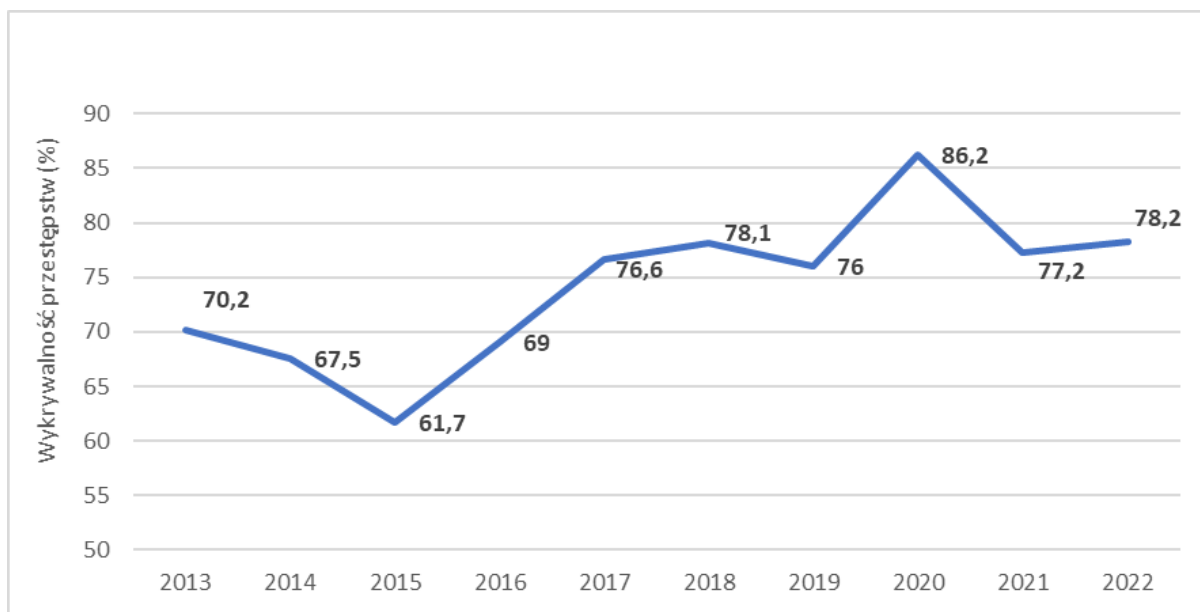
W roku 2022 r. stwierdzono 56 przestępstw, co oznacza, że w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odnotowano średnio 21,28 przestępstw. Wskaźnik ten jest nieznacznie niższy niż średnia dla kraju (22,81) oraz województwa mazowieckiego (23,3).

Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw w Gminie wynosi ok. 78,2%, co jest wartością wyższą w stosunku do średniej dla kraju (ok. 71%) i województwa mazowieckiego (63%)⁵⁷. Jednocześnie na przestrzeni ostatnich lat wskaźnik ten wykazuje tendencje wzrostową:

⁵⁵ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Brok za 2022 r.

⁵⁶ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku.

⁵⁷ Materiał źródłowy: <https://www.polskawliczbach.pl/>

Ryc. 32 Wykrywalność sprawców popełnionych przestępstw w gminie w Brok w latach 2013-2022

Materiał źródłowy: <https://www.polskawliczbach.pl/>

Powyższe dane świadczą o stosunkowo wysokim poziomie bezpieczeństwa na terenie Gminy.

9.3. ZAGROŻENIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO

Potencjalne zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia, wynikające z położenia geograficznego, dotyczyć mogą przede wszystkim środowiska naturalnego, działalności człowieka, a także zdarzeń spowodowanych działaniem sił przyrody.

9.3.1. ZAGROŻENIE ZANIECZYSZCZENIEM POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

Główną przyczyną zanieczyszczenia powietrza w gminie Brok jest tzw. emisja powierzchniowa związana z indywidualnym ogrzewaniem budynków. Wzmożona emisja zanieczyszczeń ze źródeł komunalnych spowodowana jest spalaniem słabej jakości materiału grzewczego w mało wydajnych kotłach oraz nierzadko, spalaniem odpadów. Zagrożenie dodatkowo potęgują okresy niekorzystnych warunków klimatycznych w okresie zimowym (długotrwałe okresy chłodu lub ekstremalnie niskie temperatury).

Zagrożeniem dla powietrza atmosferycznego jest także tzw. emisja liniowa, związana z transportem samochodowym i emisją spalin. Zagrożenie to uzależnione jest od charakterystyki ruchu, rodzaju pojazdów i stosowanego w nich paliwa oraz rodzaju i jakości nawierzchni tras. Na terenie gminy Brok najbardziej zagrożone emisją liniową są tereny mieszkaniowe, przez które przebiegają drogi o relatywnie największym nasileniu ruchu pojazdów silnikowych, tzn. droga krajowa nr 50 oraz droga wojewódzka nr 694. Zagrożenie w wyraźnie mniejszym stopniu dotyczy dróg powiatowych i gminnych.

Stosunkowo niewielkie jest zagrożenie tzw. emisją punktową. Ten rodzaj emisji związany jest z energetycznym spalaniem paliw i procesami technologicznymi (odprowadzającymi substancje do powietrza za pośrednictwem emitorów w sposób zorganizowany), a na terenie gminy Brok nie występują zakłady szczególnie uciążliwe dla środowiska.

Ponadto jako potencjalne zagrożenie dla jakości powietrza można wskazać zagrożenia naturalne, związane z procesami i zagrożeniami przyrodniczymi takimi jak np. pożary lasów, erozja gleb, pylenie z terenów zielonych.

9.3.2. ZAGROŻENIE ZMIANAMI KLIMATU

Problematyka zmian klimatu stanowi jeden z kluczowych aspektów politycznych, społecznych i gospodarczych. Klimat na Ziemi zmieniał się wielokrotnie, przechodząc długie okresy zlodowacenia i wyższych temperatur. Od początku XX wieku temperatura na Ziemi zaczęła stopniowo wzrastać, a trend ten utrzymuje się do dzisiaj. Prognozuje się dalszy wzrost średniej temperatury, który z największą intensywnością wystąpi na półkuli północnej, zwłaszcza na obszarach polarnych.

Globalne zmiany klimatyczne zauważalne są także w gminie Brok. Analizując wybrane lata (2014 r., 2017 r., 2019 r.) można zauważyć, że w porównaniu do okresu wielolecia 1971-2000, w rejonie Gminy wystąpiło:

- ocieplenie (wzrostem średniej rocznej temperatury powietrza),
- okresowe zmniejszenie ilości opadów, w tym wydłużenie okresów suchych,
- coraz częstsze występowaniem ekstremalnych zjawisk pogodowych w postaci:
 - intensywnych burz i nawałnic,
 - gradobić,
 - huraganowych wiatrów i trąb powietrznych,
- zwiększenie średniego, rocznego usłonecznienia.

Prognozuje się, że postępujące zmiany klimatu będą miały zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki, przy czym dominować będą konsekwencje negatywne⁵⁸:

- do najważniejszych skutków pozytywnych należeć będą m.in.:
 - wydłużenie okresu wegetacyjnego,
 - skrócenie okresu grzewczego,
 - wydłużenie sezonu turystycznego,
- do najważniejszych skutków negatywnych należeć będą m.in.:
 - niekorzystne zmiany hydrologiczne (a co za tym idzie niekorzystny wpływ na różnorodność biologiczną i siedliska przyrodnicze),
 - zwiększenie częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych i katastrof;
 - nasilenie się zjawiska eutrofizacji wód,
 - zwiększenie zagrożenia dla życia i zdrowia w wyniku stresu termicznego i wzrostu zanieczyszczeń powietrza,
 - większe zapotrzebowanie na energię elektryczną w porze letniej, czy też zmniejszenie potencjału chłodniczego elektrowni czego skutkiem będzie spadek mocy produkcyjnej.

9.3.3. ZAGROŻENIE ZALEWOWE

ZAGROŻENIE ZJAWISKIEM POWODZI

Zgodnie z ustawą Prawo wodne przez obszary szczególnego zagrożenia powodzią rozumie się tereny:

- na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,

⁵⁸ Materiał źródłowy: Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, 2012, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.

- między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano trasę wału przeciwpowodziowego, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 244 (w/w Ustawy), stanowiące działki ewidencyjne,
- pasa technicznego.

W celu zwiększenia bezpieczeństwa obywateli oraz ograniczenia negatywnych skutków powodzi, zgodnie z zapisami Dyrektywy Powodziowej oraz ustawy Prawo wodne, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej sporządza tzw. plany zarządzania ryzykiem powodziowym (PZRP) dla obszarów dorzeczy i regionów wodnych. Prace nad planami zostały poprzedzone przygotowaniem wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP) oraz map zagrożenia powodziowego (MZP) i map ryzyka powodziowego (MRP). Celem planów zarządzania ryzykiem powodziowym jest ograniczenie skutków powodzi dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, poprzez realizację wybranych działań służących minimalizacji zidentyfikowanych zagrożeń. Działania te, muszą także prowadzić do obniżania strat powodziowych. Obowiązek sporządzenia planów wynika z Dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, tzw. Dyrektywy Powodziowej. Zgodnie z ustawą Prawo wodne za opracowanie planów odpowiedzialny jest prezes KZGW na poziomie obszarów dorzeczy oraz dyrektorzy poszczególnych RZGW dla regionów wodnych⁵⁹.

W części gminy Brok, w dolinie Bugu oraz dolinie Broku (Broczyska) wyznaczony został obszar szczególnego zagrożenia powodzią. Jego zasięg zidentyfikowany został na podstawie map zagrożenia powodziowego (MZP) opracowanych przez RZGW. Obszar szczególnego zagrożenia powodzią w granicach Gminy obejmuje obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie (raz na 100 lat) oraz obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie (raz na 10 lat)⁶⁰.

Aby przeciwdziałać zagrożeniu bezpieczeństwa ludności i jej mienia w obszarze szczególnie zagrożonym powodzią nie powinno lokalizować się nowej zabudowy stale związanej z gruntem, a ewentualne odstępstwo od zakazu zabudowy w obszarze szczególnego zagrożenia powodzią w terenach istniejącej zabudowy lub dla obiektów niezbędnej infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, może nastąpić za zgodą właściwych organów, stosownie do przepisów prawa.

W stosunku do obszaru szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują przepisy zawarte w ustawie z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne. Ponadto obowiązują ustalenia Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r., Dz.U.2023 poz. 300) oraz ustalenia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru Dorzecza Wisły (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r., Dz.U.2022 poz. 2379).

Główne, naturalne przyczyny powodzi to:

- długotrwałe opady atmosferyczne lub krótkotrwałe opady o bardzo wysokiej intensywności;
- gwałtowne topnienie śniegu.

Przyczyny wywołane działalnością człowieka to przede wszystkim:

- awarie i katastrofy urządzeń i budowli hydrotechnicznych, stanowiących osłony przeciwpowodziowe;
- nadmierny spływ wód powierzchniowych do odbiorników nieprzystosowanych do tego zjawiska, wywołany uszczelnieniem dużych obszarów zurbanizowanych;
- regulacja rzek prowadzona bez należytej oceny jej skutków.

Powodzie mogą powodować duże straty materialne (zniszczenia lub uszkodzenia budynków i infrastruktury, zniszczenia pól uprawnych i pastwisk, uszkodzenia roślin). W przypadku terenów

⁵⁹ Materiał źródłowy: Dane Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Lublinie.

⁶⁰ Obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie zawierają się wewnątrz obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie. Zatem zewnętrzną granicą obszaru szczególnego zagrożenia powodzią są obszary o średnim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi.

zabudowy mieszkaniowej usytuowanych w zasięgu wód powodziowych, zagrożone jest również bezpieczeństwo i mienie zamieszkałej tam ludności.

Istotne znaczenie w kontekście zapobiegania lub minimalizacji skutków powodzi mają natomiast tereny rolnicze (głównie łąki i pastwiska) w dolinie Bugu i Broku, zlokalizowane w południowej oraz wschodniej części Gminy. Pełnią one rolę naturalnego rozlewiska rzeki i należy pozostawić je wolnymi od zabudowy. Ponadto istotną rolę w zatrzymywaniu wody powodziowej mają również tereny leśne i zadrzewione.

ZAGROŻENIE ZJAWISKIEM PODTAPIANIA

Poza zagrożeniem powodziowym, w granicach gminy Brok może dochodzić do zjawiska podtapiania terenu, na które potencjalnie narażone są tereny z płytko zalegającą wodą gruntową, zagłębienia terenu oraz obszary położone w dnach dolin rzecznych. Zjawisko to może być spowodowane przede wszystkim przez opady atmosferyczne lub gwałtowne topnienie dużej ilości pokrywy śnieżnej. Podtopienia mogą również wystąpić na skutek wahań poziomu wody gruntowej. W większości przypadków cykliczne, najczęściej wiosenne, podwyższone stany wód nie powodują strat gospodarczych z uwagi na fakt, że są to tereny wykorzystywane jako ekstensywne użytki zielone. Relatywnie najbardziej narażone na zjawisko podtopień (od wód gruntowych) są obszary zalewowe Bugu i rzeki Brok, co uwarunkowane jest ukształtowaniem terenu, warunkami podłoża i płytkim zaleganiem zwierciadła wody podziemnej.

9.3.4. ZAGROŻENIA RUCHAMI MASOWYMI

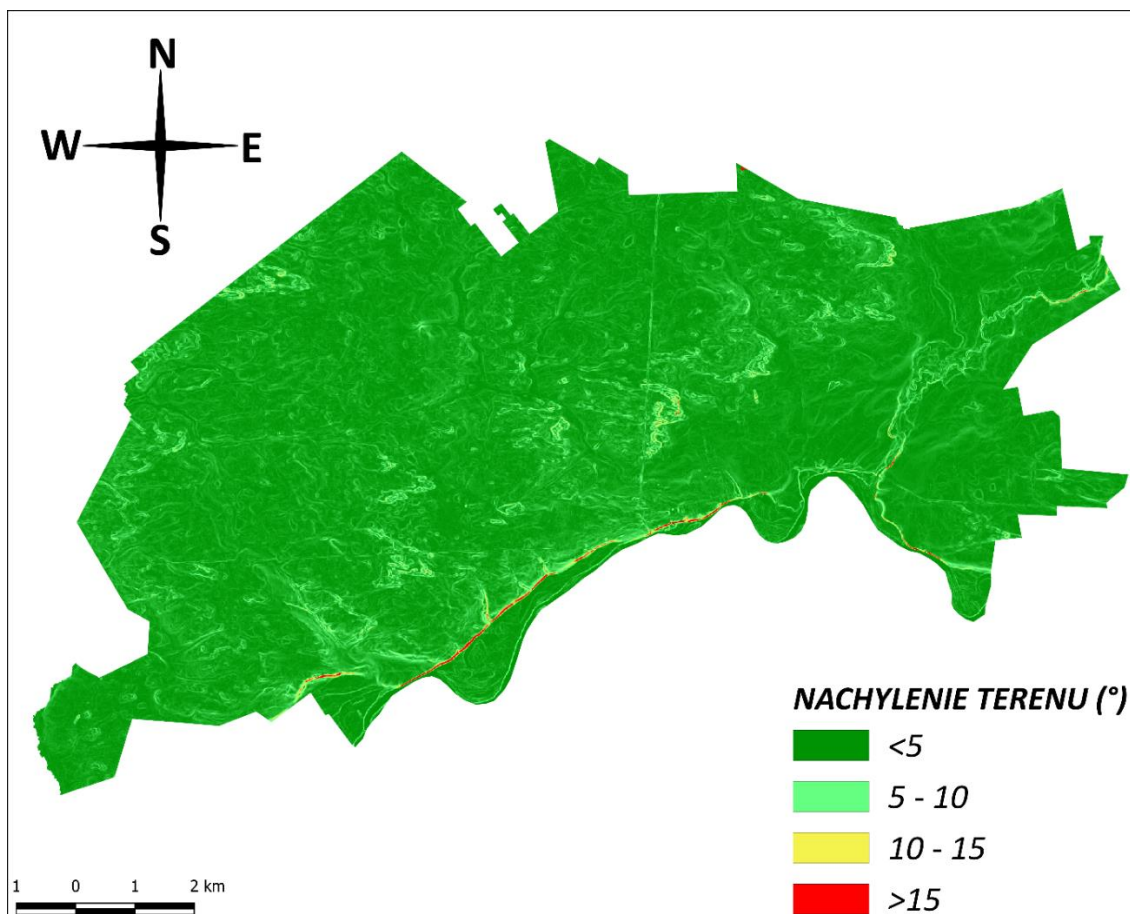
Zjawisko ruchów masowych związane jest przede wszystkim z budową geologiczną, warunkami geomorfologicznymi oraz czynnikami inicjującymi. Na ich rozwój wpływ mają intensywne opady atmosferyczne, infiltracja wód opadowych i roztopowych, erozja zboczy dolin i wąwozów, a także działalność antropogeniczna. Obszarem predysponowanym do występowania ruchów masowych jest zazwyczaj obszar, w którym uwarunkowania geologiczno-geomorfologiczne nie wykluczają rozwoju takich procesów w przyszłości⁶¹.

Przestrzeń gminy Brok posiada charakter lekko falisty (zdenudowana wysoczyzna morenowa i tereny sandrowe) lub równinny (Dolina Dolnego Bugu), gdzie spadki terenu zazwyczaj nie przekraczają 5°, często oscylując w okolicach 0,5-1,0°. Jedynie w rejonie skarpy doliny Bugu i w mniejszym stopniu, w rejonie zgrupowań piasków przewianych i wydym utrwalonych oraz doliny Broku (Broczyska), spadki terenowe osiągają wyższe wartości, do kilkunastu stopni.

Na obszarze gminy Brok występują tereny predysponowane do występowania ruchów masowych. Obejmują one najbardziej strome partie skarpy doliny Bugu w południowej części Gminy. Są to obszary o szczególnym zagrożeniu ruchami masowymi ziemi i spływami powierzchniowymi, zwłaszcza w przypadkach, gdy budują je utwory z luźnych piasków grubo i drobnozairnistych, całkowitych i głębokich piasków gliniastych i słabo gliniastych, czy piasków pylastych oraz, gdy nie są porośnięte roślinnością lub są porośnięte w niewystarczającym stopniu.

Nie mniej należy podkreślić, iż tereny o wyższych nachyleniach obejmują relatywnie niewielkie obszary, w związku z powyższym uwarunkowanie to nie będzie w sposób szczególnie znaczący oddziaływać na rozwój zagospodarowania przestrzennego gminy Brok.

⁶¹ Za publikacjami Państwowego Instytutu Geologicznego.

Ryc. 33 Poszczególne klasy nachylenia stoków na obszarze gminy Brok

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Numerycznego Modelu Terenu (NMT) z portalu geoportal.gov.pl

9.3.5. ZAGROŻENIA SUSZĄ I ZAGROŻENIE POŻAROWE

Gmina Brok w zróżnicowanym stopniu narażona jest na ryzyko wystąpienia suszy. Wynika to w dużej mierze z aktualnej struktury użytkowania terenu. Najmniejsze ryzyko wystąpienia suszy występuje w centralnej oraz północno-zachodniej części Gminy, gdzie znajduje się duży i zwarty kompleks leśny. Należy nadmienić, iż są to jednocześnie rejony w których istnieje realne niebezpieczeństwo wystąpienia pożaru. W przypadku niekorzystnych warunków wietrznych oraz upalnej i bezdeszczowej pogody może dojść do niekontrolowanego rozprzestrzeniania się ognia na większe pałacie lasów. Obszary umiarkowanie zagrożone suszą obejmują przede wszystkim rejony doliny rzecznej Bugu i Broku oraz lokalnych zagłębień terenowych, w których stale lub okresowo może gromadzić się woda. Obszary silnie zagrożone zjawiskiem suszy to przede wszystkim tereny rolnicze, gdzie pierwszy poziom wodonośny znajduje się stosunkowo głęboko.⁶²

W celu przeciwdziałania skutkom suszy na poziomie krajowym uchwalony został *Plan przeciwdziałania skutkom suszy (PPSS)*. Dokument ten sporządzony został na okres 6 lat (2021-2027). Jego opracowanie wynikało z postanowień dyrektyw i wytycznych unijnych oraz przepisów prawa krajowego (art. 183-185 ustawy Prawo wodne). Plan przeciwdziałania skutkom suszy posiada rangę rozporządzenia Ministra właściwego do spraw gospodarki wodne.

Zgodnie z art. 184 ustawy Prawo Wodne, Plan przeciwdziałania skutkom suszy obejmuje:

- 1) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- 2) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;

⁶² Materiał źródłowy: Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy.

- 3) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;
- 4) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Z uwagi na wyżej opisane zagrożenie, obowiązują stosowne plany przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych oraz plany przeciwdziałania skutkom suszy w dorzeczach.

Panujące długotrwałe susze przyczynić się mogą do przesuszenia runa leśnego oraz ściółki, czego przejawem może być wystąpienie pożaru. Pożary lasów niosą za sobą szereg negatywnych skutków dla środowiska przyrodniczego oraz człowieka (m.in. zniszczenie szaty roślinnej, w tym utrata siedlisk dla wielu gatunków zwierząt, degradacja naturalnego profilu glebowego, emisja dwutlenku węgla). Najbardziej narażone na ryzyko wystąpienia pożaru są kompleksy leśne zlokalizowane na terenach z głęboko zalegającą warstwą wodonośną.

Obszar gminy Brok w ponad 70% pokryty jest gruntami leśnymi. Niebezpieczeństwo wystąpienia pożarów leśnych jest zatem znaczne. Do głównych, potencjalnych przyczyn pożarów należy zaliczyć:

- nieostrożność osób dorosłych przy posługiwaniu się ogniem otwartym, w tym papierosy, zapalki;
- nieprawidłowa eksploatacja urządzeń ogrzewczych i instalacji;
- wady środków transportu oraz niezachowanie zasad bezpieczeństwa środków transportu;
- wyładowania atmosferyczne oraz inne ekstremalne zjawiska pogodowe jak huragany i silne wiatry;
- podpalenia;
- wypalanie traw.

Na podstawie danych GUS w 2021 roku na terenie gminy Brok odnotowano łącznie 8 pożarów, z czego wszystkie sklasyfikowane zostały jako „mały”. Wśród miejscowych zagrożeń wytypowano łącznie 31 zdarzeń, z czego: 3 dotyczyły silnego wiatru, 8 zdarzeń medycznych, 13 zdarzeń w komunikacji oraz 1 zdarzenie związane z opadem śniegu⁶³.

9.3.6. ZAGROŻENIE POWAŻNĄ AWARIĄ

Na terenie gminy Brok nie znajdują się zakłady zakwalifikowane jako potencjalni sprawcy poważnych awarii przemysłowych (zakłady o dużym ryzyku ZDR, zakłady o zwiększonym ryzyku ZZR, zakłady pozostałe PSPA)⁶⁴.

Zagrożenie wynikające z wystąpienia poważnej awarii przemysłowej jest stosunkowo niewielkie ze względu na brak dużych zakładów przemysłowych. Funkcjonują tutaj zakłady zajmujące się produkcją drutów oraz montażem produkcji stalowych. W przypadku awarii sprzętu lub wystąpienia innych zdarzeń losowych należy przestrzegać obowiązujących przepisów prawa, w tym regulaminów, a także powiadomić odpowiednie służby bezpieczeństwa. Do ewentualnych zagrożeń zaliczyć można również transport substancji niebezpiecznych w ruchu drogowym (substancje ropopochodne, gazy płynne). Przebieg przez teren Gminy ważnych szlaków komunikacyjnych (droga ekspresowa S8, krajowa nr 50, droga wojewódzka nr 694) stanowi nie tylko potencjał rozwojowy, ale także zwiększając możliwości wystąpienia zagrożeń związanych z transportem substancji niebezpiecznych.

⁶³ Materiał źródłowy: Dane GUS: Organizacja państwa i wymiar sprawiedliwości: Działalność jednostek ochrony przeciwpożarowej, stan na 31.12.2021 r.

⁶⁴ Materiał źródłowy: www.gios.gov.pl/

9.4. WNIOSKI

- ! Funkcjonujące na terenie Gminy podmioty i instytucje zaangażowane w zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego (zwłaszcza straż pożarna i policja).
- ! Utrzymujący się od kilku lat wskaźnik popełnianych przestępstw.
- ! Stosunkowo wysoka wykrywalność sprawców przestępstw.
- ! Występujące okresowo zjawisko niskiej emisji w obszarach zwartej zabudowy i związane z tym okresowe pogarszanie stanu sanitarnego powietrza (w sezonie grzewczym).
- ! Relatywnie czyste powietrze w skali roku, w tym brak dużych, punktowych emitorów zanieczyszczeń.
- ! Występowanie obszarów zagrożonych powodzią od rzeki Bug i Brok oraz podtopieniami od wód gruntowych.
- ! Obecność sieci melioracyjnej, jako obiekty służące przeciwdziałaniu skutkom potencjalnej powodzi.
- ! Obecność terenów predysponowanych do wystąpienia ruchów masowych (na niewielkich fragmentach obszaru Gminy).
- ! Znaczne zagrożenie suszą i związane z nią zagrożenia pożarowe.
- ! Niski poziom zagrożenia poważną awarią przemysłową, ze względu na brak dużych zakładów.
- ! Wystąpienie na odcinku drogi ekspresowej S8, drogi krajowej nr 50 oraz drogi wojewódzkiej nr 694 zagrożeń związanych z zwiększonym hałasem, zanieczyszczeniem powietrza oraz możliwością wystąpienia awarii (transport substancji niebezpiecznych).

10 POLITYKA SPOŁECZNA

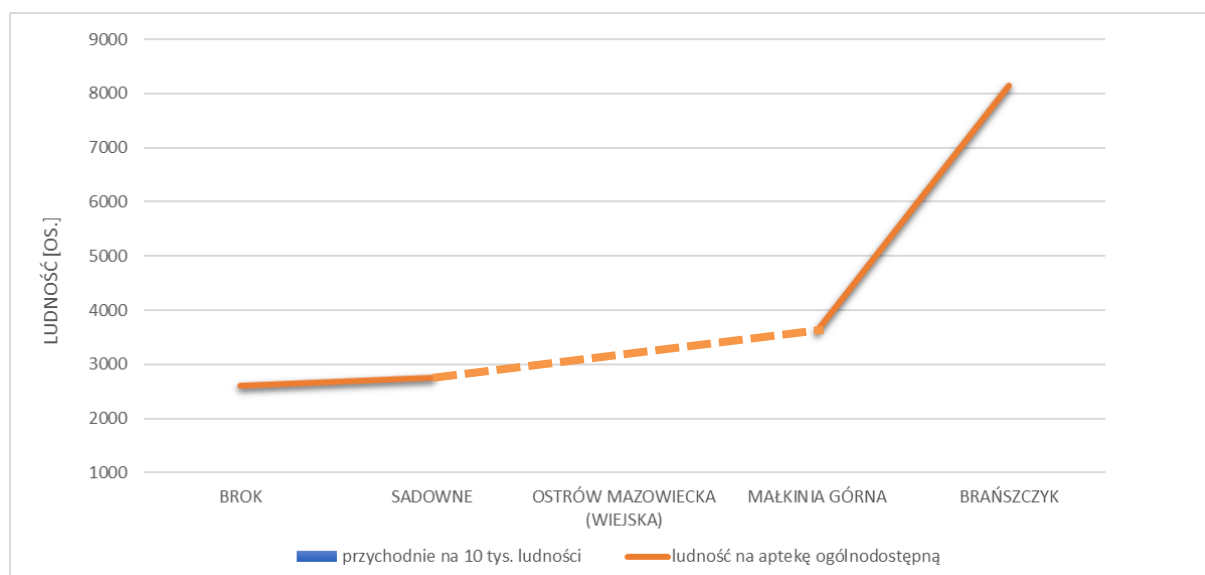
10.1. OCHRONA ZDROWIA

Na terenie Gminy funkcjonują następujące obiekty związane z ochroną zdrowia⁶⁵:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej;
- Przychodnia stomatologiczna;
- 2 gabinety świadczące usługi psychologiczne;
- 1 apteka ogólnodostępna;

Wszystkie w/w obiekty położone są w miejscowości Brok, natomiast najbliższa stacja pogotowia ratunkowego znajduje się w Ostrowi Mazowieckiej oraz w Małkini Górnej. W przypadku specjalistycznych świadczeń zdrowotnych mieszkańcy Gminy również muszą korzystać ze szpitala w Ostrowi Mazowieckiej.

W zestawieniu z innymi gminami sąsiednimi, gmina Brok pozytywnie wyróżnia się na tle liczby ludności przypadającej na 1 aptekę ogólnodostępną. Gmina plasuje się bowiem na 1 miejscu (2 599 os.).⁶⁶ W niniejszym zestawieniu nie uwzględniono danych dla gminy wiejskiej Ostrów Mazowiecka, z uwagi na brak w jej granicach ogólnodostępnej apteki. Znajduje się tam jedynie punkt apteczny⁶⁷.

Ryc. 34 Ludność na aptekę ogólnodostępną w gminie Brok oraz na tle gmin sąsiednich

* Brak informacji odnośnie do ludności na aptekę, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe
Materiał źródłowy: Opracowanie własne wg danych GUS, stan na 31.12.2022 r.

Można zatem uznać, że dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej na terenie gminy Brok jest dobry. Niedostateczna jest natomiast dostępność lekarzy specjalistów i rehabilitacji z refundacją NFZ.

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat udzielono rocznie od ok. 12,6 tys. do ok. 16,8 tys. porad lekarskich, przy czym ostatni rok 2020 odznaczał się wyraźnym spadkiem udzielanych porad w stosunku do lat ubiegłych. Mogło to być spowodowane pandemią COVID-19 i mniejszą liczbą zgłoszeń do poradni.

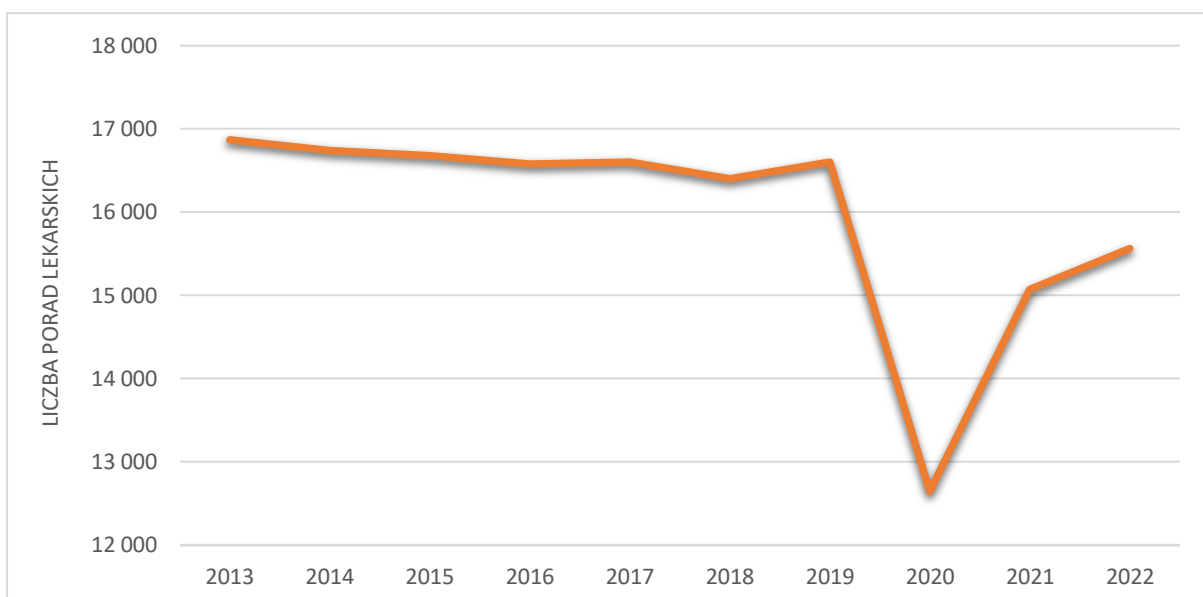
⁶⁵ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku.

⁶⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

⁶⁷ Zgodnie z Ustawą z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne:

1. Poza aptekami obrót detaliczny produktami leczniczymi, z uwzględnieniem art. 71 ust. 1 i 3 pkt 2, mogą prowadzić punkty apteczne. (...).

3. Punkty apteczne tworzone po dniu wejścia w życie ustawy mogą być usytuowane jedynie na terenach wiejskich, jeżeli na terenie danej wsi nie jest prowadzona apteka ogólnodostępna.

Ryc. 35 Liczba udzielanych porad lekarskich w Gminie w latach 2013-2022

Materiał źródłowy: Opracowanie własne wg danych GUS, stan na 31.12.2022 r.

10.2. POMOC SPOŁECZNA

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż Gmina podejmuje szereg działań mających na celu rozwiązywania problemów społecznych, co ma odzwierciedlenie w bieżąco aktualizowanych programach:

- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na rok 2023;
- Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie;
- Program Opieki nad zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt na terenie Gminy Brok w 2022 r.

Institucją pomocy społecznej finansowaną z budżetu gminy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Broku, który aktywnie przeciwdziała wykluczeniu społecznemu. Jednym z najważniejszych celów w/w podmiotu jest pomoc osobom i rodzinom w zaspokojeniu niezbędnych potrzeb oraz wsparcie w odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie.

Tab. 21 Korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej w Gminie w latach 2018-2021

ROK	2018	2019	2020	2021
LICZBA OSÓB (OS.)	590	535	471	427
ODSETEK MIESZKAŃCÓW (%)	5,9	5,4	4,7	4,3

Materiał źródłowy: Dane GUS.

W Gminie zauważalny jest spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. W 2021 roku z opieki społecznej skorzystało 427 osób, czyli o 163 osoby mniej niż w 2018 roku.

W 2022 r. realizacja zadań z zakresu pomocy społecznej, w tym obejmującej udzielanie świadczeń pieniężnych, pomocy usługowej, pomocy rzeczowej i innego rodzaju wsparcia przedstawiało się następująco:

Tab. 22 Świadczenia oraz formy pomocy realizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Broku w 2022 r.

FORMA POMOCY	PONIESIONE KOSZTY	LICZBA ŚWIADCZENIOBIORCÓW
Zasiłek stały	120 941,00 zł	18 osób
Zasiłek okresowy	19 824,00 zł	10 osób
Zasiłek celowy	13 600,00 zł	18 osób
Dożywianie dzieci w szkołach	28 988,00 zł	33 osoby
Usługi opiekuńcze	1 868,00 zł	1 osoba
Odpłatność za pobyt w Domu Pomocy Społecznej	145 825,00 zł	5 osób
Składka na ubezpieczenie zdrowotne	7 788,00 zł	13 osób
Praca socjalna	--	26 rodzin
Sprawienie pogrzebu	3 500,00 zł	1 osoba
Odpłatność za pobyt w domu samotnej matki	3 333,00 zł	1 osoba i 2 dzieci
Dodatek węglowy	1 734 000,00 zł	578 gospodarstw domowych
Dodatki dla gospodarstw domowych (pellet drzewny, biomasa, drewno kawałkowe, gaz LPG, olej opałowy)	511 500,00 zł	262 gospodarstwa domowe
Świadczenia rodzinne	1 434 873,76 zł	312 osób
Świadczenia rodzinne dla obywateli Ukrainy (w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa)	11 893,00 zł	16 osób
Fundusz alimentacyjny	116 282,73 zł	25 osób
Świadczenie wychowawcze	1 136 387,40 zł	466 osób
Karta Dużej Rodziny	490,00 zł	76 osób

Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Brok za 2022 r., 2023.

10.3. MIESZKALNICTWO

Na terenie Gminy znajduje się ok. 1,1 tys. budynków mieszkalnych, sama liczba mieszkań również wynosi ok. 1,1 tys. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania to 84,5 m², co jest wartością zbliżoną do średniej dla powiatu ostrowskiego (84,8 m²)⁶⁸.

Podstawowe wskaźniki dla budownictwa mieszkaniowego na terenie Gminy i powiatu, w poszczególnych latach, zaprezentowano poniżej:

Tab. 23 Gospodarka mieszkaniowa Gminy na tle powiatu ostrowskiego w latach 2013-2021

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
liczba budynków mieszkalnych									
gmina Brok	1 109	1 112	1 113	1 116	1 123	1 127	1 151	1 113	1 134
powiat ostrowski	18 514	18 570	18 612	18 702	18 797	18 881	19 256	18 946	19 116
liczba mieszkań									
gmina Brok	1 101	1 105	1 107	1 111	1 119	1 125	1 130	1 109	1 115
powiat ostrowski	24 286	24 429	24 502	24 607	24 736	24 826	24 972	24 755	24 918
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m²									
gmina Brok	78,9	78,9	79,0	79,2	79,7	80,0	80,3	84,0	84,5

⁶⁸ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

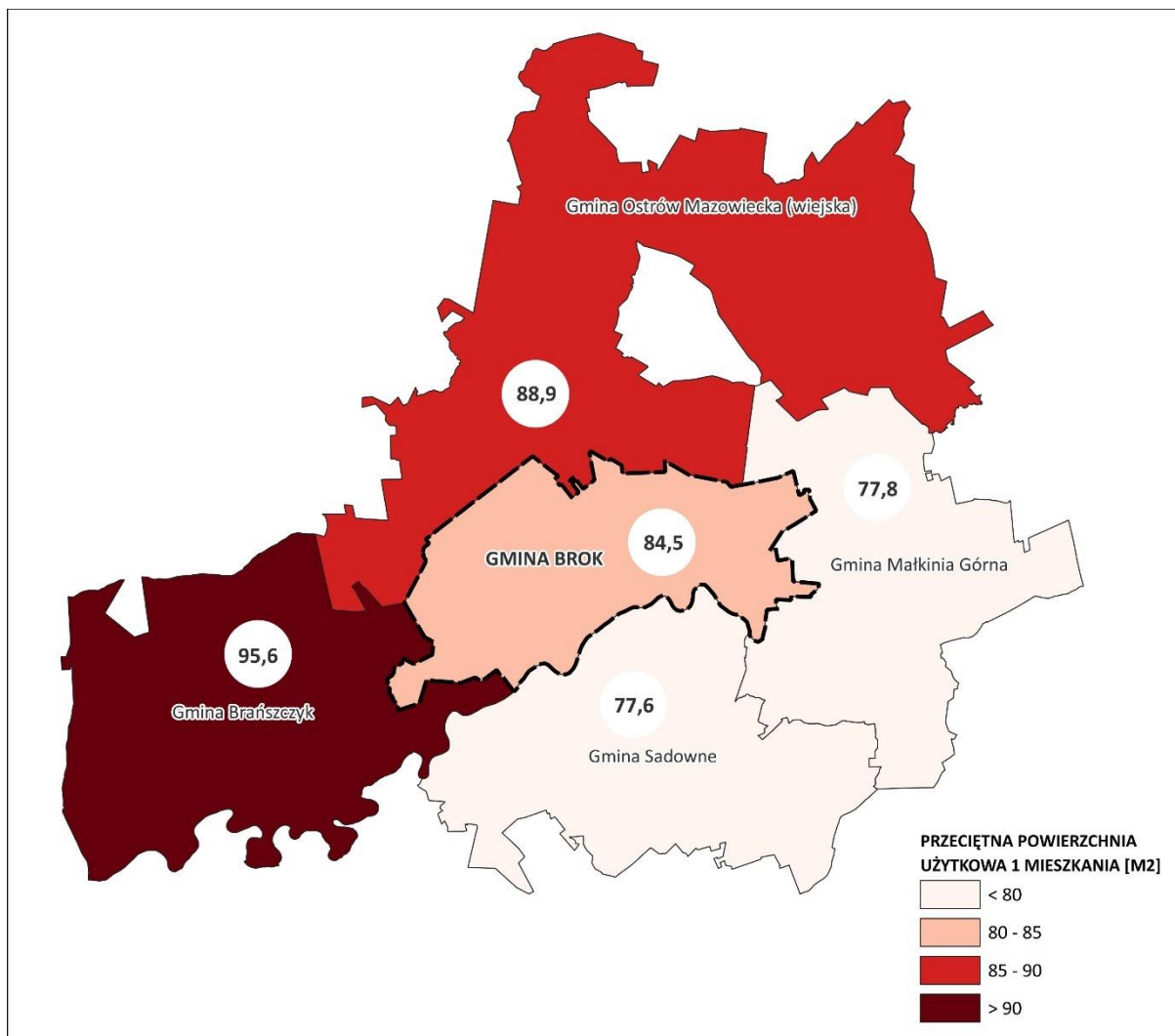
powiat ostrowski	80,1	80,2	80,4	80,7	80,9	81,2	81,4	84,6	84,8
-------------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Jak wynika z powyższej tabeli na terenie gminy Brok:

- nieznacznie wzrasta liczba mieszkań oraz liczba budynków mieszkalnych na terenie Gminy;
- sukcesywnie wzrastają przeciętne powierzchnie użytkowe mieszkań.

W porównaniu do gmin ościennych przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na terenie gminy Brok jest stosunkowo wysoka. W 2021 roku wartość ta wynosiła 84,5 m², co było trzecim najwyższym wskaźnikiem, zaraz po gminie Brańszczyk (95,6 m²) oraz gminie wiejskiej Ostrów Mazowiecka (88,9 m²).

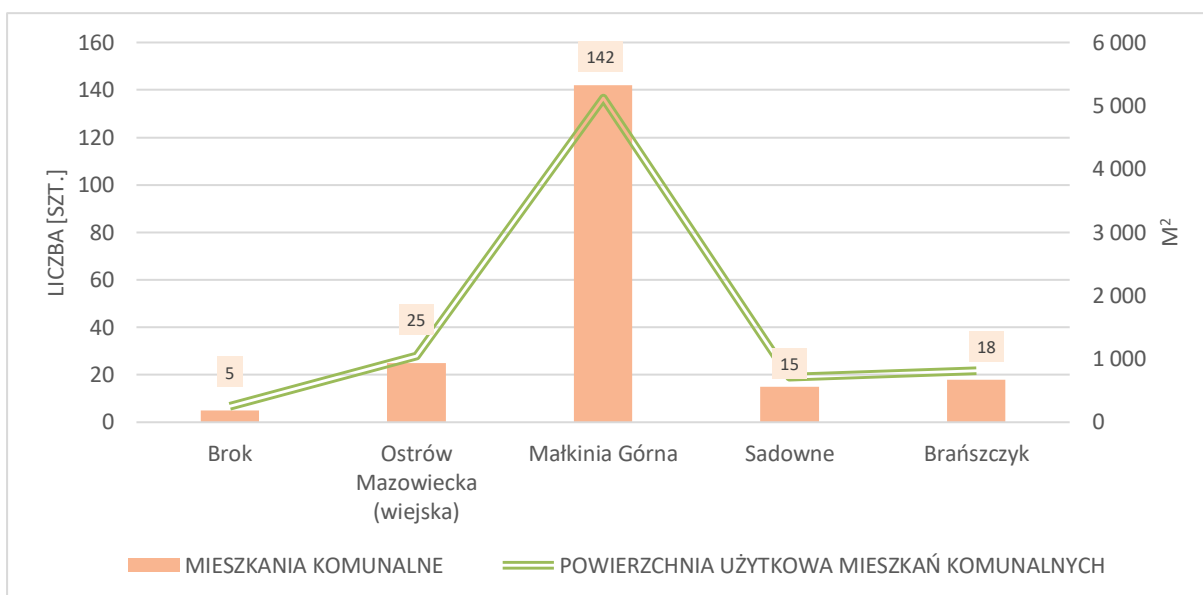
Ryc. 36 Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w gminie Brok oraz gminach ościennych w 2021 roku

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2021 r.

Gmina Brok posiada zasoby komunalne w liczbie 5 mieszkań, o łącznej powierzchni 252 m², z których część wymaga remontu.⁶⁹

W zestawieniu do gmin ościennych sytuacja kształtuje się najmniej korzystnie, gdyż w każdej jednostce terytorialnej zasoby komunalne są znacznie większe. Zdecydowanie najkorzystniejszą sytuacją kształtuje się w gminie Małkinia Górna, gdzie znajdują się w sumie 142 mieszkania komunalne, o całkowitej powierzchni wynoszącej 5 120 m².

⁶⁹ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku.

Ryc. 37 Mieszkania komunalne w gminie Brok i gminach sąsiednich w 2020 roku

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2020 r. (brak nowszych danych).

Na terenie gminy Brok nie ma obecnie tzw. mieszkań chronionych. Stanowią one formę pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane.

10.4. WNIOSKI

- ! Obecność placówek podstawowej opieki zdrowotnej.
- ! Niski udział wydatków na ochronę zdrowia.
- ! Ograniczony dostęp do placówek specjalistycznej opieki zdrowotnej.
- ! Funkcjonujące instytucje pomocy społecznej.
- ! W dalszym stopniu występowanie problemów społecznych wśród mieszkańców (ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, alkoholizm, niepełna rodzina lub wielodzietność).
- ! Spadek liczby osób korzystających z opieki społecznej w ostatnich latach.
- ! Szereg działań na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych oraz narkomani, a także istniejący Zespół Interdyscyplinarny do Spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.
- ! Niewielka liczba mieszkań komunalnych oraz brak mieszkań chronionych.
- ! Stosunkowo wysoki wskaźnik przeciętnej wielkości mieszkań na tle gmin sąsiednich.

11 EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY

11.1. PLACÓWKI OŚWIATOWE

Na terenie Gminy w miejscowości Brok funkcjonuje Zespół Publicznych Placówek Oświatowych oraz Przedszkole Miejskie. Należy nadmienić, iż do sierpnia 2023 r. w miejscowości Kaczkowo Stare funkcjonowała Szkoła Podstawowa oraz punkt przedszkolny, nie mniej placówki te zostały zlikwidowane⁷⁰.

11.2. LICZBA UCZNIÓW I WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI

Na przestrzeni ostatnich lat liczba uczęszczających do placówek oświatowych w gminie Brok kształtowała się następująco:

Tab. 24 Osoby uczęszczające do placówek oświatowych w gminie Brok w latach 2013-2021

ROK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE									
Dzieci	65	61	54	70	83	84	71	82	93
SZKOLNICTWO PODSTAWOWE (WRAZ Z GIMNAZJAMI*)									
Uczniowie	133	138	144	131	147	177	179	171	177
Absolwenci	31	30	22	21	-	-	26	22	21

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

* dotyczy lat 2013-2018. Wraz z końcem roku szkolnego 2018/2019 zlikwidowano wszystkie oddziały gimnazjalne.

W gminie Brok obserwowany jest od kilku lat wzrost liczby uczniów. Na przestrzeni omawianego okresu liczba ta wzrosła o ok. 33 %, a zatem średniorocznie przybywało ok. 5 uczniów.

Należy jednocześnie zaznaczyć, iż skokowy wzrost liczby uczniów szkół podstawowych w 2018 roku wynikał bezpośrednio z przeprowadzonej reformy szkolnictwa, zgodnie z którą wraz z początkiem roku szkolnego 2019/2020 przestały istnieć oddziały gimnazjalne⁷¹ (do szkół podstawowych i gimnazjów uczęszczało 9 roczników, zaś do szkół podstawowych po reformie jest to 8 roczników).

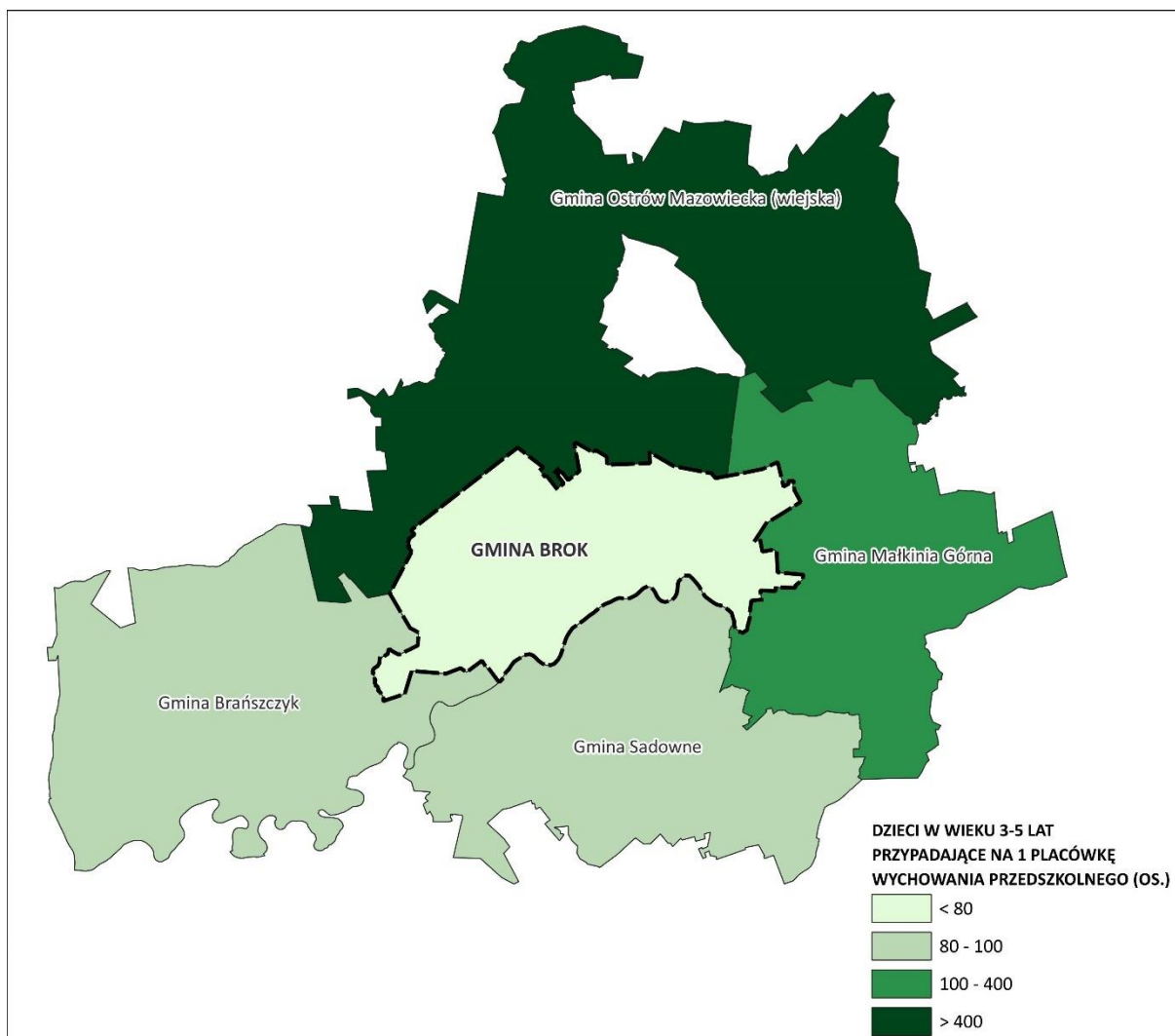
Ponadto obserwuje się korzystną tendencję w odniesieniu do wychowania przedszkolnego. Na przestrzeni ostatnich lat (2013-2021) liczba dzieci uczęszczająca do placówek przedszkolnych wzrosła o 28 os., czyli o ok. 43%.

W gminie Brok na 1 placówkę wychowania przedszkolnego przypada w przybliżeniu 77 dzieci w wieku 3-5 lat. Jest to najkorzystniejszy wynik na tle wszystkich gmin sąsiednich. W przypadku gminy wiejskiej Ostrów Mazowiecka oraz Małkinia Górna liczba dzieci przypadająca na 1 placówkę oświaty przekracza 300 osób.

⁷⁰ Materiał źródłowy: Urząd Gminy Brok.

⁷¹ Reforma szkolnictwa z 2017 roku zakładała m.in.:

- likwidację gimnazjów;
- wprowadzenie ośmioletniego roku nauczania w szkołach podstawowych;
- wprowadzenie czteroletniego toku nauczania w liceach ogólnokształcących;
- wprowadzenie pięcioletniego roku nauczania w technikum.

Ryc. 38 Liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadająca na 1 placówkę wychowania przedszkolnego w gminie Brok na tle gmin ościennych

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Współczynnik skolaryzacji brutto to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik skolaryzacji netto – relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania⁷².

Zgodnie z danymi GUS za 2021 rok stwierdza się, iż współczynniki skolaryzacji w szkołach podstawowych w gminie Brok (85,10% brutto; 84,62% netto) są wyraźnie niższe w stosunku do całego powiatu ostrowskiego (93,90% brutto; 93,22% netto).

⁷² Definicje Głównego Urzędu Statystycznego (GUS).

11.3. KAPITAŁ SPOŁECZNY

11.3.1. ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA

W gminie Brok funkcjonują obecnie 3 zarejestrowane stowarzyszenia pozarządowe, co oznacza 1,1 organizacji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Wartość ta jest wyraźnie niższa niż średnia dla całego powiatu ostrowskiego (10,1 organizacji) oraz kraju (2,3 organizacji).⁷³

Na terenie gminy Brok funkcjonują następujące organizacje i stowarzyszenia:

- „Brokowskie Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości”;
- „Koło Gospodyń Wiejskich w Laskowiznie”;
- „Ochotnicza Straż Pożarna w Broku”.

Ponadto na terenie Gminy funkcjonuje Koło Gospodyń Wiejskich w Laskowiznie oraz lokalna grupa działania Zielone Sióło ul. Mieczkowskiego 4⁷⁴

11.3.2. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA, FREKWENCJA W WYBORACH

Uczestnictwo w wyborach powszechnych jest jednym z najważniejszych przejawów aktywności obywatelskiej. Społeczeństwo w sposób realny wywiera bowiem wpływ na sprawy bieżące Kraju oraz mniejsze jednostki samorządu. Dane dotyczące frekwencji wyborczej w gminie Brok w latach 2014-2020 przedstawia niżej załączona tabela:

Tab. 25 Frekwencja wyborcza w Gminie podczas Wyborów Powszechnych w Polsce w latach 2014-2020

ROK	NAZWA	FREKWENCJA W GMINIE (%)	FREKWENCJA W KRAJU (%)
2014	Wybory do Parlamentu Europejskiego	19,6	16,9
2014	Wybory Samorządowe	67,1	47,2
2015	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (I tura)	47,6	48,9
2015	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (II tura)	58,3	55,3
2015	Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	48,9	50,9
2018	Wybory Samorządowe	57,3	48,8
2019	Wybory do Parlamentu Europejskiego	42,3	45,6
2019	Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	58,8	61,7
2020	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (I tura)	64,0	64,5
2020	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (II tura)	71,7	68,1

Materiał źródłowy: <https://wybory.gov.pl/>.

Aktywność obywatelska mieszkańców gminy Brok w zakresie partycypacji podczas wyborów powszechnych w okresie 2014-2020 sukcesywnie wzrasta. Jednocześnie zaznacza się, iż frekwencja w poszczególnych wyborach w Gminie jest zazwyczaj zbliżona niż średnia dla Polski, natomiast w przypadku wyborów samorządowych w 2014 r. frekwencja była o ponad 20 pkt wyższa⁷⁵.

⁷³ Materiał źródłowy: Krajowy Rejestr Sądowy, www.ekrs.ms.gov.pl.

⁷⁴ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku.

⁷⁵ Materiał źródłowy: www.wybory.gov.pl.

11.4. WNIOSKI

- ! Dostateczny poziom dostępności do usług oświatowych na poziomie wczesnoszkolnym.
- ! Brak żłobka lub klubu dziecięcego.
- ! Brak placówki ponadpodstawowej.
- ! Wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych oraz dzieci uczęszczających do przedszkoli.
- ! Mało aktywnie działające organizacje i stowarzyszenia lokalne, o wskaźniku liczebności wyraźnie niższym od średniej powiatowej i krajowej.
- ! Relatywnie wysoka na tle kraju frekwencja wyborcza.

12 FINANSE SAMORZĄDOWE

Podstawowym celem działalności samorządu gminnego jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania i rozwoju społeczności lokalnej. Realizacja tego działania wymaga zapewnienia stałego dopływu środków, które są niezbędne do finansowania odpowiedniego poziomu dóbr i usług publicznych służących do zaspokajania potrzeb społeczności, a także przedsięwzięć o charakterze rozwojowym.

W procesie strategicznego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego zasadniczą rolę odgrywa możliwość finansowania poszczególnych przedsięwzięć. Możliwości finansowe, w powiązaniu z jakością zarządzania, stanowią podstawę do wyznaczenia strategicznych celów jej rozwoju, rozumianego jako proces kształtowania zmian w pożądanym kierunku, akceptowanym społecznie, ekonomicznie i środowiskowo, zgodnie z wymogami racjonalnego gospodarowania przestrzenią. Między rozwojem lokalnym a finansami Gminy występują wzajemne powiązania i uwarunkowania, gmina bowiem ponosi najpierw wydatki, w określonych działach, aby mógł dokonać się rozwój społeczno-gospodarczy.

Istotnym elementem w kształtowaniu polityki rozwoju danej jednostki administracyjnej jest Budżet Gminy, będący głównym źródłem finansowania usług publicznych i inwestycji związanych z realizacją zadań infrastrukturalnych. Działania te stwarzają warunki do inwestowania dla podmiotów gospodarczych i poprawy standardów życia mieszkańców.

12.1. DOCHODY GMINY

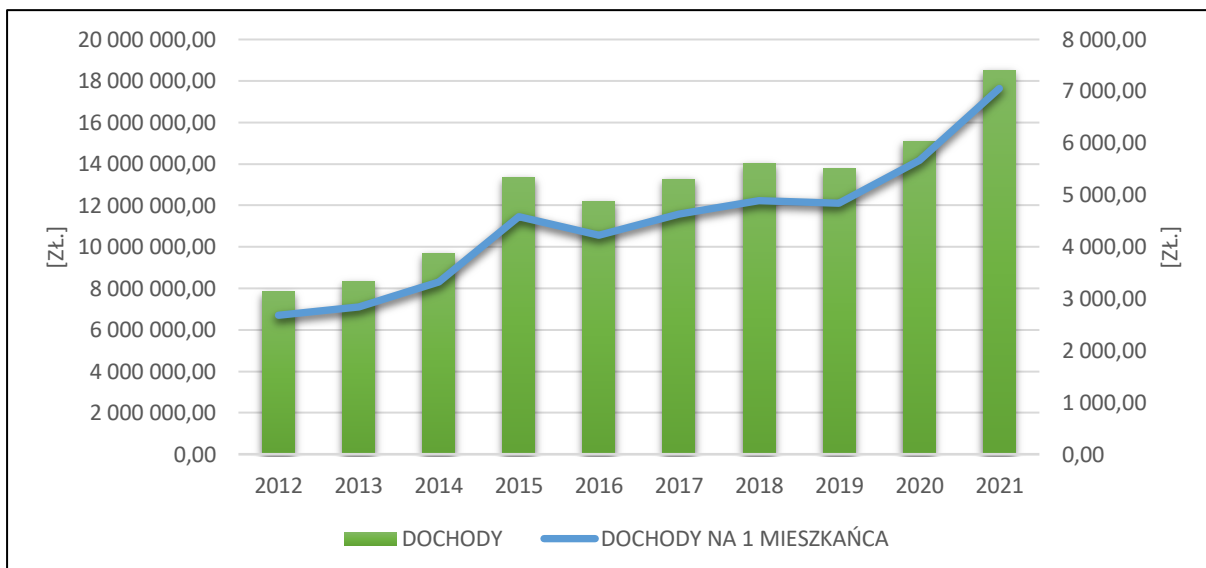
Dochody ogółem gminy Brok na przestrzeni lat 2012-2021 wzrosły o ponad 136% (z ok. 7,8 mln zł w 2012 r. do ok. 18,5 mln zł w 2021 r.). Ma to również przełożenie na dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które również wyraźnie wzrosły (z ok. 2 681 zł/os. w 2012 r. do ok. 7 056 zł/os. w 2021 r.).⁷⁶

Tab. 26 Dochody ogółem Gminy w latach 2012-2021

ROK	DOCHODY OGÓŁEM [zł]	DOCHÓD GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA [zł]
2012	7 825 542,91	2 680,90
2013	8 336 396,59	2 839,37
2014	9 676 246,05	3 319,47
2015	13 344 666,29	4 585,80
2016	12 199 261,95	4 221,20
2017	13 273 082,81	4 632,84
2018	14 020 492,85	4 895,42
2019	13 763 067,76	4 846,15
2020	15 090 062,83	5 666,57
2021	18 514 576,00	7 055,86

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

⁷⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS – finanse publiczne: dochody budżetów gmin i miast na prawach powiatu: dochody ogółem oraz dochody na 1 mieszkańca, stan na 31.12.2021 r.

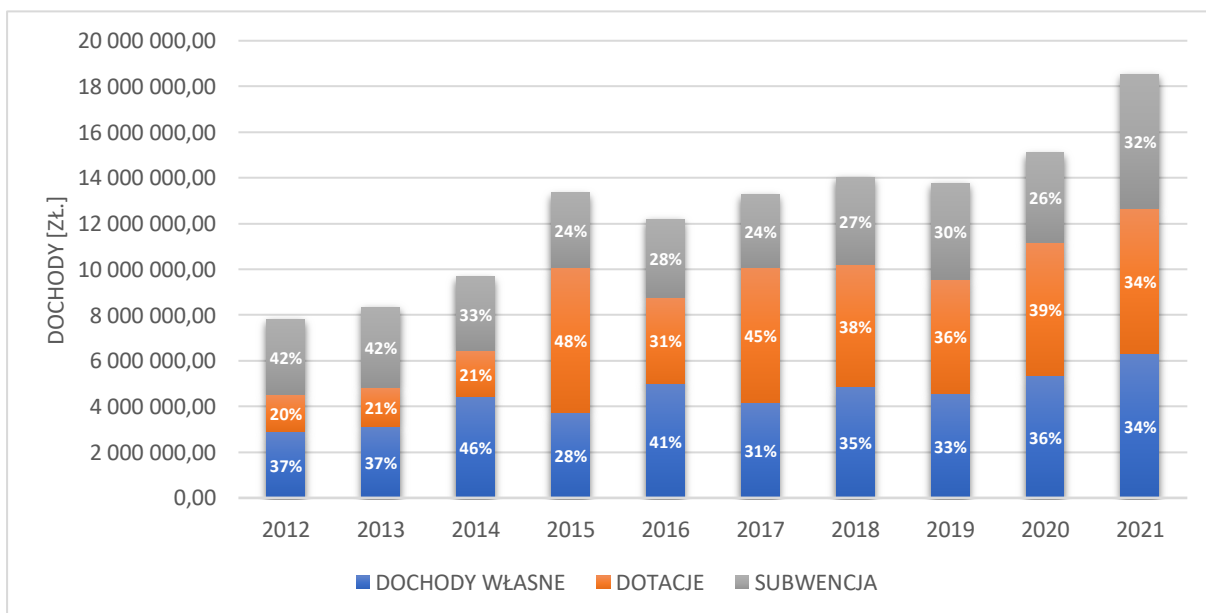

Ryc. 39 Dochody ogółem Gminy w latach 2012-2021 wraz z przeliczeniem na 1 mieszkańca

Material źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczny dochód ogółem w dalszym ciągu będzie sukcesywnie wzrastać. Należy przy tym podkreślić, że są to wartości pieniężne nominalne. Realna wartość nabywczą pieniądza uzależniona jest od różnych czynników, a wpływa na nią m.in. inflacja.

Strukturę dochodów gminy Brok tworzą kolejno: dochody własne, dotacje oraz subwencje ogólne. W okresie 2012-2021 całkowita suma dochodów własnych wzrosła blisko o 116% (z ok. 2,9 mln zł w 2012 r. do ok. 6,3 mln zł w 2021 r.). Jednocześnie zaznacza się, iż najszybszy wzrost wśród wszystkich źródeł dochodu w Gminie zanotowały dotacje, których suma na przestrzeni omawianego okresu powiększyła się blisko aż o 300% (z ok. 1,6 mln zł w 2012 r. do ok. 6,4 mln w 2021 r.).⁷⁷

Ryc. 40 Struktura dochodów w Gminie w latach 2012-2021

Material źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

⁷⁷ Material źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

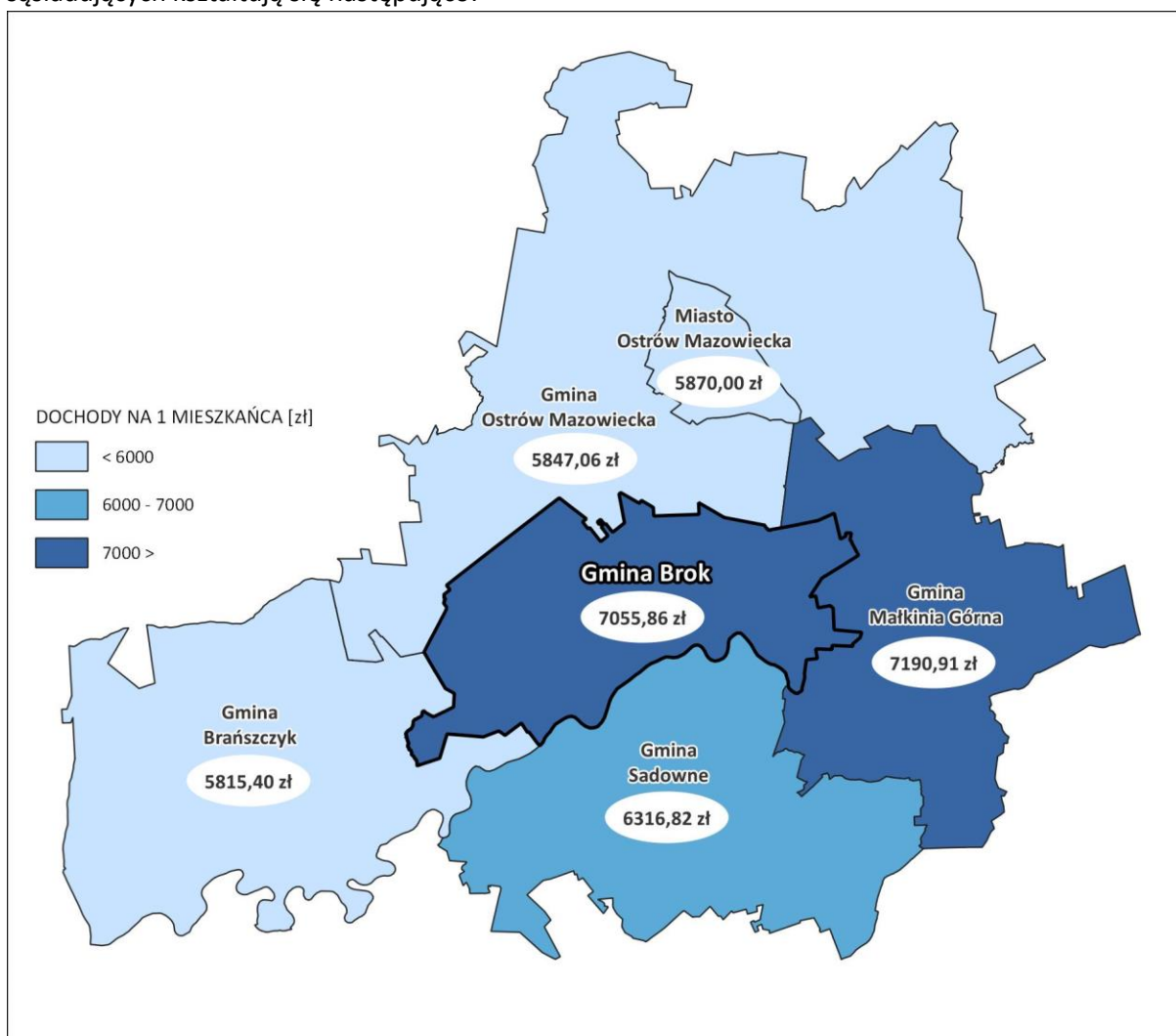
Dochody własne pochodzą ze źródeł finansowania, gdzie swój udział mają:⁷⁸

- dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych;
- dochody z tytułu podatków i opłat;
- dochody majątkowe:
 - ze sprzedaży majątku,
 - z tytułu przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności.

Dotacje z budżetu państwa rozkładają się za to następująco:

- dotacje celowe otrzymane z budżetu państwa na realizację zadań bieżących z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie ustawami;
- Subwencja ogólna Gminy składa się natomiast z części:
 - oświatowej
 - wyrównawczej.

Dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Brok w odniesieniu do gmin sąsiadujących kształtują się następująco:

Ryc. 41 Wysokość dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Brok i w gminach sąsiadnych w 2021 r.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2021 r. poziom dochodów na mieszkańca w gminie Brok był wyróżniający się w porównaniu z sąsiadującymi gminami. Analizowana gmina plasowała się na drugim miejscu pod kątem wysokości dochodów na 1 mieszkańca, które wyniosły 7055,86 zł (w powiecie ostrowskim było

⁷⁸ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Brok za 2021 rok.

to 4 miejsce). Jedynie gmina Małkinia Górna odznaczyła się wyższymi dochodami na mieszkańca w wysokości 7190,91 zł.

12.2. WYDATKI GMINY

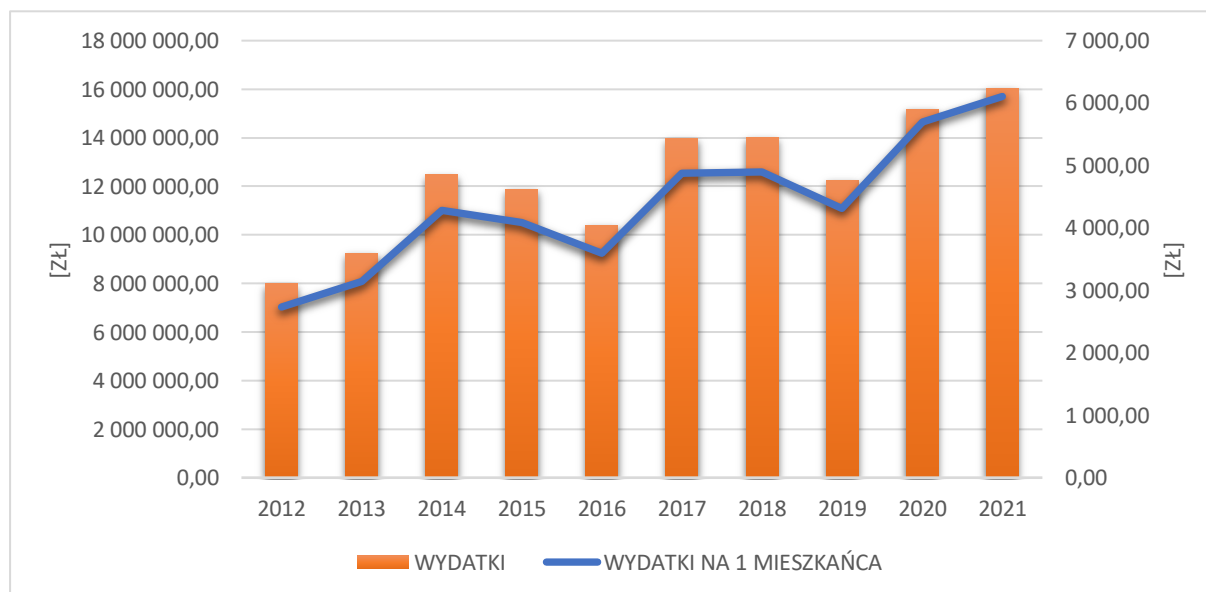
Konsekwencją wzrostu dochodów Gminy był sukcesywny wzrost wydatków ogółem. Na przestrzeni analizowanych lat wydatki wzrosły dwukrotnie, z poziomu ok. 8,0 mln zł w 2012 r. do ok. 16,0 mln zł w 2021 r. Ma to również przełożenie na wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które również wyraźnie wzrosły (z ok. 2 733 zł/os. w 2012 r. do ok. 6 106 zł/os. w 2021 r.)⁷⁹.

Tab. 27 Wydatki ogółem Gminy w latach 2012-2021

ROK	WYDATKI OGÓŁEM [zł]	WYDATKI GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA [zł]
2012	7 977 279,59	2 732,88
2013	9 220 972,38	3 140,66
2014	12 474 522,04	4 279,42
2015	11 887 260,53	4 084,97
2016	10 397 517,94	3 597,76
2017	13 957 209,32	4 871,63
2018	14 015 057,75	4 893,53
2019	12 256 199,98	4 315,56
2020	15 167 265,25	5 695,56
2021	16 021 318,64	6 105,69

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczne wydatki ogółem w Gminie w dalszym ciągu będą wzrastać.

Ryc. 42 Wydatki ogółem Gminy w latach 2012-2021 w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

⁷⁹ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Wydatki budżetów Gminy dzielą się na wydatki bieżące i wydatki majątkowe. W 2021 r. udział wydatków bieżących w wydatkach ogółem wynosił ok. 80,5% (ok. 12,9 mln zł), natomiast udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) wynosił 19,5% (ok. 3,1 mln zł).

Realizacja wydatków budżetu Gminy w 2021 r. w poszczególnych działach klasyfikacji budżetowej z uwzględnieniem struktury procentowej prezentuje się następująco:

Tab. 28 Wydatki ogółem wg działów Klasyfikacji Budżetowej w Gminie w 2021 r.

NR DZIAŁU	SEKTOR	IŁOŚĆ WYDATKÓW [ZŁ.]	UDZIAŁ W WYDATKACH [%]
Dział 010	Rolnictwo i łowiectwo	78 704,91	0,49
Dział 600	Transport i łączność	2 651 798,7	16,55
Dział 700	Gospodarka mieszkaniowa	6 282,50	0,04
Dział 710	Działalność usługowa	32 217,72	0,20
Dział 750	Administracja publiczna	2 484 053,37	15,50
Dział 751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	792,00	0,02
Dział 754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	405 161,76	2,53
Dział 757	Obsługa długu publicznego	25 548,21	0,16
Dział 801	Oświata i wychowanie	3 432 493,49	21,42
Dział 851	Ochrona zdrowia	45 473,17	0,28
Dział 852	Pomoc społeczna	743 990,91	4,64
Dział 854	Edukacyjna opieka wychowawcza	110 484,67	0,69
Dział 855	Rodzina	4 277 610,41	26,70
Dział 900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	1 496 594,20	9,34
Dział 921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	230 112,62	1,44
Ogółem		16 021 318,64	100%

Material źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

Największy udział wydatków Gminy w 2021 r. przypadł na Dział 855 – Rodzina (26,7%) oraz Dział 801 – Oświata i wychowanie (ok. 21,4%).

Najmniej środków przeznaczono natomiast kolejno na urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa (792 zł), gospodarkę mieszkaniową (ok. 6,3 tys. zł), obsługę długu publicznego (ok. 25,5 tys. zł), działalność usługową (ok. 32,2 tys. zł) oraz na ochronę zdrowia (ok. 45,5 tys. zł).

12.3. ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA

Sukcesywny wzrost wydatków odgrywa szczególną rolę w zakresie obsługi w zakresie zadań własnych Gminy. Ponadto, wzrost nakładów inwestycyjnych, w tym w wymiarze przestrzennym (m.in. budowa i modernizacja infrastruktury oraz obiektów i urządzeń publicznych, wytypowanie i uzbrajanie nowych terenów rozwojowych), może podnieść atrakcyjność Gminy jako miejsca do życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej.

Tab. 29 Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem Gminy w latach 2012-2021

ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
UDZIAŁ %	19,8	25,3	38,6	31,1	4,6	23,7	19,3	1,6	16,3	19,5

Material źródłowy: Dane GUS: Finanse publiczne - wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu - Wydatki z budżetu ogółem, stan na 31.12.2021 r.

Jak wykazano wcześniej, największy udział w strukturze dochodów Gminy stanowiły źródła zewnętrzne (dotacje oraz subwencje ogólne). Mają one kluczowe znaczenie dla zdolności inwestycyjnej

samorządów gminnych. Gmina Brok od lat odznacza się stosunkowo wysokim poziomem uzyskiwanych dofinansowań ze środków zewnętrznych, w tym Unii Europejskiej.

12.4. WNIOSKI

- ! Regularny wzrost dochodów ogółem, w tym dochodów własnych.
- ! Wyróżniający się wskaźnik dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w odniesieniu do gmin ościennych.
- ! Wysoki poziom uzyskiwanych dofinansowań zewnętrznych (dotacji unijnych i subwencji).
- ! Regularny wzrost wydatków ogółem.
- ! Znaczne uzależnienie działań proinwestycyjnych od możliwości finansowania zewnętrznego.

13 PODSUMOWANIE BADANIA ANKIETOWEGO

(DO PÓŹNIEJSZEGO UZUPEŁNIENIA)

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Najważniejsze wykorzystane akty prawne:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. 2023 poz. 977).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2023 poz. 40 z późn.zm.).
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U.2022 poz. 1029 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. 2023 poz. 225 z późn. zm.).

Najważniejsze dokumenty i publikacje:

- Grunty i gleby w Europie. Dlaczego konieczne jest korzystanie z tych niezbędnych i wyczerpywalnych zasobów w sposób zrównoważony? Europejska Agencja Środowiska, 2019.
- Powszechny Spis Rolny 2010, 2020.
- Program Rewitalizacji na terenie miasta Brok 2023 z perspektywą do 2030.
- Raport o stanie gminy Brok za 2022 r., 2023.
- Rejestr Zabytków Mazowieckiego Konserwatora Zabytków.
- Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), 2017, Rada Ministrów, Warszawa.
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Brok na lata 2021-2030.
- Strategia Rozwoju Gminy. Poradnik praktyczny, 2021, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.
- Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze, 2022.
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku, 2019, Rada Ministrów, Warszawa.
- Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, 2012, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brok, 2021.

Najważniejsze witryny internetowe:

- <https://bdl.stat.gov.pl/>
- <https://brok.e-mapa.net/>
- <https://capap.gugik.gov.pl>
- <https://european-union.europa.eu/>
- <https://ekrs.ms.gov.pl/>.
- <https://isok.gov.pl/>
- <https://mazowiecka.policja.gov.pl/>
- <https://ostrowskimazowiecki.e-mapa.net/>
- <https://stat.gov.pl/>
- <https://biblioteka.brok.pl/>
- <https://bip.brok.pl/>
- <https://wybory.gov.pl/>
- <https://www.bdl.lasy.gov.pl/>
- <https://www.brok.pl/>
- <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl>
- <http://www.geoportal.gov.pl/>
- <https://www.gios.gov.pl/pl/>
- <https://www.gov.pl/>
- <https://www.gov.pl/web/gdos>
- <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/>
- <https://www.polskawliczbach.pl/>
- <https://zabytek.pl/>